

ÉLETEM REGÉNYE 2.

Erdélyben

Finta Kata

Címlapon: Hegyszoros a Kárpátokban

ÉLETEM REGÉNYE

❧ 2. kötet ❧

Erdélyben

Bevezető

1941-ben családuknak új élete kezdődött. Szülőföldemről elköltözve, a nyári iskolai szünidőt Páván töltöttem. Mozgalmas, élményekben gazdag vakáció állt mögöttem.

Iskolaindítás előtt egy héttel utaztam Páváról új otthonunkba, Marosvásárhelyre. Életemben nagy változást hoztak az új körülmények. El kellett döntenem: ragaszkodom-e a művészi pályához, akkor ismét távol kell tanulnom szüleimtől, a budapesti képzőművészeti középiskolában, – vagy helyben folytassam tovább a tanulmányaimat, ahol többféle középiskola és gimnázium működik, ahol más képzést szerzek.

Miközben tőlünk nem messze már dúlt a háború, ami a fiatal diákok életére egyelőre nem jelentett nagy változást. Ebben a kötetben én a csodálatos Erdélyben töltött középiskolai éveim felejthetetlen élményeiről emlékezem meg.

A teljes regényt korabeli naplóim alapján 2002-ben állítottam össze.

A 2. és a többi kötetet folyamatosan készítem elő kiadásra.

Marosvásárhelyen

PÁVÁRÓL, NAGYMAMÁTÓL indulva érkeztem Marosvásárhelyre. A vonatról leszállva, körülnéztem. Milyen más itt minden... Eddig még nem laktam ilyen nagyvárosban. Pásztón, egy kis településen végeztem el a középiskola első négy osztályát. Most szüleim vártak a vasútállomáson. Új otthonom néhány percre esik az állomástól. Milyen jó lesz, amikor majd ismét nagyanyához indulok, nem kell messzire cipelni a csomagokat.

Megérkezve, meghatottan léptem be a szép nagyvárosi lakásba, amit szüleim gondosan berendeztek, amíg én Páván nyaraltam.

Marosvásárhelyen előbb az Emke-utca 3-ban (később a Huszár utca 4-ben) laktunk. Szüleim kényelmes, háromszobás, kertes házat béreltek egy Tódor nevű román férfitől. Lakásunk a kisállomás közelében, apám iskolája pedig néhány percnyi távolságra esett. A Kisbárkányban eladott holmi árából – hozzátéve a szükséges összeget – mindenhová új bútor került. Anyukám vágya teljesült, és sok-sok év után ismét összkomfortban élhet: vízvezeték bevezetve a lakásba, tágas fürdőszoba, a cserépkályhák átalakítva gázfűtésűvé. A vidéki otthon után mindnyájunknak igazi kényelemben lehetett részünk.

Sorsunk alakulása

KONKRÉT ELKÉPZELÉSEIM voltak a jövőmet illetően, de az eddig föl se merült – mert ki gondolta volna néhány évvel korábban, hogy Erdélyt visszacsatolják, és mi ott élhetünk? A történelem mindnyájunk sorsát megváltoztatta, engem is kényszerpályára állított.

Nem lehettem könnyű helyzetben a döntés során. Budapest igen messze esik innen. Ezért most az a kérdés, hogy gimná-

ziumban vagy máshol tanuljak-e tovább? Apukám azt javasolta, menjek tanítóképzőbe. Azonban nem éreztem hivatást erre a pályára. Ha gimnáziumba mennék, nehezen tudnám pótolni a latin nyelvet, mivel a polgári iskolában nem számított kötelező tantárgynak. Átgondoltuk a lehetőségeket, s a *kereskedelmi középiskola* mellett döntött a családi tanács. Itt a szokásos humán tárgyak mellett többfélét tanítanak, mint máshol, például jogot, alkotmánytant, közgazdaságtant, könyvvitelt, gép- és gyorsírást. Innen tovább lehet majd folytatni tanulmányaimat közgazdasági egyetemen, vagy más főiskolán-egyetemen. Ha meg nem mennék tovább, ez az iskola jó alapot ad elhelyezkedni valamelyik nagyobb bankban, kamarában, vagy bármilyen irodában.

Családunk eredete

GYERMEKKOROMBAN a nagy ebédlő falán, bekeretezve függött a családi címer, alatta családunk eredete, ami sajnos, a nagy világegyetemben eltűnt.

Most azonban, a zsidótörvény értelmében minden állami alkalmazottnak és a középiskolába, főiskolába beiratkozó tanulóknak is igazolnia kellett a származását. Apukám beszerezte a hatóságokkal jóváhagyott Származási táblázatot. Ezt neki be kellett mutatni az új állás elfoglalása idején, hasonlóan Guszti bátyámnak is, amikor Barátkán megkezdte a tanítást, ugyanúgy a másik két fiútestvéremnek, és nekem is a középiskolai tanulmányainkhoz igazolnunk kellett keresztény származásunkat. A meglévő okirat harmadízíglén, apai ágon nyújt igazolást, – ami átvészelte a második világháborút és ma is birtokomban van.

Sajnos a trianoni határok miatt anyukám rokonságát nem tudtuk ilyen mélységében igazolni. Egyik bátyja családját egyszer látogattuk meg a Felvidéken, anyai nagyszüleimet nem ismertem, de nem is ismerhettem, mivel korán meghaltak;

szegény anyám árván nevelkedett. Annyit tudok róla, hogy nagyapja nevelte, aki Kisfeketepatakon általános iskolában tanított.

Családunk elődeit apukám közeli rokona, a szintén Erdélyből származó Finta József mérnök tartotta számon, aki Budapesten élt. Még gyermekkoromtól emlékszem rá, hogy mindenféle családi eseményt, változást a rokonság (születés, házasságkötés, elhalálozás) vele levélben közölte. Sajnos az általa vezetett, igazi nagy családfa elkallódott az idők folyamán, na meg volt olyan időszak, amikor nem lett volna szerencsés valakinek korai elődeivel előhozakodnia; szegény rokonunkat is, a Budán tulajdonában álló villájának alagsorába száműzte a kommunizmus.

Származási táblázat

Szüleink:

Apa: Finta István

Születési helye, ideje: Páva, 1894. december 15.

Vallása: római katolikus

Anya: Gallov Margit

Születési helye, ideje: Kisfeketepatak, 1894. október 7.

Vallása: evangélikus

Házasságkötésük ideje: 1923. június 11.

Apai ágon nagyszülők:

Finta Gergely

Páva, 1860. november 24.

Vallása: római katolikus

Finta Melánia

Haraly, 1861. december 31.

Vallása: római katolikus

Dédszülők: (Finta Gergely szülei)

Finta József

Páva, 1824. április 13.

Vallása: római katolikus

Bene Mária

Páva, 1828. június

Vallása: református

(Finta Melánia szülei):

Finta József

Haraly, 1829. január 15.

Vallása: római katolikus

Vajda Anna

Gelence, 1838. június 22.

Vallása: római katolikus

A kiterjedt Finta család levezetése

A Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2000-ben, reprezentatív kiadásban megjelentette

„*Háromszék vármegye nemes családjai*” című könyvében szerepel az **ősi Finta család leírása.**

(A mű folytatása tudomásom szerint nemsokára várható.)

A könyvből idézem:

A szerteágazó „Finta család egészen a XVII. századig levezetve.”

„Finta (gelenczei). Régi székely család, melynek bölcsőjét az ősi fenyvesek tövében, a kárpátok alján fekvő Gelence községben ringatták.

Már a XVII. század elején több ágával találkozunk, de a leg-hatalmasabb mindig a gelenczei vala.

A Gelenczei Finta családból 1602-ben Péter, Máté és Lőrincz, Rudolf király hűségére esküsznek fel.

1614-ben Lőrincz és András vannak feljegyezve.

Nemes levelük 1627-ben november 27-én kelt.

Finta Tamás és Sámuel nyerték Bethlen Gábortól; utódai Ferencz, György és Imre 1785-ben igazolják nemességüket.

Az 1635. évi conscriptioban Finta Lőrincz a hét bírák között, fia Lőrincz; Finta Ferencz fia Ferencz, Finta Pál fiai János, Dávid, István, Boldizsár és András és Finta Tamás fordulnak elő.

A család szerteágazik:

Egyik ága Osdolán, másik Berecken, 200 évvel ezelőtt került oda. Közülük Finta János, aki ott főjegyző, később polgármester volt.

Harmadik ág Kolozsvárra szakadt, Finta Ferenc tanár és fia József jogvégzett.

Zabolai ágból: Finta Ferencz körjegyző Zabolán.

Pávai ág: Finta Gáspár ny. tanár.

Barátosi ág: 1635-ben Finta János a legtehetősebb család azon a vidéken, tagjai elszéledtek, nevükre Barátoson csak a „Finták utcája” emlékeztet.

Tordán lakik egy ága: ezek közül Finta András és Miklós, utóbbi 1848/49. után politikai fogoly.

Egyik ág: Samuel és Bihari Teréz, 4 gyermekük:

Endre 1848. körjegyző, Gyula, Gizella és (nincs följegyezve).

Schwesse Ferencz tanár Maros-Vásárhely,

Géza 1863. állami Vasúti hivatalnok, Debrecenben.

Sándor 1866. főjegyző, neje Cs. Komorocsi Corina. Két gyermekük: Miklós 1896. és Mártha 1901.

Gelenczén ma: Finta Ferenc, István, József és Gyárfás, mint birtokosok élnek.

Néhai Finta György országgyűlési képviselő szintén e család kötelékébe tartozott.”

Beiratkozás 1941. szeptember

ÉDESANYÁM KÍSÉRT EL pótbeíratásra, hiszen az előző iskolai év végén még nem tartózkodtam a városban, az sem dőlt el, hol fogok tanulni. Csak egy hét választott el a tanév kezdetétől, szorított az idő, hogy fölvesznek-e, s ha nem sikerül, újra választás előtt álltam volna.

A beiratkozásnál Lyvia tanárnő fogadott. Érdeklődött, hol tanultam addig, s így került szóba, hogy otthon az egyévi pihenő idő alatt magánszorgalomból gyorsírást tanultam, s az első fokozatot, a fogalmazási gyorsírást elsajátítottam. Kitűnő bizonyítványt vittem magammal, s abban külön tantárgyként, leosztályozva, a gépírás is szerepelt. Itt mindkettő kötelező tantárgy lesz. Most éreztem igazán, milyen hasznomra vált az otthoni tanulás, meg a külön szorgalomból tanult gépírás. Azt hiszem, ez döntötte el, hogy az óriási *túljelentkezés ellenére fölvettek*. Ugyanis abban az évben, a lányosztályba 57-en már beiratkoztak, s ezen túl a fiúosztályba még további 11 lány jutott. Annak örültem, hogy nem a fiúk közé osztottak be.

Az iskolánk vezetőit ilyen tekintetben nem mondhattuk merevnek vagy maradinak. Míg más intézményekben szigorú előírásokat alkalmaztak (*fekete sapka, egyenruha, fekete patent-harisnya és cipő*), addig nálunk csupán a szép piros egyensapkát (*ami mindnyájunknak tetszett, s szívesen viseltük*), és fekete iskolaköpenyt – fehér gallérral – tettek kötelezővé, azt is csak az iskolai tartózkodás idejére. Nem tiltották, ha az iskolaköpeny alól kilátszó lábunkon, akkor már divatba jött selyemharisnyát meglátták.

Eldőlt a családban, melyikünk hol végezi a tanulmányait. Ugyanis az épület egy iskolakomplexum, amelyben nemcsak a kereskedelmi középiskola foglalt helyet (*földszinten és az első emeleten*), hanem a másik szárnyban tanítóképző működött.

Így aztán egy épületben tanultam együtt két évig Pista bátyámmal, majd amikor én harmadikos lettem, már Bandi is

ott kötött ki. Akkor már hárman indultunk reggelente tanulni, ugyanabba az épületbe.

Ekkor Guszti bátyám már önálló volt, Nagyvárad mellett egy kis településen, Barátkán tanított; nem sokáig, mivel besorozták a hadseregbe és nemsokára a frontra került tüzérként.

Pista bátyám a második osztálytól kezdve itt folytatta a Jászberényben megkezdett tanulmányait, később, 1944-ben kapta meg a diplomáját. Egyébként az ő sorsa is hasonlóan változott, mint az enyém.

Mindketten úgy jártunk, akárcsak apánk, akinek szintén háború miatt szakadtak meg a tanulmányai. Műszaki egyetem helyett a frontra ment, Pista pedig líceumba iratkozott be és időközben az iskola változott át tanítóképzővé.

A líceumi érettségijével mehetett volna műszaki pályára, de végül tanítói oklevelet kapott. Nála is a háború lépett közbe, mint apánknál, mert amikor befejezte a tanítóképzőt, menekülnünk kellett otthonunkból, majd kenyérkereset után kellett néznie. ***Családunkban bizonyos események ismétlődnek-öröklődnek.***

A front évében, egy évig tanított a falusi iskolában azért, hogy a gyerekek ne veszítsenek évet. (A kinevezett fiatal tanítónő a közeledő front miatt szüleihez menekült.)

Végül hiába kapott tanítói képesítést, iskolai szünetekben még Marosvásárhelyen – rokonunk műhelyében – hobbiként tanulni kezdte az ötvös-ékszerész-aranyműves-mesterséget, a háború befejezése után megszerezte a mesteri vizsgát, végül ez lett a főfoglalkozása.¹

Bandi öcsém Pásztón kezdte a polgári iskolát, amit Marosvásárhelyen fejezett be, szemben a mi iskolánkkal.

---

¹ Jóval későbbi években történt, hogy Budapesten egy ékszerész-üzletbe javítanivalót vittem. Mikor a nevemet bementam, az ékszerész közölte, hogy együtt dolgozott egy ideig Finta Istvánnal. Megkérdezte: rokona vagyok-e? Amikor igennel válaszoltam, azt mondta, hogy a bátyám nemcsak elismert mestere volt a szakmának, hanem művészi szinten dolgozott.

Saját hibáján kívül ő is több helyen tanult. Elvégezve a polgárit, a jászberényi tanítóképzőbe iratkozott be, de csak egy évet járt oda, mivel a front közeledtén el kellett hagynunk a várost. Visszajöttünk a csonka hazába, és egy év kihagyással Jászberényben tanult tovább, végül ott kapott tanítói diplomát.

A házak egy négyszöget zártak be, ahol laktunk, s egy egész diák-kompánia élt egymás közelében. Reggelenként otthonról hárman indultunk iskolába: én a két fiútestvéremmel, hozzánk csatlakozott két lány, Nusi és húga, akik az udvarunkban épült különálló kis épület szobájában laktak. Szüleik vidéken éltek, s anyukám látta el őket étkezéssel is. Útközben aztán a társasághoz csapódtak a jobbra és balra nyíló utcákból osztálytársnőim: Kiss Juci, apukám kollégájának lánya, fiútestvérevel, a másik utcából pedig Székely Klári tartott velünk, aki nagynénjeinél lakott az első évben. A kompániához tartozott Kántor Bandi, és Pityu bátyám egyik osztálytársa, Lajos is. Persze menet közben még több diák csapódott hozzánk; nagy csapatot alkottunk.

Klári tulajdonképpen csak iskolai évben tartózkodott a városban, mivel szülei Nagyilondán éltek, ahol édesapja a főjegyzői tisztséget töltötte be.²

Mi hárman „TRIÓT” alkottunk: Klárral és Jucival elválaszthatatlan barátnők maradtunk, amíg iskolába jártunk. Rendszeresen együtt tanultunk nálunk, vagy Juciéknál. Mindhárman jó tanulók lévén, külön-külön készítettük el az írásbeli házi-feladatokat, utána összehasonlítottuk az eredményt. Ha egyezett, letisztázva beírtuk a füzetünkbe, ha nem, akkor újra kezdtük, kerestük a hibákat. Aztán másnap reggel, mikor megjelentünk az ötvenhetes létszámú osztályban, lecsaptak ránk a lányok, elkérték a füzeteinket, hogy lemásolják a kész feladatot.

---

² Egy nyári szünetben náluk töltöttünk el (Juci és én) néhány hetet. Később, a naplófejezeteknél leírom az ott töltött idő emlékezetes eseményeit.

Baráti körből egyre bővült ismerőseink tábora, mert mindegyikünknek akadtak külön barátai, akik később hozzánk csatlakoztak.

Klári nagynénikéi zongorát tanítottak, én hozzájuk jártam órákra.

Kereskedelmi középiskola és Tanítóképző

A mi 57-es létszámú osztályunk az épület közepén, az első emelet nagytermében kapott helyet, mivel annyian nem fértünk el egy normál osztályteremben.

A patinás épület előtt szépen gondozott parkrész terült el, benne Körösi Csoma Sándor szobrával. Ide jártam három évig. Csak azért addig, mert a második világháború megakadályozta, hogy e falak közt fejezem be középiskolai tanulmányaimat. Az épület nagy helyet foglalt el. Szemben állva, két oldalt U-alakban benyúlt az ott húzódó utcákba.

Otthonról indulva, a Szent György téren át – a város központja – a Főtér felé, talán egy kilométer séta után, balra állt a postahivatal épülete. Előtte elhaladva, szintén balra fordulva értük el azt a csendes, kétoldalt fákkal szegélyezett kis utcát,

ahol az iskolaépület állt. A második emeleten elhelyezkedő tanítóképzőbe járt Pista bátyám. Bandi előbb az épülettel szemben levő polgári iskolában tanult, később ő is követte bátyját, akkor már hárman okultunk egy kupacban.

A kereskedelmi középiskola a földszintet és az első emeletet foglalta el. Mi az első emeleti nagyteremben tanultunk. Sokan voltunk, így a normál tantantermek számunkra nem bizonyultak elegendőnek. A kerista fiúk az épület földszinti részén, az oldalsó szárnyban lévő osztálytermekben tanultak.

Jó időben az épület által bezárt rész tágas udvarán tartották a sport-foglalkozásokat. Az épület alatti részben végighúzódnak nagy pincehelyiségeket később – sajnos – gyakran igénybe kellett venni a légítámadások idején tanulás céljára.

Mi viszont megkezdtuk az iskolai évet és szorgalmasan tanultunk, éltük kellemes diákéletünket, moziba jártunk, családokhoz teadélutánokra, arra nem is gondoltunk, milyen szörnyű események zajlanak tőlünk nem is olyan messze a világban. Sok mindentről csak felnőtt korunkban szereztünk tudomást³.

Barátságok

A KÖRNYÉKRŐL a sok diák csoportba verődve ballagott nap-mint nap a középiskolákba. Később már a fiúk udvariasan cipelték a táskáinkat. Jól összeszoktunk, majd elválaszthatatlan jó barátságba kerültünk, és együtt jártunk tánciskolába is; nem táncot tanulni, mert azt már mindnyájan elsajátítottuk, hanem szórakozni. Oda csak diákokat engedtek be, és megfelelő felügyeletről gondoskodtak. Soha nem volt ott semmi zűrzavar. Alkohol nélkül is jókat mulattunk, s nagyon jól éreztük magunkat.⁴

---

³ Kijev mellett, ahol 1941 szeptemberében harmincötezer zsidót géppuskáztak a **(Babij Jar)** szakadékbba.

⁴ Abban az időben még hallomásból sem ismertük a kábítószert!

Iskolánk előtt haladtak el minden délután – papi felügyelet mellett – a közeli Piarista gimnázium diákjai. Közülük került ki egyik gavallérom (Hetényi Emil), egy magas szőke fiú, akivel sokat táncoltam. Megismerkedésünk talán kissé szokatlan volt.

Kodak fényképezőgéppel rengeteg fölvételt készítettem, így gyakran megfordultam *Bartha fényképész* műtermében, ott hívták elő a képeimet. Később a fényképész különféle alkalmakra (karácsony, húsvét) fényképpel, névvel ellátott üdvözlőkártyákkal kedveskedett nekem a sok tekercsért, amit oda hordtam előhívni. Jó fényképarcomat mindig örömmel örököltette meg. Nekem is tetszett a dolog. Segítettem neki a fölvételeknél, megtanultam előhívni a képeket és a kész műtermi képeket retusálni. Jó kezűgyességgemnél fogva egész jól ment nekem, ezért én szívesen időztem az üzletében.

Mielőtt Emillel, a piarista-diákkal megismerkedtem volna, éppen egy fotósorozat készült rólam. A levelezőlapnyi képre eredetileg hat kisebb kép került: piros diáksapkában, kabátban, iskolaköpenyben, civil ruhában, szemben, profilból. Mind a hat jól sikerült, de a fényképész az egyik legjobb példányt megnagyítva és bekeretezve kitette a kirakatába, engem is meglepve vele.

Azon a fölvételen világos tavaszikabátban, mosolyogva vagyok látható, fejemen a piros diáksapka félrecsapva, kibontott szőke hullámos hajam a vállamon szétterítve, hátravetett fejjel és kacér tekintettel nézek bele a lencsébe (a képre tekintőben olyan érzést kelte, mintha éppen a szemébe néznék). Apám szerint ezen a képen nagyon hasonlítottam az akkor híres, Szőrényi Éva filmszínésznőre. A fényképeken valóban jól mutattam; mindig arra gondoltam és azt mondtam, hogy a valóságban nem annyira. Saját külsőmmel sosem voltam elégedett.

Nos, ezen a képen akadt meg gavallérom szeme. Amikor papok kíséretében elsétáltak az iskolánk előtt, a fiú fölfedezte,

hogy valahonnan ismer engem! Ezután kereste az alkalmat a személyes találkozásra. Hamar sikerült neki, s a tánciskolában, ahová mindketten jártunk, egy ismerős fiú segítségével bemutatkozott. Nem tartott sokáig a barátságunk, a modorában találtam némi kívánnivalót. Egy séta után hazakísért, s bemutattam a szüleimnek. Társalgás közben elővette zsebéből a körömtisztítóját és azzal kezdte tisztogatni a körmeit. Több se kellett apámnak! Amikor elment, csak annyit jegyzett meg: ezt a fiút se tanították meg otthon a jó viselkedés szabályaira! Micsoda neveltlenség társaságban körmöt piszkálni! Ezt követően nekem mindig, amikor megláttam, ez a megjegyzése jutott eszembe. A fiú nem is tetszett annyira, inkább a hiúságomat legyezte az, amint áradozott rólam megismerkedésünk idején. Azt mondta: órákon keresztül állt a kirakat előtt a képemet bámulva, és azonnal megtetszettem neki.

Tanáraink

SZABÓ FERIKE TERÉZ, osztályfőnökünk, a földrajzot és gépírást tanította nekünk; mindkét tantárgy kedvenceim közé tartozott. De ha netán nem is kedveltem volna valamelyiket, biztos, hogy miatta megszerettem volna. Nagy tudású tanár, Párizsban végezte az egyetemet. Sokat tanultunk tőle minden tekintetben. A földrajzot nem könyvből tanította, hanem élményeit, saját tudását igyekezett megosztani velünk. Nagyon örült, ha a következő órán rákérdezett és azt tapasztalta, hogy nemcsak a könyvből tanultuk meg a leckét, hanem megjegyeztük a tőle hallottakat is.

Nagy, sima füzetben térképeket kellett rajzolnunk. Akkor tanultam meg a Trianon előtti Nagy-Magyarország térképét ábrázolni úgy, hogy még ma is magam előtt látom, s kontúrját bármikor, emlékezetből is lerajzolom. Mivel mindig jó érzékel rajoltam, ezeket a térképeket nagy gonddal, színes tintával dolgoztam ki. Tetszett a tanárnőnek és ilyenkor „csillagos”

egyest kaptam tőle (akkor az egyes volt a kitűnő érdemjegy). Nekem ez potyajegynek számított, mert egyébként is élvezettel rajzoltam.

Ferike tanárnő a nála fiatalabb öccséről gondoskodott és taníttatta őt. Mindketten gyenge, vékony alkatú (külsőleg igazán nem valami mutatós) emberek voltak. Szüleiről sosem beszélt, pedig később igazán baráti viszonyba kerültünk egymással⁵.

Igazi jó osztályfőnökünk szeretett a diákjaival együtt lenni. Vele jártuk a környéket, gyalog és vonattal, megismertük a környéki települések nevezetességeit. Állandóan nagy csapat diákja követte őt. Azokhoz a tanárokhoz tartozott, akik bizalmat ébresztenek a diákokban. Bármilyen gondban-bajban hozzá fordulhattunk, mindig megértett és segített nekünk.

Marosvásárhely terjeszkedését már akkor jól előkészítették. Ha a környékről gyalog jöttünk haza, tapasztalhattuk, hogy a város határán túl is kiépítették a közműveket, kilométereken keresztül csatornázott úton, gyalogjárdán közlekedtünk.

Tornatanárnőnk Erzsike, kedves fiatal teremtes, Édesnének neveztük el. Alig idősebb nálunk, közvetlenül a főiskoláról csöppent közénk. Mindnyájan szerettük, ezért a sportköri foglalkozásokon mindig sokan vettünk részt. Én például nem tartoztam a kiváló tornászok közé, de szorgalommal minden gyakorlatot megtanultam, addig ismételve, amíg jól ment. Akadtak olyan feladatok, amelyekben jeleskedtem. Ilyen a rúdmaszás; mindig elsőnek értem a tetejére, onnan néztem le azokra a leánytársaimra, akik nehezen birkóztak meg a feladattal. Szerettem futni, jól szerepeltem a magas- és távugrásban is. Nemcsak iskolai, hanem iskolák közti városi versenyen *szereztem érmeket*. Marosvásárhely nagyváros, – akkor ötvenötezer lakosával – így ez az eredmény komoly teljesítménynek számított.

---

⁵ Jóval később, amikor a háború elől visszamenekültünk a csonka hazába, a családi ügyeiről levélben árult el személyes részleteket.

Tornatanárnónk is azokhoz a nevelőkhöz tartozott, akin valósággal csüngtek a diákjai. Sok helyre jártunk vele iskolán kívül kirándulni. Gyakran közösen szervezték a kirándulásokat osztályfőnökünkkel. Egy alkalommal hazafelé jövet – a városba érve – mint a vásott gyerkőcök, úgy viselkedtünk: becsengettünk a kapukon, majd, uccu neki! – előreszaladtunk, hogy mire kijönnek a házból, hült helyünk legyen, vagy csak az utánunk jövőket találják ott. Az is előfordult, hogy az éppen odaérkező ártatlan járókelőt szólították meg a csengetés miatt.

Matematika tanárnónket az „Anyországából” (akkor Erdélyben a Csonka-Magyarországot illették e jelzővel) helyezték az iskolához. *Jánky Mária* kicsit visszahúzódo, komoly tanár, ennek ellenére kedves és barátságos, türelmes a diákokkal. Mint később megtudtuk, nemrég vált el a férjétől, utána került hozzánk. Amikor a kereskedelmi középiskolát választottam, ismerőseim azzal ijesztgettek, hogy ott igen nehéz a (kereskedelmi-) számtan. Ez nem igazolódott be, mert a tanárnő olyan türelemmel és érthetően magyarázott, hogy a nagy létszámú osztály többségének kedvenc tantárgya lett a matematika. Minden új feladatnál többször megkérdezte: értik-e mindnyájan? Az osztály átlaga jó eredményt ért el nála, holott ez ennél a tantárgynál igazán nem szokványos. Engem kedvelt; meggyőződött arról, hogy a házi-feladataimat mindig elkészítem, s nagyalakú, francia-kockás füzetben a tartalom mellett külsőleg is kitüntek a dolgozataim. Azt mondta, amikor ellenőrizte, hogy erre már nem is talál megfelelő érdemjegyet, legföljebb római számmal tudja értékelni! Egy alkalommal elkérte tőlem a füzetet, átvitte a párhuzamos (fiú-) osztályba azzal a megjegyzéssel, hogy így kellene kinézni minden füzetnek!

Képzelem, hogy ezzel a tettevel, akaratomon kívül is felbosszantottam őket! Nekem viszont a szépen elkészített munka nem jelentett különösebb gondot, írásommal mindig jeleskedtem. Ez a szokás egyébként egész életemben meghatározó maradt.

Könyvvitel tanárunknak: T. Gyurinak már az igazi nevére sem emlékszem. Ő bizony közutálatnak örvendett az egész osztályközösségben. Mindig, mindenkivel gúnyolódott, s igyekezett felbosszantani a diákjait. Tantárgyát úgy közvetítette felénk, mintha mindnyájan legalábbis főkönyvelői ismeretekkel rendelkeznének. Lehetetlen lett volna tőle bármit kérdeznünk, mert kiszekírozott volna érte a világból!

Ha véletlenül utcán találkoztunk vele, s netán' a sapka nem volt a fejünkön, az utána következő óráján hallgathattuk ezzel kapcsolatos fejtegetéseit! Egyszer nekem is volt szerencsém tapasztalni saját bőrömön, mert előző nap az iskolából hazafelé menet sapkámat hónom alá csapva, margarétát tűzve a hajamba, találkoztam vele. Nem is rajongtunk érte, és a tantárgyáért sem, nyilván különös természete, hozzánk való viselkedése okán.

Román nyelvet oktató tanárunknak hasonló tulajdonságai voltak. Ő is gúnyolódott velünk. Az osztályban csak kilencen érkeztünk ide az „Anyországból”, számunkra ez a nyelv teljesen újnak számított. Osztálytársaink a korábbi rendszer alatt a legtöbb tantárgyat románul kényszerültek tanulni, mi azonban egyetlen szót se értettünk belőle, talán azért, mivel rosszindulatától áthatva magyarázott nekünk, s érthetetlennek tartotta, hogy valaki ne értse a románul előadott magyarázatait. De az sem maradt világos előttünk, hogy nekünk miért kell éppen ezt a nyelvet tanulnunk, mert máshol az egész ország területén a kereskedelmiben második nyelvként franciát oktattak. – Az általános iskola kilencedik osztályos tankönyvéből kellett (volna) megtanulnunk az anyagot, holott talán először az elsősök könyvével kellett (volna) megismerkednünk.

Az „eredménye” meg is mutatkozott ennek a furcsa tanítási módszernek. Alig maradt meg valami bennünk a tananyagból. Néhány mondat talán, – az is, iskolán kívül egy pajzán versike formájában – rögzült bennem, na meg az a rövid mondat, hogy „Dutyela Draku!” (Fonetikusan írom le, mert a román szavak

helyesírását sem sikerült elsajátítanom.) Azt jelenti, hogy: „Vigyen el az ördög!”

Jogra és gyorsírára Lyvia tanárnő tanított bennünket, akit egymás között Buncinak becéztünk. Szerettem a tantárgyát, – különben nem szimpatizáltam volna vele, mert érezhetően kivételezett egyes ismerőseivel. Nekem persze nem árthatott, mert jól álltam mindkét anyagból, amit nekünk tanított. Gyorsírásból már a második osztályban versenyekre állított ki a negyedikesekkel. Nekem előnyömre szolgált, hogy egy évi otthonlétem alatt az első éves tananyagot magánszorgalomból megtanultam. (Gusztai bátyám első szerelmétől kaptam hozzá a tankönyvet.) Ezért nekem nem jelentett nehézséget az sem, amikor egyik óráról a másikra házi-feladatként 40-50 oldalt kellett leírni gyakorlatként (legtöbbször Bandi öcsém volt olyan kedves, és diktálta nekem a feladatokat). Jogból is jól álltam, mert nyaranta egy ügyvédnőnél gyakornokként dolgoztam, akivel bírósági tárgyalásokra is jártam.

Német nyelvre „Macuka” (mi „kereszteltük” eme névre) oktatott – volna – bennünket, ha egyáltalában figyelünk szegénykére. A nagy létszámú osztályban nem lehetett bennünket könnyű fegyelmezni, de nála aztán rettenetes dolgokat műveltünk. A nagyteremben, a falak mentén magas, támla nélküli székek sorakoztak körben (használaton kívül, mert ezt a termet egyéb célokra, nagyobb rendezvényekre is igénybe vették). A normál iskolapadokat középen, három sorban helyezték el. Szegény Macuka! Nem is tudom, hogyan bírta bennünket elviselni!

Órái alatt úgy rendetlenkedtünk, mint valamilyen vásott kölykök; helyében talán mindenki más kirohant volna az osztályteremből. Ő szegény, csak mondta a magáét, mintha mindenki figyelt volna rá. Pedig mi általában nem figyeltünk arra, mit magyaráz csendben, saját magának. Előfordult, hogy néhányan, lónak használva a magas székeket, nagy csattogással körbe-körbe járták a nagytermet. Semmit nem tett ellene,

hogy csend legyen, mindent eltűrt tőlünk. Igaz, nem sok ragadt ránk a német nyelvből, amíg ő tanította, de türelméért, kedveségeért mindnyájan szerettük.

Jenő bácsiról, a *református tiszteletesről* is meg kell emlékeznem, mert vallásfelekezetre való tekintet nélkül is közel állt hozzám és diáktársaimhoz. Bár engem nem tanított, de sokszor jártam velük kirándulni. Az ismeretség, barátság úgy kezdődött, hogy Székely Klárral és Kiss Jucival együtt testi-lelki barátnők voltunk már az első évtől kezdve, együtt tanultunk. Ők mindketten reformátusok lévén, nekik a hittant külön teremben tartották, s Jenő bácsi volt a hitoktatójuk. A katolikusoknak ugyanakkor tartották a hittanórát, mivel többen voltunk, az osztályteremben. Én elől ültem a bejárati ajtónál, és valakinek le kellett vinnie az osztálynaplót, amikor bennünket már bejegyezték. És én voltam az a VALAKI, aki mindig átvitte a naplót a másik terembe. Ilyenkor Jenő bácsi leültetett néhány percre a többi lány közé, és barátságosan beszélgettünk visszaindulásomig. Egyébként ő is az olyan nevelők közé tartozott, akiért a diákok rajongnak.

Közgazdaságtant az igazgatóhelyettes-tanárnő adott elő nekünk, az *alkotmánytan* oktatóját pedig Irminek vagy Katángkórónak neveztük, de róluk és a többi tanárunkról itt nem kívánok bővebben megemlékezni, mert a naplómban akkor nem rögzítettem a velük kapcsolatos élményeimet, most pedig már annyira nem emlékszem vissza, hogy érdemes volna róluk szót ejtenem.

A város, ahol élek

MAROSVÁSÁRHELY gyönyörű város ötvenötezer lakosával. Aki egyszer már járt ott, és meglátta a központban elhelyezkedő két csodálatos épületet: a *Városházát* és a *Kultúrpalotát*, biztos, soha nem fogja elfelejteni. Előttük terül el a hatalmas tér dús növényzettel betelepített, gondozott parkkal és pihenő

padokkal. Mellette áll a Kultúrpalota gyönyörű épülete, ahol gyakran megfordultunk, benne mozi, nagy könyvtár és színházterem, sok apróbb-nagyobb helyiség különféle tevékenység céljára. Én például egy ideig ide jártam olasz nyelvtanfolyamra.

A Kultúrpalota homlokzati része Marosvásárhelyen

Csodálatos benne az emeleti *tükörterem*, ahol többek között különféle reprezentatív rendezvényeket és bálakat rendeztek.

Szüleim minden évben kaptak oda meghívót, a szilveszteri bálra, s megígérték nekem, hogy érettségi után, gyönyörű báli ruhában engem is elvisznek. Hibájukon kívül ezt az ígéretet nem váltották be, mert nem olyan idők következtek, hogy valakinek is eszébe jutott volna a mulatozás.

A város *főtere* egyedülálló, nem sok város dicsekedhet hasonlóval. Hatalmas területet foglal el, fasorral, díszbokrokkal és virágpadokkal megszakítva, ahol minden tavaszon ezerszámra nyíltak a tulipánok.

A képen mellettem Guszti bátyám menyasszonya, és Anyuka látható.

A téglalap alakú tér egyik végén egy hatalmas *ortodox templom* terpeszkedik.⁶

Egy alkalommal az iskolából hazafelé – mi, a három barátnő – elhatároztuk, hogy megnézzük belülről is a hatalmas templomot. Kezünkben táskával léptünk be a forgóajtón. Éppen valamilyen ortodox-ünnepi szertartás folyt. Én még sosem láttam hasonlót, ezért most idegenként csodáltam, annyira ismeretlenek voltak számomra azok a pompázatos, cifra díszletek, és a miénktől annyira más szertartás. Aztán, mikor a pópa körbejárt a gyülekezetben, s füstölőjét lóbálva felénk tartott, összenéztünk, alig bírtuk magunkban tartani, hogy nevetésben törjünk ki, ezért gyorsan megfordulva, igyekeztünk az ajtó felé. Illetlenségünkért megbüntetett a jó Isten, mert a kezem beszorult a forgóajtóba, s az egyik ujjamat összelapította. Persze, abban az időben nekünk nem sok kellett ahhoz, hogy nevetésre fakadjunk, még ennyi sem kellett hozzá, hogy kitörjön belőlünk a jókedv.

A nagy tér kiválóan alkalmas különféle *rendezvények, felvonulások és ünnepségek* rendezésére, egy alkalommal a diákoknak is ki kellett vonulni. Égető-melegen süttött a nap, kellemtlenül érintett olyan hosszú ideig álldogálni és hallgatni az

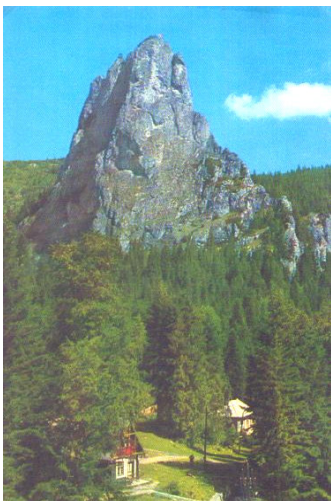
---

⁶ Amikor – harminc év múlva, odalátogattam, még egy hatalmas bissericát (román templomot) láttam ott, a gyönyörű kút mellett tornyosulva, ami elveszi a tér *páratlan* szép látványát és a *kilátást* az odalátogatóktól.

unalmas beszédek és műsort, ami bennünket igazán nem érdekelt. Arra gondoltam: miért nem tudok ilyenkor elájulni, mivel akkor gyorsan elvinnének onnan, s nem kellene tovább sülni a napon, unatkozva álldogálni a végtelenségig...

A városban akkor *három mozi működött* (s külön még egy, a Kultúrpalotában is). Igaz, nekünk, diákoknak csak szülővel és külön osztályfőnöki engedéllyel lehetett – volna – látogatni az előadásokat, de a szabályokat nem mindig tartottuk be. Abban az időben nagyon jó magyar filmek készültek, általunk csodált, kiváló filmszínészekkel, – ezeket nem lehetett kihagyni. Én egy kis füzetbe jegyeztem be a látott darabok címét, bizony a felsorolás végtelen... Csak azt nem tudom, hogy a nagy viláégéskor, menekülésünk idején hogyan került be ez is a kis kézi csomagomba, az emlékek, a fényképek, naplók, másnak talán semmiségek mellé. Én viszont örülök, mivel megőrződtek emlékek.

Gyilkos tónál, 1942. húsvét

Amikor szüleimmel ott töltöttem egy hetet az iskolai szünetben, a természet gyönyörű zöldben pompázott. Napsugaras, szép tavasz köszöntött ránk, akkor nyílt a természet. Az erdőszélen, a réten, ahová a szem ellát, mindenhol tarka virágok pompáztak; az erdők ontották a fenyő friss illatát. Egy kis faházat bérelt ki apám a hegyoldalban. A közelben egy másik faházban, ugyanakkor üdült Szeleczy Zita színművésznő. Sokszor találkoztunk vele séta közben, a gyönyörű helyen.

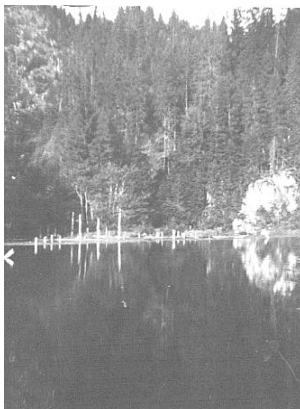

Ablakból kinézve, velünk szemben a fenyőfák mögött, kissé megbújva, odalátszott a *Gyilkos-tó*, amiben akkor gyönyörködtem életemben először. Később, amikor alkalmam nyílt újra megnézni, mindig elámultam a természet csodáján, különlegességén. Ott fenn a magasban valamikor, valamilyen természeti erő zárta el azt a részt, s az összegyűlt vízből keletkezett a tó, magába zárva a fenyőfákat, amelyek Isten csodálatos akaratából, ki tudja mióta, még most is ott meredeznek ki a vízből, emlékeztetve az arra járókat, hogy ott valamikor fenyves erdő pompázott.

Gyakran csónakáztunk a tóban, de óvatosan kellett benne lavírozni a kiálló facsonkok között, mert ki tudja, milyen mélységet takar a víztükör...

Egy nap a *Békás-szorosban* sétáltunk. Rengeteg fényképet készítettem, most is őrzöm azokat. Megcsodáltuk a színes fölvételen található Oltárkőt, s ugyanazt a Pokol tornácától nézve.

A völgysszorosban csak egy gyorsfolyású patak siet útjára keskeny medrében, mellette már csak egy kövesút fér el. Lassan ballagva, ott ereszkedtünk le a völgybe, a Trianon előtti Nagy-Magyarország határához. Közvetlenül a patak mellett, a vízből emelkednek, szinte az égig felfelé az óriási sziklák. Legcsodálatosabb talán az *Oltárkő*, melynek tetejére valaki egy hatalmas keresztet állított. Biztos nem volt könnyű megmászni a sziklát, hogy felvigye oda a hatalmas keresztet.

Gyilkos tó, saját fölvétel

Oltárkő a Pokol-
tornácától nézve.

Apukám valamilyen iskolai elfoglaltsága miatt, két nappal korábban utazott haza. Amint mi is hazaérkeztünk, mosolyogva adta át nekem Szelecky Zita hírneves színésznő névjegyét, hátlapján saját kezű aláírásával. Elmesélte nekem, hogy a Gyilkos-tónál fölszállva, épp' a színésznő melletti üres helyre ült le az autóbuszon (s ahogyan nekem eldicsekedett, udvarolt neki!). Autogramot kért tőle – számomra. Itt tartom a kezemben, megőriztem a

híres színésznő emlékeként.

A kereskedelmi középiskola első évfolyamát elvégezve, ehhez a nyárhoz szép emlékeim fűződnek. Kiskoromban hozzászoktam a kirándulásokhoz, ezért most is mindig azokkal barátkoztam össze, akiknek hasonló kedvtelése volt.

Nos, ezen a nyáron több ízben csatlakoztam Jenő bácsi által (ő a református hitoktató) szervezett kirándulás résztvevőjéhez. Élményeim, a nyár eseményeit (mint például: kirándulások, ismeretségek, séták, mozi-látogatások, egy táborozás története) megörökítettem a naplóm.

Nyár, 1942.

VAKÁCIÓ ELEJÉN a gyönyörű helyre, a Németkalaphoz indultunk kirándulni. Naplómat ezen a nevezetes napon kezdtem el:

Marosvásárhely, 1942. június 26. péntek

Borús reggelre ébredtem. Minden szükséges holmit elkészítettem az útra, sok ennivalót becsomagoltam magamnak. Elkészülve, Jucihoz siettem a megbeszélrt időben. Duzzogva közölte velem: meggondolta magát, nem akar jönni. Mindig utólag talál ki valamit! Nekem azonban sikerült rábeszélnem, ha megígértük, akkor menjünk. Így kicsit később, végre indulhattunk a megbeszélrt helyre, a református tiszteletes háza elé.

Nem késtünk el, kevesen voltak még ott, amikor mi odaértünk. Kis várakozás után tizenheten gyűltünk össze: Jenő bácsi és felesége, a lányok közül: Ilus a húgával és mamájával, Kürti, Cica, Juci és én. A fiúk: Német Jenő, Kelemen Zoli, Kiskarádi, Balázs, Bandi öcsém, Tibi, meg Pali.

Már kilenc is elmúlt, mire elindulhattunk. Az út kellemesen telt. Juci Kelemennel, én Némettel mentem. Az idő is derülni kezdett, meg az én kedvem is, mert Jenővel lehettem.

A Somos-tető, ahol sétálva haladtunk, gyönyörű zöldlombos fáival, a madarak csiviteltek fejünk felett a fákon, a nap át-sütött koronáik közt. Két óráig tettük meg az utat, mire el-értünk célunkhoz. Először kipihentük az út fáradalmait. Pali elővette hangszerét és harmonikázott, mi élveztük a zenét, közben dúdolgattuk az ismerős dalokat. Később Jenő kezdett játszani.

Nemsokára előkerültek az elemózsiás csomagok, és meg-ebédeltünk. Délután arra járt néhány cigánylány, velük beszél-gettünk. A fiúknak valami csúfságot mondhattak, mert nagy volt köztük a kuncogás, de nekünk nem árulták el az okát.

Juci Kelemennel ment sétálni, én Jenővel beszélgettem – félrehúzódva egy dombon. – Később társasjátékot játszottunk, a „*Két cica előre fuss!*” közben nagy öröömre, sokszor Jenő párja lettem. Iluséknek valami dolga akadt, ezért felkereked-tek, sírva búcsúztak a társaságtól. Többen elkísérték őket egy darabig. Mi, akik maradtunk, csendben beszélgettünk. Kicsit

rontott a hangulatomon, hogy Juci kikezdett Jenővel, pedig nagyon jól tudta, hogy mi tetszünk egymásnak!

Amikor a többiek visszatértek, ismét játszottunk, később, vacsora előtt megint énekelni kezdtünk. Aztán összeszedtük a cók-mókot és elindultunk hazafelé. Én Jenővel tartottam, de aztán – rossz hangulatom miatt – inkább Balázshoz csatlakoztam. Nagyon elszomorított, hogy Juci ilyen hozzám.

A fiúk útközben virágot szedtek, azzal kedveskedtek. Jenő egy csokor nefelejcsét nyújtott át nekem. Bevallom, hogy otthon lepréseltem belőle egy szálat, és örök emlékül őrzöm! Amíg a virággal bíbelődtem, magam előtt láttam Jenőt, ahogy rám nézve énekelte: „*Ha tudnád, hogy én mennyit sírtam...*” majd „*Kék nefelejcs...*” És én ettől olyan boldog lettem!

Jenő bácsiék lakása elé érve, többen lemaradtak, Jucit és engem hazakísértek a fiúk. Juci megint különösen viselkedett. Lakásuk előtt – búcsúzóul – feltűnően csak Jenővel fogott kezet. Mi tovább indultunk, én viszont a ház előtt mindenkinek kezét nyújtottam. Fájt Juci viselkedése, nem tudok napirendre térni fölötte. Hiába ismerem a rossz szokását, hogy fiúk előtt nem bír magával, rázza magát, szinte extázisba jön! Mégse szép tőle, hogy barátnőjével szemben is képes ilyenre. Alaposan elrontotta a szép napomat.

1942. június 27. szombat

Korán keltem, ma van a keriben a beiratkozás napja. Időre elkészültem, de Jucira... már megint háromnegyed órát kellett várnom! Éppen Irmus nénivel, a mamájával veszekedett, mikor odaértem. Nem találta a pénzét. Mire az iskola elé értünk, várni kellett, mert sokan álltak előttünk.

Hazaérve, takarítani kezdtem, aztán ebédet főztem, délután moziba siettem, a „Bunkók” című filmet vetítették, éppen a mélabús hangulatomhoz illőt. Eszembe jutott, hogy a film dalát milyen szépen énekelte nekem Jenő: *Ha tudnád, hogy mennyit sírtam...* mozi után a nyitott ablakban még kicsit ábrándoztam, csak azután tértem nyugovóra.

Mi diákok élveztük az iskolai szünetet, s kedvünkre szórakoztunk, megnéztünk minden jó filmet, egymást látogattuk és jártunk kirándulni, másra nemigen figyeltünk, elfoglalt bennünket a tanulás és szórakozás.

Gusztai bátyám egyenruhájában

Azért némi intő jel maradt számunkra, mivel a háború árnyékát már ránk vetítette, s amin mi, fiatalok mégis elgondolkodtunk: mert apámat, mint tartalékos tisztet és legidősebb testvéremet (aki már Nagyvárad közelében fekvő községben, Barátkán tanított) besorozták a hadseregbe. Amikor eljött búcsúzkodni, átöltöztetem a egyenruhájába, s akkor készült a kép.

Besorozták Apámat

1942. június 28. vasárnap

Úgy látszik, a politika hamar beleszól az életünkbe. Egyre több ismerős férfit hívnak be katonának; a mi családuk sem maradhat ki ebből. Naplómban rögzítettem a nevezetes napot.

Korán mentem piacra, hamar sorra kerültem! Jó volt időben elindulni, mert útközben találkoztam *Valakivel!* Egy nagy csapat kisgyereket vezetett. Megtudtam, hogy a Burger-kerti táborban vállalt nyári állást. Bizony jól jönne nekem is a zsebpénz, ha találnék nyári elfoglaltságot.

Anyukám délután érkezett haza *Szászrégeből*, Apukát látogattam meg. Az első világháborúban hét évig katonáskodott, s most is igénybe veszik? Sokat gondolok rá, mi van vele, mi lesz vele? Egyik vasárnap én is meglátogattam. Fákka mellett tó mellett táboroznak. Sok fénykép készült a tó mellett.

Szászrégeben, a tónál: apuka, anyuka, én és öcsém

Csónakáztam a tavon, aztán felültettek egy szelíd „*vén lóra*”, mivel a többi ficánkoló állattól féltem. Sok fénykép maradt meg ebből az időből, megörökítve a napot. Mivel apám egy műszaki századot vezet, sok idősebb férfit osztottak be hozzá, köztük három izraelita munkaszolgálatos embert (románokból és néhány zsidóemberből állt össze a százada).

Anyukát egy alkalommal otthon fölkeresték a feleségek, és szinte áradoztak apámról, milyen emberségesen bánik velük.⁷

Abban biztos vagyok, hogy ő mindenkivel szemben emberségesen bánik. Az asszonyok elmondták anyukának azt is, hogy az egyik elhízott ember nem bírta a hosszú gyaloglást,

---

⁷ Abban az időben nekik az ehhez hasonló, a máskor természetes kulturált viselkedés szokatlan volt, mivel több helyen velük szemben már kegyetlenkedések is előfordultak.

ekkor apám felültette a kocsira, ugyanakkor ő gyalogolt az embereivel.

Délután a Bulewardon sétáltunk, a cukrászdában krémet és fagylaltot rendeltünk. Este Jucival moziba mentem, a „Szabotázs” c. filmet vetítették. Nem mindennapi témát dolgozott fel az írója, tetszett mindkettőnknek. Utána sokáig járkáltunk a téren. Juci megnyugtatóan Jenőt illetően, azt mondta, hogy nem akar tőle engem elszakítani, – ezért kicsit békésebb hangulatban tértem haza.

1942. június 29. hétfő

Péter-Pál napján Jucival együtt mentem a kilences misére, ott láttam „Öt” is. Aztán Ferike osztályfőnöknőt elkísértük az iskolába, s megbeszéltük vele a *délutáni kirándulás* részleteit. Vonattal készültünk *Marosszentgyörgyre*, azonban délután hiába kerestük az állomáson, mi mégis fölszálltunk a szerelvényre. Végül futva érkezett, s az utolsó pillanatokban kapaszkodott föl a szerelvényre. Megérkezve, a falusi vendéglőben megittunk egy-egy pohár sört. A falu fürdője nagyon szép. Elhatároztuk, hogy máskor is elmegyünk oda. Képeslapot küldtünk Székely Klárinak, én pedig apukának írtam egyet. Hazaérve, vacsora után kedvet kaptunk egy sétára.

Kedd délelőtt az iskolába mentünk, majd délután Jucit orvoshoz kísértem. Hazafelé Jenővel az utcán összefutottunk, vele együtt sétáltunk ki a Maros-partra, ahol jól esett olvasgatni és beszélgetni a szabad levegőn. Amikor Juci meglátta Lacit, szó nélkül otthagyt minket, és vele ment sétálni. Mi nemsokára felkerekedtünk és hazaindultunk. A fiúk hívtak egy esti sétára, de nem mentem velük; otthon hajmosáshoz készültem.

Szerdán én intéztem a bevásárlást a piacon, utána készülődtem, mivel anyukával Körtvélyfájára megyünk. Apuka kolléganője, a tanítónő várt minket ebédre, s finom ragulevessel és csirkepaprikással vendégt meg bennünket. Meglátogattuk Margitot, ahol a kertjében, egyenesen a fáról-bokorról szedve,

ribizlit és meggyet ettünk. Kedvesen fogadtak mindenütt. Még apuka másik kollégájához is hivatalosak voltunk, ott uzsonnával vártak. Aranyos a kisfiuk, sokáig játszottam vele. Margit és a tanítónő kísért ki az állomásra, ahol még hosszú ideig kellett várakozni a vonat érkezésére. Kissé fáradtan érkezünk haza, mégis kellemesen telt a nap.

Csütörtök mozgalmasnak bizonyult: reggel kezdődött a piacon vásárlással, majd otthon különféle házi tevékenység várt rám. Ebéd után helyesírási gyakorlatok következtek, Bandi diktált nekem, később sétálni indultunk a *Marosra*. Este héttől anyukával és két bátyámmal moziba mentem. „*Mária nővér*” c. darabot néztük meg. Tetszett a film, – ez aztán a szép élet! – Sokáig azon elmélkedtem, hogy az én életem vajon hogy alakul majd?

Másnap Ildikó jött hozzánk, vevőt szerzett a múlt évi iskolai könyveimre. Hatot sikerült neki eladnom, tíz pengőt kaptam érte. Még a gyorsírás-könyvem maradt meg, – azt is szeretném továbbadni valakinek. Juciék eljöttek értem, kicsalogattak a Marosra. A holtágon csónakáztunk, utána megfürödtünk. Hazaérve, még tekézni is hívtak, de nem éreztem kedvet otthonról elmenni, mert a ruháimat kell előkészíteni. Később levelet írtam apának, meg Klárinak. Délután egy német lány keresett. Anyukával elhatároztuk, hogy vasárnap pihenni fogunk, nem megyünk Szászrégenbe.

Szombat délután megint a Maros felé sétáltunk, de a víz hideg volt, a szél is fújni kezdett, ezért csak megmártóztunk benne. Nekem sietnem kellett, ezért elindultam, és húsz perc alatt, – rekordidőben – értem haza!

Találkoztam Jucival, Zolti bátyja is vele volt, aki félrehívott, és nagyon kedvesen viselkedett velem. Eszembe jutott, hogy télen még milyen barátságos kapcsolatban álltunk egymással, most meg már szinte teljesen közömbös nekem. Azt hiszem, ő volt az *első szerelmem*!

Ha kicsit visszatekintek erre, eszembe jut, hogy 1941. november-decemberben még szerelmesek voltunk egymásba, január 24-én kaptam tőle az első csókot – miközben a földrajz házi-feladatát náluk készítettem Jucival és pár percre magunkra hagyott. Aztán január 25-én még egy boldog találkozás Juciéknál, majd február utolsó napjaiban és március 15-én barátságunkat szomorú napok követték. Április 5-6-án talán még pislákol a szerelmünk, de 19-ikén már borús hangulatban találkoztunk. Május utolsó napján egy végső fellángolás, egy társasjáték, amikor kimentünk a kertbe és egymás mellett bámultuk a csillagos eget. És aztán? Egyszerűen vége lett! Kész! Szép volt, de el kell felejteni! Illetve azt, ami szép, sosem szabad elfelejteni! Úgy érzem, hogy azokat a meghitt perceket, amikor simogatta az arcomat, ahogy egymásra tekintettünk, ezeket az érzéseket emlékezetünkben meg kell őriznünk örökre...

Akkor lett igazán vége a barátságnak, amikor június 14-én megismertem Jenőt, az utolsó bálon. Ez az esemény végleg eldöntötte *halódó szerelmünk* sorsát.

Utána kezdtem az eseményeket ismét rögzíteni a naplómbe. Holnap vasárnap lesz, megint láthatom Jenőt! Egy lapot kaptam tőle, örömmel olvastam el. Szeretném tudni, vajon Jucinak írt-e?

Nyári táborban

Nem akartam az egész vakációt csak pihenéssel tölteni, ezért – mivel kilátásom nyílt rá – én is jelentkeztem az iskolás gyerekek mellé felügyelőnek. A tábor élményeit és eseményeit naplóból idézem:

1942. július 5. vasárnap

A kilences mise előtt értem ki a táborba. Jenőt már ott találtam a gyerekekkel. Amíg várnunk kellett, mód nyílt a beszélgetésre. *Meghívott a korábbi csoport Burger-kerti záró ünnepélyére.* Pityu bátyám nem tudott velem jönni, végül anyuka

vállalkozott rá, hogy elkísér. Kedves ünnepséget rendeztek, aranyosak a gyerekek. Időnként Jenő rámnézett, és tekintetét sokáig rajtam felejtette...

Ebéd közben megemléstettem, milyen jó volna nekem is itt dolgozni. Vilmos bácsi, a tábor vezetője beszélt az igazgatóval, azt mondta, lehet szó róla. Ha holnap reggel felmegyek ismét a Burger-kertbe, megtudhatom az eredményt. Nagyon szeretném, ha sikerülne! Olyan szép itt minden, a parkerdő közepén!

Hazafelé anyukával a cukrászdában fagyaltot és krémet ettünk. Elhatároztam, hogy – ha lehet, – Pityut is fölvetetem, kellemesebb lenne együtt feljárni a Somostetőre.

Hétfő. Fölvettek a Burgerbe! *Csodálatos!* Már szerdán nyolc órakor elkezdhetem a munkát! – Otthon örömmel újságoltam el a jó hírt. Anyuval vásárolni mentünk délután, aztán apunak egy lapot írtunk, és feladtuk a postán.

Kedden reggel kihasználtam az alkalmat, napoztam és lustálkodtam. Holnap már nem lesz rá alkalmam, minden nap korán kell majd felkelnem. Vásároltam egy fényképalbumot. Délután a Maroshoz mentünk úszást gyakorolni, utána sokáig napoztam a parton.

Már korábban is sokszor mentünk fürödni, úszni is tudtam úgy-ahogy, de mély folyóvízben eddig még nem próbáltam. Kicsit féltem egyedül eltávolodni a társaságtól. Most is többen voltunk kint, testvéreim: Bandi, Pityu és osztálytársa: Lajos, Juciék, meg Kántor Bandi. Valahogy nagy bátorság költözött belém. Mindenáron meg akartam mutatni, hogy nem félek a nagy folyóvíztől sem!

A társaság a parton beszélgetett, egyedül bemerészkedtem a vízbe, és elkezdtem úszni a folyó közepe felé. Az volt a baj, hogy eddig még sohasem kellett megfordulni a vízben, csak egyenesen, előre haladtam, de azt sem egyedül, mindig többen indultunk egyszerre! (Majdnem úgy jártam most, mint kis-koromban a biciklizéssel, amikor Lucfalváig elkerekedtem, mert nem akadt senki, aki lesegítene a gépről.) Most is, amikor

elég messzire beúsztam, gondoltam, jó lenne visszafordulni. Próbálkoztam vele, de kevés sikerrel. Mivel arra mindig vigyáztam, hogy a fejem nehogy belemerüljön a vízbe (én ugyanis csak magamtól tanultam meg úszni), nehezen ment a fordulás, és bizony nyeltem néhány kortyot a Maros zavaros vizéből. Megijedtem, de a parttól olyan messzire voltam még, hiába kiabáltam, senki nem figyelt rám. Nagyon megijedtem, már megbántam, hogy egyedül ilyen nagy távolságra merészkedtem. Nagy nehezen azért sikerült egyenesbe jönnöm, és kiúsztam a partra. Kalandomat titokban tartottam, mert szégyelltem bevallani a többieknek!

1942. július 8. szerda

Reggel nyolckor értem a táborba, a többi felügyelő csak utánam jött. Első dolgunk naponta a gyerekek reggeliztetése. Már kilencre járt, mire elkészültünk vele. Csoportokba osztottuk őket, én az elsőbe kerültem. Velem van még Lujza és egy új tanítónő. Amikor mi a reggelit fogyasztottuk, Jenő hozzám jött és megsúgta, hogy próbáljunk együtt maradni egy csoportban, – de sajnos nem sikerült a tervünk. Hozzánk 46 gyerek tartozik. Eleven kis krampuszok, nem fogadnak szót, alig bírok velük. Azt hiszem, ez kicsit sok lesz nekem. Észrevettem, hogy se Cicának, se Jenőnek nincs türelme a gyerekekhez (igaz, elég rakoncátlanok).

Az ebéd késett, ezért csak fél négykor került ránk sor. Nem gondoltam volna, hogy ilyen fárasztó lesz egész nap gyerekekkel foglalkozni. Ha a felügyelők együtt maradnának, könnyebb volna. Úgy vettem észre, hogy Cica és Jenő haragban vannak egymással, mert kerülik a találkozást. Én viszont mindkettővel jó kapcsolatot tartok. Amikor lehet, együtt vagyok Cicával, de ilyenkor Jenő távol marad tőlünk, és fordítva.

A *csütörtök* nagyon unalmasan telt. Bözsivel be kellett mennünk a városba, a népkonyhára. Már elkezdődött az ebédeltetés, mire visszaértünk. Húslevest, utána főtt húst kaptunk, kapormártással, vacsorára pedig tejet, kenyérrrel, szalámmal.

Péntek. – Már a harmadik napot töltöm a táborban. Az otthon elkészített névsort szétosztottam. Mindenkinek tetszett, – ezért úgy éreztem, érdemes volt éjjelig foglalkozni vele. Délután iratokat kellett rendezni, majd elkészítettem a szokásos kimutatást. Csöpi arra kért, hogy az övére is írjam rá a címet *díszítőírással*.

Ebédre bablevest és tejbegrízt kaptunk, három nap alatt már másodszor! Változatos étrend, mondhatom!

A fiúk ebédelés közben mindig megnevettetnek bennünket, alig tudunk enni. Ebéd után lepihentünk egy kis időre. A csoportbeosztáson változtattak. Vacsora után Attila meg Jenő valósággal könyörgött nekem, hogy nekik is készítsék névsort. Megígértem, hogy este otthon összeállítom. Aztán otthon még arra is jutott időm, hogy kiféssem nekik.

1942. július 11. szombat

Három percet késtem, és éppen ma kellett jönnie az ellenőrnek! Csak Ila, és Böske érkezett előttem, a többi utánam jött, s szintén elkéstek. Be kellett írunk a késést a „*nagy könyvbe!*” Délután az irodában rajzolnom kellett volna, de elmaradt, mert az orvos jött ki a táborba.

Ebéd alatt egymás mellett ültem Bözsivel, velünk szemben foglalt helyet Jenő és Attila. Megint egész idő alatt nevettünk. Jó kompánia verődött össze. Délután meséltem a gyerekeknek. Néhányan rosszkodtak, ezért büntetésül sarokba állítottam őket.

Jenő fogott egy zöld hernyót és a cigarettatárcájába tette. Ezzel ijesztgetett engem, meg a gyerekeket is, amíg én meséltem nekik. Vacsora közben előjött a *zöld hernyó* témája, sokat nevettünk rajta, mert kitalálták, hogy ez lesz mára a desszert.

Estefelé otthon, az ablakon kitekintve, nézegettem a csendes utca forgalmát, amikor ismerős nevetésre figyeltem fel. Jenő és Attila bukkant elém, persze, ők azok! Megálltak velem beszélgetni; Kántor Banditól jöttek errefelé a házunk elé. Beköszöntek az ablaknál, megkérdezték: miért nem figyeltem rájuk?, mert már harmadszor sétálnak erre, hogy végre láthassanak!

Késő estére járt az idő, amikor a levelet megírtam Apukának és Bartha Arankának, az osztálytársamnak, akit Bartha Kicsinek becézünk. Ő Borszékről jár be a középiskolába, s vele és Hatházi Katival iskolai TRIÓ-t alkotunk.

Július 12. vasárnap

Ennél a munkánál nincs megállás. Vasárnap templomba kísértük a gyerekeket, én a kislányokat, de Csöpi útközben a testvérével együtt angolosan meglógott. Ezért visszafelé a lányok csapatával magamra maradtam. Jenő és Attila a fiúkat terelgette hazafelé. Mi Jenővel csak visszaérkezésünk után reggeliztünk, mert áldoztunk a templomban.

A reformátusoknak a táborban tartottak prédikációt. Később sétálni vittük a gyerekeket, akik tanító néninek szólítanak minket is. A járókelők – ezt hallva – csodálkozva suttoják: milyen fiatal tanítónők! Csak délután négyre értem haza. Anyukával este megnéztük a „*Bob herceget*.” Hazaérve ott találtuk Pityut két vidéki osztálytársával. Helyes fiúk, néhány napig vendégeink lesznek.

1942. július 13. hétfő

Ma nem jött a táborba a főnök, így mi is szabadabbak vagyunk. Ebédre hazamentem, Jenő savanyú képet vágott hozzá, hogy otthagytam. A vendég-diákokkal ebédeltem otthon, utána visszakísértek egy darabig.

Mikor megérkeztem a Burgerbe, Ila harmonikán játszott, én Cicával táncoltam a muzsika dallamára. Tánc közben az egyenetlen talajon elvágódtunk, mire csupa zöld lett a hófehér ruhám, de a kedélyünket ez sem zavarta meg. Nem tudom miért, de mi mindenen tudunk nevetni. Még vacsoránál is tartott a jókedvünk. Azt viszont nem értettük, miért ért mindent félre Cica, még a mi jó kedélyünket is.

A tanítónő megint meglépett, csak vacsorára érkezett vissza. Bejelentette, hogy holnap sem jön, orvoshoz készül. Nekünk is kell az álláshoz orvosi igazolás, ma kaptuk kézhez írásban a napközis megbízatásunkat.

Juci délután meglátogatott a táborban. Általános „*méreke-zést*” rendeztünk. Híztam egy kilót! Ha így haladok, anyukám elégedett lesz velem (neki ugyanis az a mániája, hogy a kosztján mindenki meghízzon).

Kedden borús időre ébredtünk, eleredt az eső. Be kellett szorulnunk a tábori barakkba. Ott is tartott a jó hangulatunk, énekeltünk. Cica tercelt, Jenő mélyen, én magas hangon. Jenővel gyakran egymásra néztünk, tekintetünk mindig összefonódott.

Ebédre gulyáslevest kaptunk. Vacsora után indultunk haza. A Fő téren még nyitva volt az üzlet, vásároltam magamnak fürdőruha anyagot, elvittem Ilához, megvarratni. Este otthon elkészítettem a kimutatásokat, szépen kidíszítettem. Alaposan kifáradva kerültem ágyba.

1942. július 15. szerda

Megint beborult az ég, szomorú az időjárás, de nekem jól kezdődött a napom. Virággal vártak a napköziben. Valakinek Remeteszegre kellene menni, ezért sorsot húztunk. Ila és Attila lett az áldozat. Előtte – hogy jó hangulatban indulhassanak – táncoltunk egy kicsit. Délutánra kiderült az idő, s mi jól szóra-koztunk.

Pityuval este a kilences mozielőadásra váltottunk jegyet. Valamiért nagyon későn kezdték el a vetítést. Ezért már éjfél is elmúlt, mire vége lett a darabnak. Álomszép film volt, de a címére nem emlékszem, nem jegyeztem föl; minden volt benne: dráma, vígjáték, kémkedés, együtt. Már másnap volt, mire ágyba kerültünk.

Csütörtökön jókedvvel ébredtem, talán azért, mert a Nap kellemesen sütött be az ablakon. A táborban megint virággal fogadtak. Megkaptuk az iratokat, be kell mennünk az orvoshoz. Nagyon sokan várakoztak a rendelőben, ezért visszafordultunk. Attiláék a Városházáig elkísértek. Közös megitunk egy egész üveg sört. Visszafelé betértünk hozzánk, megebédeltünk. Finom borjúsültet készített anyukám, uborkával, rizzsel.

A kedvenc ételem! Három órára értünk vissza a táborba. Amíg távol voltam, Böske hatalmába kerítette Jenőt. Úgy tettem, mintha nem érdekelne. Most már haragszom Jenőre. Többször kértem, írja le a kedvenc dalaim szövegét, de nem tette meg. Elfelejtette volna, vagy nem akarja?

„Öreg” a két tanítónővel cukrászdába ment, nekünk is hoztak feketekávét és süteményt. Jenő és Mária nem kért belőle, pedig hívtuk őket. Csöpi észrevette, hogy feszült viszony alakult ki közöttünk, Böske is faggatott. Miért? Szomorú vagyok. Este sétáltunk anyukámmal, kiszellőztettem a fejemből a bánatomat.

Egyébként az egész iskolai szünidőben nagyon vidáman töltöttük az időt, munka közben, most, a táborban is, esténként sétáltunk, moziba jártunk.⁸

1942. július 17. péntek

Mozgalmas nap elé néztünk. Ismét be kellett menni az orvoshoz, megint nem találtuk ott, ezért Kovács írta alá az igazolványunkat. Jártunk a Városházán, meg a Kultúrpalotában is. Benéztem haza, majd ruhapróbára is elmentem. Délután a tüdőgondozóban röntgenre jelentkezünk, ahol sokáig kellett várni, amíg sorra kerültünk. Az „Öreg” kedvesen fogadott, amikor visszaérkeztünk a táborba. Próbáltuk a színdarabot. Jenővel még mindig feszült a viszonyunk.

Este Pityu bátyámmal moziba mentem; a „*Dunaparti randevú*” volt műsoron.

1942. július 18. szombat

Végre kész a fürdőruhám, magammal vittem a Burgerbe. Közös tornagyakorlatokat próbáltunk, egész jól haladunk vele. Valószínű, hogy Ősz Lajos már holnap visszajön. Bár így

---

⁸ Nem figyeltünk arra, mi történik a világban. Csak később eszméltunk rá, felnőtt korunkban, hogy elkészült a lengyelországi Auschwitz haláltáborában – az őrdögi agyakban megszületett – két Krematórium, amiért Hitler előléptette a láger vezetőjét.

lenne, – megszabadulnánk Cicától! Ebéd után fürödtünk egyet, én az új fürdőruhámban feszítettem. Fényképek is készültek, természetesen a „háziállatok”: Kandúr és Macska nélkül (a két fiú beceneve).

Korán vacsoráztunk, utána még a lépcsőkön ülve is lefényképeztek. Az „Öreg” nagyon kért, menjünk vele cirkuszba, de egyikünk sem érzett hozzá kedvet.

Bátyámmal kísértáltunk a Fő-térre, közben megpihentem a Ferencrendi barátok templomban. Az utcán összefutottunk az „Öreggel”, – de nem találták meg a cirkuszt. Jucival és Kántorral találkoztunk, ők is a korzóra igyekeztek. Megígérték, hogy utána benéznek hozzánk.

Vasárnap álmomban egy kisfiút láttam. Nem vagyok babonás, de az álmokat előérzetnek, megérzésnek tartom. Az én álmom pedig valami jót jelent nekem. Hamarosan be is vált, mivel egész heti borús viszony után, végre kibékültem Jenővel. Bár a templomban nem láttam, de utána sokáig együtt lehettem vele a táborban. Nevetgélünk, még cigiztünk is!

Estefelé anyukával kísértáltunk a Maros-partra, velünk tartott Kántor, Zolti és Lajos. Visszatérve megvacsoráztunk, utána ismét a mozit vettük célba. A kiírt darabnak „*Hölgyek előnyben*” a címe, amire már nem kaptunk jegyet, így a másik moziban az „*Édes ellenfél*”-t néztük meg. Mozi után még végigsétáltunk a korzón, ahol több ismerőssel találkoztunk. Otthon azon törtem a fejem: Jenőnek sikerül-e hazamennie? Szegény gyerek, már rég’ nem volt otthon (Erdély elszakított területén lakik, csak iskolába jár Marosvásárhelyen).

Kedden szinte semmi említésre méltó dolog nem történt azon kívül, hogy végre jegyet kaptunk a „*Hölgyek előnyben*” című darabra.

Szerdán megbízott engem az Öreg; arra kért: készítsem el a tábor kimutatását. Nekifogtam, már délelőtt befejeztem. Utána hintáztam a gyerekekkel, közben Jenővel kiértékelünk egy

problémát. Jót mulattunk, mert olyan jól, és mulatságosan tudja utánózni Szilassy Lászlót, a népszerű színészt.

Találkoztunk a tanító bácsi unokaöccsével, akivel együtt körbejártuk a hatalmas Burger-kertet. Otthon meglátogatott Laci; én pedig meghívtam őt a bankettre. Elfogadta. Később sétára indultunk, a Bulewardon betértünk a kerthelyiség cukrászdájába, ahol fagyaltot rendeltünk. Tizenegyre járt az idő, amikor jól kifáradva értem haza. A sok sétától hamar álomra hajtottam a fejem.

1942. július 23. csütörtök

Este Jenővel találkoztam, andalogva jöttünk hazafelé a hegyről. Figyelmeztettem: „addig zsonglőrködsz a bicikliden, amíg egyszer megjáród!” Alig mondtam ki, még a kapuhoz se értem, amikor zajt hallok mögöttem. Amikor odanéztem, csak azt láttam, hogy egy ember a földön fekszik, mellette kerékpár, és Jenő áll mögötte ijedt ábrázattal! Ő ütötte el. Gyorsan mellettem termett, arca elsápadt. Szerencsére az ijedtségénél nem történt nagyobb baj, ha csak azt nem vesszük számításba, hogy a bicikli kereke szép nyolcasra görbült. – Én inkább azért vagyok borús hangulatban, mert pár nap múlva már el kell utaznom.

A *péntek* reggeli borús idő után a szomorú hangulatom hamar elillant. Kiderült az ég és az ebédnél már újra sokat nevettünk a táborban. Délután kártyát vetett nekem az „Öreg”. Azzal kezdte: – Egy idősebb szőke nőtől sok pénzt kap Katika, és két barna fiú sokat gondol magácskára.

Magamban azon tanakodtam, hogy talán Zolti és Jenő lehet? Majd így folytatta a jóslatát: – Levelet kap jó hírről.

Szombaton délután Juci látogatott meg Leventével. A táborban nagy a készülődés és a felfordulás. Ma tartjuk az utolsó próbát, mindnyájan izgulunk!

Vasárnap reggel szokás szerint a templomba kísértük a gyerekeket. Utána azon vitáztunk, ki menjen Remeteszegre? Az Öreg tett pontot a vita végére, mondván: – Én megyek „Németh kollegával”, maguk meg a gyerekekkel maradnak.

– „Vén kandúr” – súgtam a lányoknak csendesen. Nemsokára visszajöttek, addig mi a díszletekkel foglalkoztunk, mindent előkészítettünk. Aztán megtartottuk a főpróbát, nagyon jól sikerült.

Este nem jött el a bankettre Laci, Anyukám bosszankodott miatta. Csöpi azt állította, hogy többen benn vannak már az étteremben, így mi is betértünk. Attila mellé kerültem, később átültem Csöpiékhez. Ő sugdosta el nekem, hogy kint az egyik hadapródnak nagyon megtetszettem. Azért nem jöhetett be, mert egyikük nem vette fel az extrát. Később mások is átültek az asztalunkhoz; vacsorára flekkent rendeltünk. Utána táncoltunk, az ismerősök mind felkértek, de én csak Jenőre gondoltam. Nem tudom, miért nem jött el? Éjjel fél kettőig tartott a mulatság.

Másnap csak tizenegyre mentem a táborba. A többiek már reggel nyolckor ott voltak, csak Csöpi érkezett később. Arról beszélgettünk, hogy már nem tart sokáig a táborozás. Észrevettem, hogy Jenő folyton engem figyel, keresi a tekintetemet. De hát akkor miért látom azt, hogy Bözsivel is jól érzi magát? Nekem ez fáj. Miért van az, hogy csak három hónap boldogság jut osztályrészemül? Talán nem érdemelnék többet?

Délután a Fő-téren Bözsivel és Jucival futottam össze, Attila is csatlakozott hozzánk, kikísért az állomásra. Anyukát vártam, aki Szászrégenből érkezett a vonattal, apukát látogatta meg.

1942. július 28. szerda

Vége a táborozásnak, ezután már nem kell a Burger-kertbe menni, korán kelni, sokáig pihenhetek az ágyban. Délelőtt vásárolni indultam, összefutottam Bözsivel. Vele együtt mégis felmentünk a táborba. A gyerekek nagy ovációval fogadtak bennünket, hozzánk futottak, csókolgattak, némelyikük sírva fakadt. Azt kérdezték, miért nem vagyunk ott? Már későre járt az idő, de a gyerekek még nem kaptak reggelit. Kati és Éva sem akar már ott maradni. Később odajött Jenő, elhozta a

jegyeket, meg a fényképeket. Törökmézet kaptunk tőle, beszélgettünk még egy darabig.

Csütörtökön későn ébredtem, nem kell már naponta korán felkelni. Rendbe hoztam a ruháimat. Ebédre anyukám finom töltött-paprikát főzött, nagyon ízlett nekem. Kerestem Jucit, – nem találtam otthon, ezért egyedül sétáltam a Burger felé. A gyerekek közé ültem, olyan aranyosak. Hintáztam velük. Bözsit ott találtuk, megjelent Jenő is, megint törökmézzel kínált, sok nevetés közben fogyasztottuk el. Sorban álltunk a mérlegre: már negyvenhét kiló vagyok! Amikor indulni készültem, Jenő velem tartott, – ő moziba ment. Este Jucival sokáig járkáltunk a korzón, Laci és Kántor kísért el bennünket.

Nagyilondán

1942. augusztus 2. vasárnap

NAPOK ÓTA semmi se történik, lassan múlik az idő, mióta vége a táborozásnak. Még a naplóírást is elmulasztottam, most pótolom. Tegnap délelőtt varrtam magamnak egy nyári táskát, délután felsétáltam a táborba. Sajnos, már nem találtam ott Jenőt. Attila az ő nevében is meghívott táncolni a klubba. Nem mentem vele, mert fáradtnak éreztem magam.

Klári meghívott bennünket három hétre. Jucival megvásároltuk a jegyeket az IBUSZ irodán. Már alig várom, hogy lássam őt! Megint teljes lesz a TRIÓ létszáma!

Élményeimet megint a naplóból merítem:

Reggel koránkelés, nagy izgalom, készülődés, csomagolás, búcsúzkodás az otthoniaktól. Gyors tempóban haladtunk az állomásra, a vonatot már zsúfolásig telve találtuk, – le se tudtunk ülni Szászrégenig. Ott autóbuszra kellett átszállnunk. Végre, ott kaptunk ülőhelyet. Szeredfalván ismét gyorsvonatra ülve utaztunk tovább Désig. Ott egy órát várnunk kellett a személyvonat csatlakozásra, ami elvitt Nagyilondára. Ahogy megállt a szerelvény, szó szerint Klári nyakába ugrottunk, s

közben elindult a vonat, a csomagjainkat alig tudtuk leszedni, egy részét útitársaink dobálták le utánunk.

Klári szülei szeretettel fogadtak bennünket. Egész nap tartott a nyári élménybeszámoló. Evés, pihenés után átruccantunk kocsival *Büdöspatakára*, ahol egy étteremben söröztünk. Sok ismerős fiúval futottunk össze, és kellemes zenére táncoltunk. Jó táncosommal olyan két csárdást roptam, hogy mindenki megállt és bennünket nézett. Éjfélig mulattunk, majd a fiúk társaságában hazasétáltunk. Lefekvés után még sokáig beszélgettünk, kiértékelve élményeinket.

1942. augusztus 3. hétfő

Az esti mulatságot jól kipihenve, későn keltünk föl. Besétáltunk a faluba, ahol Kántorral találkoztunk. Hazaérve, Klári segített a főzésnél Zsófi néninek (a mamája), mi meg ebéd után az edénytörlésnél ügyeskedtünk, miközben az előző napi élményeinket elemeztük ki. Délután a nagy verandán szórakoztunk, énekeltünk. A jó hangulatunk átszalagolta a szomszédokat, csatlakoztak hozzánk. Később fölkerekedtünk, és a séta kedvéért átruccantunk *Büdöspatakára*. A vendéglőben szólt a zene, megint táncoltunk, utána Kántor kért föl egy körre, – nagyon jól vezet, az egyik keringő közben a levegőbe emelve megforgatott. Megint majdnem éjfél ütött az óra, mire hazahértünk. Olyan álom jött a szememre, hogy már ima közben elaludtam.

Keddre virradóan a mély alvásomból harmonika kellemes dallamára ébredtem. *Éjjelizenét kaptunk!* Nem csoda, ennyi lány együtt, hiszen nemcsak mi hárman voltunk, hanem Klári két nővérével együtt, öten! De a fiúk összetételéből mégis azt lehetett kivenni, hogy az éjjelizene nekünk, hármunknak szól. Kántor, Jenő és még egy fiú érzelmesen, tangóharmonika kísérettel énekelte elsőnek a „*Daru madár fenn az égen*” című dalt, aztán sorban a többi: „*Nem tudom én, mi van velem*”, a következő „*Akácós út*”, majd „*Gyere velem akáclombos falumba*” és még ki tudja mik hangzottak el. Klári túlradó

érzelmében az ágyra vetette magát, amikor meghallotta Kántor hangján a nótáját. Elképzelhető, hogy sokáig nem tudtunk elaludni, csak hajnal felé vett rajtunk erőt az álom. Reggel pedig tíz óra után ébredtünk fel.

1942. augusztus 5. szerda

Felkerestük Józsi bácsit a jegyzői irodában és lepecsételtük a menetjegyeinket. Finom ebéd után fürödni mentünk a Szamosra. A falu szélén Kántorral találkoztunk, csatlakozott hozzánk. Kompon keltünk át a folyó túlsó partjára. Fürdéshez nagyon jó a víz, meleg volt, jól esett benne a fürdés. Utána összeszedtük a holmit, s hazaindultunk. Fél négy lehetett, mire hazaértünk. Kicsit még beszélgettünk a kertben. Aztán amikor Józsi bácsi (Klári papája), hat óra után hazajött, még egyszer lekísért bennünket a Szamosra. Ez a fürdés még jobbnak bizonyult, mint a korábbi, a víz este is kellemesen langyos volt.

Elhatároztuk, hogy ma már nem megyünk sehova, végre pihenni fogunk. De másképpen alakult minden, mert Józsi bácsi megkért, menjünk Ági elé (Klári nővére) az állomásra. Persze kaphatók voltunk rá, örömmel indultunk útnak. A barátjával érkezett, a hídnál találkoztunk össze. Nemsokára Kántor is megjelent, Klári legnagyobb örömére. Levele érkezett, ezért bementünk Iliékhez, hogy azonnal elolvassa. Olvasás közben ugrált örömeiben. Nemsokára elbúcsúztunk a fiúktól és hazaindultunk. Éjfélig a verandán énekelve telt az idő. Valahol a közelben halkan megszólalt egy hegedű, és a dalainkat szépen, érzelemmel kísérte; sajnos, nem sokáig, biztosan elszakadt a hegedű húrja, olyan hirtelen lett vége. A sok élmény miatt nem jött álom a szememre, de nem is voltam álmos.

1942. augusztus 6. csütörtök

Tizenegyig aludtunk. Reggeli után kimentünk a faluba, ismerősöknél tombolatárgyakat gyűjteni. Délután a kertben, fürdőruhában napoztunk, később az állomáshoz, majd a postára mentünk. Ági valakivel telefonon beszélt, aztán átadta a kagylót Klárinak, ő meg nekem. Lendvay Laci hangját hallot-

tam a vonal túlsó végén. Azt kérdezte tőlem: valakit a telefonhoz hívhat-e? Azonban választ sem várva, hívta is az illetőt, s legnagyobb meglepetésemre, a vonal túlsó felén Jenő szólalt meg. Olyan jól esett hallani a hangját, még így, telefonon keresztül is... Később ismét tombolatárgyakat gyűjtöttünk. Vacsora után vártuk Ági érkezését. Amíg Józsi bácsi és Klári táviratot adott föl, én kinn maradtam a jó levegőn. Sok mindenről társalogtunk Lacival. Hozzám hajolt, és azt kérdezte tőlem: otthonról írok-e neki levelet? Azt feleltem: előre nem írok, de ha levelet kapok tőle, arra válaszolok. Aztán halkán arra kért: *válasszunk magunknak csillagot*, mert ha távol leszünk és felnézünk az égre, úgy egymásra gondolhatunk. S én választottam magamnak csillagot, akárcsak Petőfi versében Erzsike. A Göncölszekér legkisebb kerekének csillagát néztem ki magamnak, amely szerényen fénylett a ragyogó csillagok között.

Péntek reggel ismerősök hívtak bennünket, hogy menjünk át Büdöspatakára, segíteni a terem berendezéséhez. Megígértük, hogy még délelőtt ott leszünk. Mivel Lacival találkoztunk a faluban, elég későn értünk haza, ezért délutánra kellett halasztani az utat. Közben odakint beborult az ég. Józsi bácsinak hivatalos ügyben át kellett mennie egy másik faluba, bennünket is hívott, de kocsii helyett csak szekeret kapott, ezért mi nem tartottunk vele. Talán jól döntöttünk, mivel nemsokára megérkeztek a fiúk, ezért együtt sétáltunk át Patakára, a termet berendezni. Kifáradva a munkában, vonattal jöttünk haza, Laci mellém ült, sokáig beszélünk, közben bókolt és szépeket mondogatott nekem, végül nehezen búcsúzott el tőlem.

Lefekvés után eszembe ötlött: csak nem akar ő is udvarolni?

1942. augusztus 8. szombat

Ez a nap várakozással telt. Estére készültünk, a ruháinkat vasaltuk. Mindenki kapott egy szál rózsát, én az illatos narancsszínűt választottam. Kláriék ismerősei közt három fiú volt. Bemutatkoztak, majd megérkezett a mi baráti társaságunk is.

Amint a vendéglőhöz értünk, mindjárt helyet foglaltunk magunknak, közben a társaság összetétele többször változott. Éjfélig elég vontatott hangulatban telt az idő, talán éjjel egy óra is lehetett, mire feloldódtak a kedélyek. Laci igyekezett mindvégig engem szórakoztatni. A tombolán egy vázát nyert, utána képet, mindkettőt nekem ajándékozta. Belevéstük a dátumot. Vacsorát kért, én ugyan nem voltam éhes, de ő minden falatból igyekezett megkínálni engem. Utána táncolni kezdtünk, s végül olyan jól éreztük magunkat, hogy az utolsó táncnak egyszerűen nem akart vége szakadni. Mindenki jól mulatott. Én is megállás nélkül, kézzől-kézre jártam az ismerős fiúk között. Már többször indulni akartunk, de visszatartottak, még a kabátból is kibontottak. Megint visszatértünk táncolni, s már fél hatra járt az idő és világosodott, amikor végre elindultunk. Lacival karonfogva sétáltunk hazafelé, közben valami semmiségen összezördültünk, így elszállt a jó hangulatom. Az úton másokhoz csatlakozva érkeztünk haza. Ilyen felemás hangulatban aludtam el.

Vasárnap reggel már lehetett nyolc óra is, amikor arra ébredtem, hogy valami kellemes illat lengett az arcomnál. A fiúk harmatos rózsaszálat dobáltak be az ablakon. Felnézve láttam, az ablak alatt Laci áll Klárral, aki már korábban fölébredt, s csatlakozott hozzájuk. Én még azután is visszafeküdtem, s majdnem délig tovább aludtam. Szerettem volna kivásálni a fehér blúzomat, amit tegnap terítettem ki a verandára száradni, Klári blúzával együtt. Megyek érte, de a blúzat sehol sem látom. Ellopták a többi kiterített ruhával együtt. Sajnáltam a szép új blúzomat.

Ebéd után Ágival elindultunk dinnyét vásárolni. Később sétáltunk egyet, majd átmentünk Patakára. Felmentünk a dombtetőre, közben elálmosodtam, aludni szerettem volna. Örültem annak, hogy a többiek tovább sétáltak. Leültem a fűre, gondolkodni. Bántott, hogy előző este Lacival egy semmiségen kapunk össze, de ő ennek ellenére, ma is eljött. Ági Jucival le-

ment a telepre, de nemsokára visszajöttek, s Ági hozzám fordulva azt kérdezte, tudom-e, ki jön a dombon fölfelé? Oda pillantva láttam, hogy az egyik bokor mögül Laci bukkan elő. Örültem, hogy nem kellett csalódnom benne.

Juci Ágival lement zenét hallgatni a vendéglőbe, mi pedig kibékiültünk, majd elindultunk a telepre, hogy fagyaltozzunk, azonban mire leértünk, már elfogyott. Bementünk a terembe táncolni. Hazafelé a ház előtt nagyon sokáig tartott a búcsúzkodás. Éjszaka zavaros álmot láttam, de a részleteire nem emlékszem.

1942. augusztus 10. hétfő

„*Korán*” fölkeltünk, alig fél tizenegykor! Ebéd után látogatába jöttek a fiúk, a kertben szórakoztunk. Vacsora után Ági elé mentünk az állomás felé, s utána hazafelé is sokáig sétáltgattunk. Este eszünkbe jutott, és szóvá tettük, hogy már készülődniünk kellene hazafelé, de Józsi bácsi arra kért, ne döntsünk még, várjunk addig, amíg holnap hazajön az irodából.

Kedd éjjel megint kellemes melódiára ébredtünk. Ablakunk alatt patefonból szólt a dal: „*Élt a Maros-partján valahol egy aranyhajú lány...*” *Hűha, ez nekem szól, csak én vagyok szőke a lányok között!* Laci és Ernő halkán énekelve kísérte a zenét az ablak alatt, utána hallottuk, amint halkán beszélgetnek: Laci sóhajtozva többször egymásután azt suttozta: Kató, Katókám! Klári az ablakhoz osont és kinézett, látni akarta, hogy teszik föl a lemezeket. A gyufát alig tudtam meggyújtani, egy másik-
kal Juci próbálkozott.

Reggel ismét későn ébredtünk Jucival, Klári már korábban fölkelt. Vártuk, hogy jöjjenek a fiúk, – azt mondták, délre itt lesznek. Ebéd után meg is érkeztek; a verandán ültünk le velük beszélgetni. Laci megfázott, talán a láza is felszökött, kézfogásnál forrónak éreztem. Nem maradtak sokáig, de megígérték, hogy estére eljönnek, Klári meghívta őket vacsorára.

Előkészítettük a hozzávalókat, sürgöttünk-forogtunk a konyhában, és amikor már a piskótát szeleteltük, a megbeszélt időre betoppantak a fiúk. Laci kicsit később jött, elmúlt a láza. Klárit köszöntöttük, holnap lesz a névnapja. Gyulától három szál gyönyörű rózsát kapott, meg egy díszdoboz desszertet, Bandi egy csokor virágot nyújtott át neki. Ernő is befutott, ő hozta a patefont. Tíz órakor kezdtünk vacsorázni. Azt hittük, hogy a sok finomság megmarad, de mindenki kétszer szedett az ételből. Vacsora után Ernő felrakta a lemezeket a patefonra és a verandán táncoltunk...

Kellemesen telt az este, Lacival fáradtan ültünk egy sarokban, halkán beszélgetve. Talán három óra is lehetett, mire elmentek a vendégeink. Sokáig tartott a búcsúzkodás.

Alig aludtunk el, Klári valami neszre ébredt. Az ablakhoz osont, hát látja, hogy a fiúk megint ott tanakodnak az úton, – arra várva, hogy elaludjunk. Mivel észrevették, hogy ébren vagyunk még, az ablak alá jöttek, de a tervezett éjjelizene nevetésbe fulladt, ők kint, mi bent neveltünk. Kidobáltuk közülük a virágokat, ők meg bevilágítottak az ablakon. Sokáig tartott, míg elcsendesedett a társaság.

1942. augusztus 12. szerda

Megint tíz után ébredtünk föl. Rendet rakunk a szobákban. Ebéd után értünk jöttek a fiúk, és a Szamosra indultunk. Juci és Kántor nem tartott velünk. Jól tették, mert még a konyhához se értünk, eleredt az eső. Ezért aztán átöltöztünk fürdőruhába, úgy mentünk tovább a folyóig. Alig fél órát fürödtünk esőben, aztán visszafutottunk a konyhába öltözködni. Az eső még mindig vigasztalanul esett, mégsem várhattunk tovább, haza kellett menni. Alig érkeztünk meg, váratlanul befutott Józsi bácsi. Sárgadinnyét ettünk, s amint megérkezett Laci, az eső elállt, ezért vele együtt sétálni indultunk.

Csütörtökön tízkor ébredtünk. Takarítás után lementünk a faluba apróságokat vásárolni. Több ismerőssel találkoztunk. Jenő eljött, Laci nélkül. Nem is bántam, már úgysem leszünk itt sokáig. Elhatároztuk, hogy szombaton a nyolckor induló vonattal indulunk haza. Marika is velünk tart. Olyan gondolataim támadtak, hogy Lacival való találkozás úgyis csupán egy nyári kaland, ha elmegy, nem találkozunk többé, csak egy szép emlék marad belőle.

Ágival együtt ballagtunk hazafelé. Vacsora után mégis eljött Laci. Úgy látszik, hogy nekem a tizenhármasszám nem szerencsés, mert megint egy semmiségen összevesztünk. Szóval: meg akart csókolni, én azt mondtam, hogy nem szabad. Félreértelmezte, úgy, hogy nem szabad belém karolnia. Jó, ha nem szabad, ő nem erőszakos lányokkal szemben, mire én azt választottam, hogy velem nem is lehet! Megsértődött. Lassan, szó nélkül sétáltunk egymás mellett, aztán mégis kibékültünk. A komphoz érve fordultunk vissza, utána egészen hazáig kísért. A búcsúzkodás ismét sokáig tartott.

Nagyilonda, 1942. augusztus 14. péntek

Elrepült az idő, utolsó napunk Nagyilondán. Délben Laci érkezett, Juci nem akart velünk lejönni a kertbe, mi meg nem akartunk kettesben maradni, ezért a verandán ültünk le. Megbeszéltük, hogy gyorsírással fogunk levelezni.

Délután megváltottuk a jegyeket az utazáshoz. Annyira zuhogott az eső, hogy be kellett mennünk egy ismerős családhoz, ott vártuk meg, amíg eláll. Kabátokkal, ernyőkkel felszerelve mentünk haza. Laci csatlakozott hozzánk. Este megint egy jó társaság gyűlt össze, többen sétálni indultak, én inkább maradtam. Valaki föltette a kedvenc lemezemet, elmélázva hallgattam.

Csendesen telt el az utolsó este Nagyilondán. Laci Ernővel újra eljött, elhozta a fényképeket. Tízíg maradtunk együtt, sokáig búcsúzkodtunk. Laci megígérte, hogy reggel kijön az állomásra.

Marosvásárhely, 1942. augusztus 15. szombat

Ezeket a sorokat már itthon írom. Nagyilondán korán kelünk. Készülődés, indulás az állomásra. A vonat most is késett a hadi szállítások miatt, egy egész óráig kellett várakoznunk, amíg végre befutott. Laci is eljött búcsúzni. Ernőt viszont nem láttuk, pedig azt mondta, hogy egészen Désig velünk utazik. Felszállva a zsúfolt vonatra, még állóhelyet is alig kaptunk. Több ismerőssel találkoztunk, Szászrégenben csak annyi ideig állt a vonat, hogy éppen érvényesíttetni tudtuk a jegyeket. Délután három órára, kétórányi késéssel érkeztünk Marosvásárhelyre.

Egyedül voltam otthon, anyukám már elutazott Pávára, nem-sokára ott fogunk találkozni. Kicsomagoltam a holmit, aztán megfürödtem, majd átmentem Berta nénihez, aki velünk szemben lakik. Kedvesen fogadott, kávéval, gyümölccsel kínált. Később Jucit is meglátogattam, meghívtak vacsorára, mivel tudták, hogy egyedül vagyok otthon. Velük mentem moziba, az „Ősi rög”-öt néztük meg.

Páva, 1942. augusztus 16. vasárnap

Vakációm további részét most is, mint minden évben, nagyanyméknál töltöm Páván, ott is szorgalmasan írom a naplót.

Reggel becsomagoltam, készülődtem az útra. Lajos, Pityu bátyám osztálytársa kísért ki az állomásra, és segített, a csomagokat elhelyezte a fülkében. Fél tizenegykor ültem föl a vonatra. Szászrégenig csendesen telt az idő, ott sokan leszálltak, és kellemes útítársak ültek be a fülkébe, köztük egy idősebb székely bácsi és egy jó megjelenésű karpaszományos határvadász tizedes, akikkel útközben jól eltársalogtam. Mindenféle dologról szó esett, még viccekkel is szórakoztattak.

Egyszer minden különösebb bevezető nélkül hozzám szól az öreg székely: – „Kisasszony! Már, ne tessék rám megharagudni, hogy azt mondom, de magukat az Isten is egymásnak

teremtette! Még a hajsزínük is egyezik, olyan szép pár lenne magukból!”

Talán mondanom se kell, hogy a lélegzetem is elállt a hallottaktól, de szerencsére a fülke utasaiból *hangos nevetés tört ki*, ami feloldotta a hirtelen támadt zavaromat. A székelý bácsi Szászrégenben leszállt, így a fiatalember kihasználva a mozgolódást, udvariasan bemutatkozott. Mező Ferencnek hívják, *Kézdivásárhelyre* utazik, tehát tovább, mint én. Így még bőven maradt alkalmunk társalgásra. Beszéd közben szóba került, hogy nekem rokonaim élnek ott, akikkel nyaranta gyakran találkozom. Elkérte a címet, majd arra kért, hogy szeretne fölkeresni, ha netán Kézdivásárhelyre látogatnék. Említette, hogy Kovásznán sportnapot rendeznek, amire meghív, s kért, ha tehetem, menjek el megnézni.

A vonat – szokás szerint, a hadiszállítások miatt – megint késett. Szászrégenben egy órát kellett várakoznunk, így az együtt töltött idő meghosszabbodott másfél órával. Nem unatkoztam az úton, ezért nem bántódtam, később fogok megérkezni Pávára.

A rokonok és apuka várt az állomáson, és nem haragudtak a késésért (igaz, erről nem én tehettem). Este kicsomagolás, és a finom vacsora után lefeküdtem és a tiszta, jó pávai levegőn hamar álomba szenderültem.

Másnap kipihenve magam, elég későn ébredtem föl. Elrendeztem a holmimat, kivasaltam a ruháimat, aztán leültem, hogy ismerőseimnek lapokat, leveleket írok. Utána anyukával végigjártuk a rokonokat, akik mind jól megnéztek, némelyik azt mondta, hogy sovány vagyok, a másik azt, hogy jól megnőttem. Miután befejeztük a rokonlátogatást, átsétáltunk Zabolára, Ilus néném elé, aki a körjegyzőségen dolgozik. Este Szász Klári jött hozzánk, Ilus nénit köszönteni (másodfokú unokatestvérem, ő is Páván lakik). Indulásakor kimentem vele sétálni, így már bizalmasan beszélgettünk egymással. Elmeséltem neki a nagyilondai élményeimet.

Amikor besötétedett és feljöttek a csillagok, eszembe jutott Lacival közösen tett fogadalmunk. Felnéztem az égre és megkerestem a Göncölszekér legkisebb csillagát, közben rágondoltam. Vajon ő is nézi? Az igazság az, hogy nagyon szép napokat töltöttünk el Nagyilondán és ehhez hozzátartozott a mi találkozásunk is.

Kedden szinte learattuk a hatalmas virágoskertet. Gyönyörű virágokat kötöttünk csokorba és Ilus nénivel átmentünk Zabolára, templomot díszíteni. Oda jártunk vasárnaponként, mivel Páván csak református templom van.

Félve gondoltam arra, mit szólnak majd szüleim a tervemhez, ha szeretném meglátogatni Kézdivásárhelyen Bokor Babáékat!

Kézdivásárhely, 1942. augusztus 19-26.

Nagy öröm ért, amikor Bokor Baba telefonált Ilus nénémnek, és meghívott, hogy legalább egy hetet Kézdivásárhelyen töltsék náluk. Annak is örültem, hogy találkozhatok az útitársammal. Velem tartott anyukám, igaz, ő csak két napot töltött a rokonoknál, de megismerte Ferit, az útitársamat, és rendes fiúnak találta, aki első alkalommal a moziból egyenesen a találkára jött, és majd' felborított, úgy sietett elélem. Utána minden nap estefelé értem jött és a város gyönyörű parkjában mentünk sétálni. (Kézdivásárhely szép parkjának székelykapuja előtt készült a kép, Pityu bátyámmal és Anikó unokanővéremmel.)

Kézdivásárhelyen, székelykapu előtt bátyámmal és unokanővéremmel

Kellemes órákat töltöttünk együtt, sétáltunk a parkban, sok fényképet készítettünk, abban reménykedve, hogy jól sikerülnek. Sajnos, Ferit ottlétem utolsó napján beosztották szolgálatba, nem jöhetett velünk Pávára, pedig meghívtuk egy kirándulásra. Azt viszont megígérte, hogy írni fog nekem. Én meg azt ígértem neki, hogy küldök neki a fényképekből.

Vasárnap Babával együtt mentem templomba, ahol öccse, Bokor Sanyika misézett. Nagyon fiatal még, tavaly végzett a teológián. Alacsony termetű, olyan, mint egy gyerek, gyakran a viselkedése is. Sokszor játszottunk együtt, kártyáztunk, a szobában párnaharcokat vívtunk egymással.⁹ Amíg náluk tartózkodtam, Bokorék kirándulást szerveztek a tiszteletemre, az Ojtozi szorosba vittek autóval.

Csodálatos helyen, a keskeny hegyszoroson lassan haladtunk végig, mert az utak egész Erdélyben nagyon elhanyagoltak. De így legalább hosszabb ideig élvezhettük a szép tájat. Végigmentünk az úton, le, egészen az Ezeréves Magyar Határig. A határsorompó túloldalán két fiatal román határőr teljesített szolgálatot, odaérve köszöntöttük őket. Én nem dicsekedhettem különösebben a román szókincsemmel, mégis szóba elegyedtem velük, ha azt ugyan társalgásnak lehet nevezni. Bokorék ott élnek, de ők is csak török a nyelvet. Annyit megértettem szavaikból – hiszen testbeszéddel is jelezték – mosolyogva hívtak engem, hogy lépjek át a határon. Persze én sem vettem komolyan a meghívást, de Babáék figyelmeztettek, nehogy útlevél nélkül átlépjem a sorompót, ki tudja, mi lenne a következménye?

Páva, 1942. augusztus 26.

Visszatérve Pávára, este Lengyel Ödön, az új kis tanár látogatott meg. Szó szerint értelmezve is kicsi, alacsony fiú, nem egy Adonisz, de jó hangja van, szeret énekelni, s legalább

---

⁹ A következő évben Marosvásárhelyre helyezték a főplébániához, ott találkoztam vele újra.

fiatal, el tudok vele diskurálni, rajta kívül ugyanis a legtöbb rokonunk „öreg hölgy”.

Ma amolyan pihenőnapot tartottam. Kiültem a kertbe, egy nyugszékre, és Zsigray Julianna: Erzsébet királyné című regényét olvastam. Nagyanyám minden egyes könyvét dedikálva kapja tőle, mert őt a Finta családhoz rokon szálak fűzik. Ma egész délutánt olvasással töltöttem, alig tudom letenni a könyvet, annyira érdekel.

Egy csomó levél várt rám. Elolvastam a heti postámat. Kláritól és Jucitól kaptam levelet és lapokat. Lehet, hogy már a következő iskolaévben nálunk lakik Klári. Lászlótól végre két levél jött, ezt vártam annyira! Az elsőben nem sok örömet leltem, a második már inkább kedvemre való. Elhatároztam, hogy jól megváratom a válasszal, csak otthonról írok neki.

Elérkezett az utolsó nap Páván, lassan vége a nyárnak és jönnek a dolgozások, ismét kezdődik az iskola. Anyukámmal csütörtökön, augusztus 27-én indultunk útnak, vissza, Marosvásárhelyre.

Előforduló szavak jegyzéke

MOST PEDIG RÖGZÍTEM azokat, az írásomban használt szavakat és neveket (ki-kicsoda?), amelyek mások által ismeretlenek lehetnek, íme:

Gyugyi	– Guszti, legidősebb fiútestvérem
Pityu, Pista	– István, a középső bátyám
Bandi	– András, legfiatalabb fiútestvérem
Aniska néni	– Anna, apai nagynéném
Ilus néni	– Ilona, apai nagynéni
Ferike, (Frici, Frigyes)	– Szabó Ferike Teréz, a középiskolában osztályfőnököm, földrajzot és gépírást tanít

Madárka, vagy Édesnéni	– Tornatanárnő
Jánky mama	– Jánky Mária, matematika tanárnő
T. Gyuri	– Könyvvitel tanár
Irmi vagy Katángkóró	– Tanár, alkotmánytant tanít
Bunci vagy Lyvia	– Tanár, gyorsírást és jogot tanít
Fira, Firus	– Igazgatóhelyettes, történelem-tanár
Macuka	– Tanár, német nyelvet tanít
Tiszi vagy Jenő bácsi	– Református hitoktató
Juca, Juci	– Kiss Júlia, osztálytárs, a TRIÓ tagja
Klarissz, Klári	– Székely Klári, osztálytárs, a TRIÓ tagja
TRIÓ	– Itt: hármunk szövetsége. Tagjai: Klári, Juci és én
Kati, Kuci, Kucus	– Hatházi Katalin, osztálytárs második, az iskolai TRIÓ
Kuszu, Kicsi	– Bartha Aranka ¹⁰ , osztálytárs, mint előbb, TRIÓ-tag
TRIÓ 2.	Iskolában három barátnő szövetsége: Kati, Kicsi és én
Ansu, Nusi	– Anna nevű osztálytársam, két évig nálunk lakott az udvari kis szobában, egy ideig a húgával együtt.
Ilon, Ilonka	– Ansu húga, aki szintén nálunk lakott egy ideig.
Kali, Zsozsó	– Kalmár Zsófia, osztálytárs
Nutria, Ősz, vagy Lajos	– Pityu bátyám osztálytársa a tanítóképzőben, később apám kollégája lett
Laci, vagy L László	– Lendvay László, Nagyilondáról ismerős, keszthelyi lakos
Feri vagy Mező F	– Mező Ferenc, útitárs, később levelező partnerem

¹⁰ Háborút követően osztályfőnöknőm levélben közölte velem, hogy front alatt életét vesztette. Részleteket nem tudtam meg róla.

Dr. Bedő Júlia	– Júlia, ügyvéd, nyári üzemi gyakorlatokat végeztem nála, német nyelvrészeket is vettem tőle
Üzemi gyakorlat	– Kereskedelmi középiskolában kötelező nyári gyakorlat, munka
„Lógás”	– Séta, korzózás
„Egyengomb”	– Katonaruhás valaki, katonatiszt
„Eljegyzés”	– E helyen úgy értendő, hogy osztálytársnők fogadalma, „örök” baráti kapcsolatra

1942. augusztus 27-étől 1943. októberéig nem vezettem naplót.

Az 1942/43. iskolai év szorgalmas tanulással telt, s jó eredménnyel zártam az évet. Ettől eltekintve, rendszeresen látogattuk – időnként engedély nélkül is – a mozielőadásokat, szabadidőnkben tánciskolába jártunk, meg zsúrokra, ismerős családokhoz. Éltük boldog diákéletünket.

A sikeresen lezárt iskolai év után természetesen nyáron hosszú időt töltöttem megint Páván, ott is jól telt az idő, mindig akadtak barátnők, rokonok, gavallérok. Fiatalok voltunk, jól éreztük magunkat.

Érhetetlenül hosszúra nyúlt a nyári vakáció. Az iskolai év csak novemberben kezdődik. Persze, nekünk jól jött, nem kerestük az okát, miért történik mindez. Mivel minden évben valahol munkát kell vállalnunk (üzemi gyakorlat) – így ezen a nyáron, egy hónapon át *Derzsi Zoltán papír-írószer üzletében* dolgoztam, ahol még pénzt is kerestem.

Természetesen nem maradtak el a jó fürdések a Maroson, szorgalmasan látogattuk a mozielőadásokat, és a kirándulások most is napirendre kerültek.

Mint eddig rendesen, beiratkoztam a középiskola 3. osztályába. Apukám nincs itthon, egyik osztálytársam, Nusi (Ansu) és unokatestvére, Ilonka (Ilon) nálunk lakik az udvari kis szobában. Korábbi albérletük nem felelt meg számukra, azért jöttek hozzánk, s elfoglalták az udvari kis ház egyetlen szobáját. Reggelenként most már ők is velünk indultak, – a nagy diákcsoporttal – az iskolába.

Hasonlóan kezdődött ez az iskolaév is, mint a többi, azzal a különbséggel, hogy jóval később.

Ismét naplót írok, a következőket már abból merítem. Még mindig tart a szünidő!

Marosvásárhely, 1943. október 5. kedd

Marosszentháromságra készülődünk, Mancsi osztálytársam hívott meg. Tízen gyűlünk össze, a szokott társaság, „Feriike” és „Madárka” tanárnő vezetésével. A csoport tagjai rajtam kívül: Nusi, Futyuka, Juca, Togán Gizi, Bordi, Nagy Aranka és Cecil. Nevetve, énekelve, gyalog tettük meg a hosszú, legalább 25 kilométeres utat. Nem először teszünk ilyen hosszú sétát. Mi az nekünk? Útközben Marosszentgerlicén pihentünk meg, majd Marosszentlászlón. Mindenkinek feltűnt a jókedvű társaságunk.

Mancsiék igazán kedvesen, nagy lakomával fogadtak bennünket. Közben párosával belopóztunk egy másik szobába, finom itóka kóstolgatására. Sok fénykép őrzi ezt a napot. Vonnattal indultunk haza. Mivel ülőhely nem akadt a fülkékben, ezért egy tehervagont vettünk birtokba, ahol már le is ülhetünk – más híján – a rakodótérre. Mindenkit odacsalogattunk vidám dalainkkal; sorban, és aki kérte, elfújtuk nótáját.

Amint berobogott a vonat Vásárhelyre, az állomáson autóbuszra ültünk. Útközben megtudtuk, hogy a busz csak a nagypostáig közlekedik. Előszedték az elemőzsiánkat, és bánatunkban mindent befalatoztunk. Közkívánatra azonban a buszvezető tovább vitt bennünket, így hazáig már nem sokat kellett gyalognunk. Egyik osztálytársam elkísért egészen a házunkig.

Otthon kellemes meglepetés várt rám. Csomag érkezett drága szülőfalumból.

Október 6. – Iskolai ünnepségen megemlékeztünk hőseinkről, az aradi vértanúkról, akik értünk ontották drága vérüket.

Az emléknapot az osztálytermünkben, zárt körben (osztályfőnökünk jelenlétében) még külön, ún. „*oláh-órával*” folytattuk, úgy, hogy játékból bemutattuk neki, hogyan zajlik le osztályunkban egy román nyelvóra. A két diákot Ferike tanárnő és én, a tanárt Nusi alakította. Nagy „röhögés” fogadta a rögtönzött előadásunkat.

A héten többször voltunk moziban: Megnéztük *dr. Jörn* című darabot (a kritikák után nem hittük, hogy jó, tartalmas darab), aztán a *Kívánsághangverseny* című szép kiállítású, remek filmet is végignéztük. Mondhatom, hogy vetekedett az amerikai filmekkel! Kedvenc színészeim játszottak benne: Bordy Bella táncolt, Szeleczky Zita énekelt.

1943. október 7. csütörtök

Anyukám születésnapját azzal ünnepeltük meg, hogy áthívtam zongoraórára, hallgassa meg a játékomat. Nem egészen úgy sikerült, például az Arabeszk, ahogyan szerettem volna, de a keringőt már szépen adtam elő. Anyám meglegedetten hallgatta, azt mondta, hogy ezután Bandit is elküldi gyakorolni (ő a tanítóképzőben tanul zenét).

Pénteken légiriadó zavarta meg az éjszakai pihenésünket. – Olyan mélyen aludtunk, hogy nem hallottuk meg a szirénát. Arra riadtunk föl, hogy valaki erőlyesen zörgeti az ablakot. Ölbe vettem Hófehérkét, a cicát, simogattam, mert szegényke remegett félelmében.

Egyébként a légiriadók mindig úgy zajlottak, hogy én nem mehettem egyenesen a pincébe, mivel előtte át kellett szaladnom az utca túlsó felén lakó szomszédházba, és Berta nénit kellett „*életre keltenem*”, aki mindig elájul, annyira megijed. Utána átkísértem a pincénkbe, ott vártuk a légiriadó végét.

Közben zajlik az élet az iskolában és azon kívül is. Esténként a barát nők, iskolatársak egymást kísérgetjük, egyik saroktól a másikig, majd vissza, néha tízszer, egymás után, míg végre el tudunk szakadni egymástól.

A levelek pedig jöttek-mentek az udvarlóktól: Lászlótól és Feritől. Egyszer – levélben Ferivel – majdnem összevesztünk, de végül kibékültünk. Ennek nagyon örültem, mert kedves, közvetlen sorai mindig megörvendeztetek. Nem olyan ömlengősek, mint Lacié. Kell egy ilyen kedves, jó barát is, nem feltétlen udvarló.

Vasárnaponként rendszeresen járunk templomba, utána ismerősökkel szoktam találkozni, akikkel a nyüzsgő korzón délig sétáltunk. Ferike tanárnő is a Ferences atyák templomába jár, ugyanoda, ahová én, vele is találkozom minden alkalommal.

Ha időm engedi, jó könyveket olvasok, mostanában például Báró Jósika Miklós: „*Magyarországon*” című regényének a felénél tartok.

1943. október 10. vasárnap

Ma Ferikével – többen az osztályból – matinéra mentünk. Egy egész padsort fogaltunk el, de az sem volt elég a társaságnak. A *Vaskorona* ment a moziban, én másodszor néztem meg. A film után meglátogattuk Kalit. Szép magas, dús szőke-hajú kislány, messze lakik tőlünk, majdnem a nagyállomásnál. Mostanában gyakran megfordulunk nála, mert édesanyját nemrég’ temették el; igyekszünk sűrűn látogatni, hogy ne legyen annyira magányos. Nagy házban laknak, a portán jól működő kádárműhellyel. Apja alkalmazottakat is tart, segéd és inas dolgozik náluk, egyszerűen jó módban élnek. Most Kucussal és Losikával mentem hozzájuk. Útközben szinte nyihogni (elnevezést a kifejezésért) kezdtünk a nevetéstől, amikor hallottuk, hogy valaki azt mondja: *Ni! – a Katik!*

Átmentünk az utca túlsó oldalára, mert Jánky mama és Ferike tanárnőnk szólított meg ilyenformán bennünket. Lelkünkre kötötték, hogy siessünk haza, mert későre jár az idő, erre mi elkezdtünk gyorsabb tempóban robogni. Az utolsó sarkon aztán megint a szokásos búcsúzkodás, ide-oda egymás kíséretése következett. Nekem még tovább kellett mennem, amikor rémülten hallom, hogy egy „férfi” kezd dúdolgatni mögöttem, s amikor félve hátratekintek, nagyokat pislogott felém a félhomályban. Erre aztán megint erőre kaptam és még nagyobb tempóban, félve nyargaltam hazáig.

Otthon levél várt, Blanka írt nagy szeretettel, kedvesen.

Utána befejeztem a naplórírást azzal, hogy jó éjt mindenkinek! Szeretném, ha szeretnének! Jó éjt, jó éjt! Valakit várok, de nem tudom, kit, olyat, aki megért, aki szeret. Remélem, szabad még ilyenre gondolnom, még talán nem késő?

Mezőpatni, 1943. október 12. kedd

Hatkor kelés. Juca megint nem jött, azért, mert mint mondta, külön nem hívták meg! Úgy látszik, legközelebb bélyeges kérvényt kell benyújtani neki!

Indulás hétkor az iskolából, Mezőpanitba megyünk. Madárkának két szál piros rózsabimbót tettünk a tanári asztalára, két sor írás kíséretében.

A faluba érve, Barthos Blankával találkoztunk, a fiatal tanítónővel, Bartha Irmával, és az öreg tiszteletessel. Megnéztük a kis román diplomát. Mezőpatni szép falucska. Édesnéninek két lapot írtunk innen. Irmuséknál rengeteg szőlőt ettünk. Visszainduláskor a hegyen-túl elkísértek bennünket. Szegény Ferike tanárnő becsúszott az árokba, mi húztuk ki onnan. Szerencsére nem esett nagyobb baja. Este úgy imádkoztam: Istenem, szeretnék mindig jó és kedves lenni – és szép is, – hogy engem is szeressen mindenki!

Pénteken próbariadót tartottak a városban. Az iskolában román óráról éppen németre siettünk, amikor megszólaltak a szirénák, be kellett húzódnunk egy kapu alá. Egy óra hosszáig tartott a riadó, ezért elmaradt a német óránk.

Délután „lógtunk” egyet a Fő-téren.

Másnap mozi, a *Fekete hajnal* ment, Lukács Mária és Bordy Bella játszott benne.

Egyik nap be kellett adni a begyűjtött almamagot. Éppen osztályfőnöki óra folyt, én Kláriver elkéstem, mert andalogva mentünk az iskola felé. Az egyik lányra, – aki velünk érkezett, – szigorúan rászólt Ferike, hogy miért késett el? Ránk nézve pedig azt mondta: „*őket én engedtem el állás ügyben*”. Tudom, mindig szeretett bennünket, nem akart ránk szólni, mi mégis, nem is kicsit, szégyelltük magunkat.

Szüret

1943. október 19. kedd

ESTE ÖSSZEPAKOLTUNK, és megbeszélés szerint elindultunk Gizikéhez. Nála alszunk, ugyanis reggel korán kell a vonathoz menni, és oda közel esik a nagyállomás. Zsozsó, Kucu, meg én még este együtt mentünk megérdeklődni a vonat pontos indulását az állomásra. Útközben jókedvünk támadt, minden apróságon kacagnunk kellett.

Aztán hajnalban óra ébresztett. Gyors készülődés, indulás az állomásra. Mivel nem kaptunk negyedosztályú jegyet a legrosszabb helyre, így „megelégedtünk” a harmadik osztályú fülkékkel! Nemsokára befutott a szerelvény. Fölszállás, mindenki vidám. Elhelyezkedünk, megjelentek a többiek: Emmike és Éva a „szolgálóval” (ez Marika, szintén osztálytárs). Elment a kedvünk, mert fölszállt, és épp’ a közelünkbe telepedett le két „egyengombos” (értsd: egyenruhás), az egyik Winter vőlegénye. Juca is megjelent végre, – majdnem elkésve.

Marosszentháromság állomáson Mancsi várt bennünket. A háziak kedvesen fogadtak. Reggeli után kimentünk a szőlőbe. Folyton „legeltük” a szőlőt, inkább ettünk ahelyett, hogy segítettünk volna begyűjteni a fürtöket, s ittunk, énekeltünk és „bagóztunk”, ami egyikünknek sem ízlett, azonban itt lehetett nyíltan szívni a mérget, mert senki sem tiltotta!

Megérkeztek a cigányok. Előszedték zeneszerszámaikat és rázendítettek. Egész nap húzták-nyúzták a vonót. Már délelőtt tíztől kezdtünk táncolni... Megint evés... megint ital... ismét tánc... és ének... így ment késő délutánig. Öt óra felé indulunk vissza Marcsiékhoz. Tisztálkodás, ismét tánc, aztán vacsora. Közben Juci és az „egyen-gomb”... cupp! Mi heten gyerekek(!), „macskaasztalhoz” ültünk, mivel olyan sok vendég volt, hogy a nagy asztal mellett nem fért el mindenki. Mi ott is nagyon jól éreztük magunkat.

Vacsora után Éva elment, magával vitte az „egyengombot” is. Végre megszabadultunk tőle. Kezdődött az igazi tánc. Gyülekeztek a fiúk, annyian, hogy már túlzottan sok lett belőlük. Jöttek az igazi csárdások.

Juca most is minden új fiút meg akar hódítani! Nem bírta sokáig a táncot (meg biztosan fájt a szíve az eltávozott „egyen-gombok” miatt), ezért Gizivel leléptek pihenni. Mi meg tovább roptuk a táncot fáradhatatlanul. Az egyik fiú sokat ihatott, nem hagyta békén Zsozsót. Nem lehetett vele táncolni sem, ezért mindenki leült, amikor táncra kért valakit. Bosszankodtunk. Amikor aztán vége lett a mulatságnak és bementünk a szobába, Juca gúnyosan megjegyezte: – Sok utolsó csárdás volt még! – Aztán végre nyugovóra térhettünk, már éppen idejében, mert tulajdonképpen már másnap volt.

Csütörtökre virradólag jókedvünkben egész éjjel minden nesz és szusszanás miatt kuncogni kezdtünk. Párnát gyúrtunk egymás szájába. Nem voltunk fáradtak az utazás, a szüretelés és a sok tánc ellenére sem.

Hajnaltól az ablak alatt halk zene ébresztett... *Éjjelizene!* A táncos fiúk daloltak, tették a szépet nekünk cigányzene kísérettel. Felugráltunk az ablak mellé. Amikor már minden elcsendesedett, utána sokáig beszélgettünk.

Reggel hat óra után finom likőr illatára ébredtünk. Jucáék is kipihenték a rossz hangulatukat, vidáman viccelődtek, folyt a társalgás tízig, amikor nyilvánosságra hoztuk az „*eljegyzéseket*”, illetőleg a „*házasságokat*”. Éjjel ugyanis nagy nevetések közben „*örök hűséget*” esküdtek egymásnak, mégpedig: Zsozso és én házasodtunk össze, Kucus férje Ansu lett, Juci felesége Gazella (Gizi).

Pazar reggeli után sétáltunk ki a szőlőbe. Matild néninek (Marcsi mamája) is jókedve támadt, talán tőlünk ragadt rá. Ott kint heverésztünk, ettünk-ittunk, nevettünk. Én gyakoroltam az ostorpattintgatást. Délután néhányan kimentünk az állomásra Madárka elé. Mindhiába fáradoztunk, – nem jött el!

„*Lovacska*” (akkor divatos tánclépés) jöttünk hazafelé, mögöttünk kegyetlenül porzott az út. Már sötétedett, amikor a hegyről hazafelé indultunk. Bemutatták a két fiút, akik időközben érkeztek. Az egyikük elhatározta, hogy majd ő is rendez egy murit, amelyre meghívja ezt a jó kedélyű társaságot.

Vacsora után hatalmas kosár szőlővel megrakodva, fájdalom búsút követően kászálódunk fel egy kocsira, ami kivitt bennünket az állomásra. Sándor, a kocsis akár hazáig is elvitt volna bennünket vidám dalainkért.

Az állomáson is táncoltunk. Az ismerős fiúk megjelentek, hallván immár berekedt torkunk lágy dallamait. Befutott az „Express” (keskeny vágányon futó füstös, gőzmozdonnyal vontatott szerelvény), felraktak bennünket egy marhaszállító vagonba, mert nem volt annyi üres фуlke, ahol valamennyien elfértünk volna. Az egyik állomáson felismertük a két nappal előbb látott útítársunkat, az „egyengombokat”. Egész úton énekeltünk, pedig alig volt már hangunk, egészen berekedtünk. Leszállva a vonatról, hazafelé benéztünk Évához (osztálytárs)

a táskáért. Nem találtuk otthon, helyette elénk állt megint a két „egyengomb”, és bokájukat összecsatoltva, bemutatkoztak:

– Keszcsókolom, Varga vagyok, majd a másik:

– Keszcsókolom XY vagyok.

Kisült, hogy a hadnagyocska az új tanárunk, honvédelmi ismereteket tanít majd nekünk az utolsó évben. Meg leszünk vele áldva!

Kucusnál elosztottuk a szőlőt. Búcsúzkodás következett. Zsozsót az öcsikék vitték haza, engem az új „férjem”. Otthon rövid élménybeszámoló után lefeküdtem. Nem kellett elrincgatni!

Marosvásárhely, 1943. október 22. péntek

Álmos nap. Késve érkezünk a német órára. Egész nap a szüret járt az eszünkben. Délután az IKE-be (Ifjúsági Keresztény Egyesület) mentünk. Az öregfiú meghívott bennünket egy vasárnapi kirándulásra. Otthon Pityu azzal várt, hogy moziba megyünk. A *Sziámi macska* ment: Szeleczy, Hajmási, és Bilcsi szerepelt benne. Nyolcra értünk haza. El ne felejtsem: délután még levelet írtam Ferinek. Beszámoltam az „eljegyzésről”, meg a szüreti mulatságról.

Másnap semmi különös nem történt.

Vasárnap tiszivel kirándulni indultunk egy katonautóval. Legalább öt faluban jártunk, mindenhol csirkecombbal fogadtak. Ettől eltekintve, kellemesen telt a napunk. A buszon be-rekedésig énekeltünk.

Hétfőn Buksival, Kucussal és Jucival moziban voltunk, a *Bercsényi huszárokat* néztük meg Szeleczy és Szilassy főszereplésével. Kedvenc színészeim. Sajnáltuk, hogy a fogadási csókot nem mutatták, csak gyorsan továbbpergették a filmet. A filmben az egyik kedvenc nótám hangzott fel: „*Daru-madár, ha felszáll... – Szép csendben hajolj le a füléhez, kérdezd meg, hogy mit érez? Ha ott visel a szívén, még száz levelet küldök teveled én...*”

1943. október 27. szerda

Németóráról Júlia ügyvédő elkért, hogy vele menjek a törvényszékre, tárgyalásra, ahol jóképű fiatal jogászfíúkkal találkoztunk.

Anyukám azzal várt otthon, hogy egy lapot kaptam Feritől. Milyen lap! „Édes Katókám! – Szintén tánc, hangulat, vidámság, de nem szüret. Csókollak: Feri”. Eddig még nem volt ilyen közvetlen, nem is tegezödtünk, úgy látszik, fejébe szállt a „muri” – vagy ki tudja, mi!

Késöbbs takarítás közben anyukám említette, hogy Klári keresett. Már itt van! Otthagytam csapot-papot, rohantam a nagynénikhez. Ö a régi, aranyos, jókedélyű Klári.

Délután együtt mentünk az iskolába, Buncival találkoztunk. Kirándulást szervez, kérdezte, megyünk-e? Mi kitérő választadtunk. Mire Ö: – Máris mehettek, ki vagytok húzva a névsorból! Pont a jó énekesek nem adnak nekem választ most. De vegyétek tudomásul, ha nem jöttök, fegyelmit kaptok, magatartásból hármast, csak menjetek, nekem most kell tudnom pontosan, ki jön. Erre mi szerényen: – „Szebb jövőt!” (akkori levente-köszönéssel) távoztunk.

Innen német órára siettünk, de még nem találtuk otthon Júliát (ügyvéd), Réka babát sétáltatta. Vártunk egy kicsit, aztán csak 15 percig tartott az „óra”. Klári megvárt. Azt mondta, ö is szeretne nála németet tanulni. Hazafelé benéztünk Jenő bácsihoz, de nem találtuk otthon. Utána lógtunk egyet, találkoztunk két „kerista” fiúval, bemutatkoztak, egy darabig velük sétáltunk, majd elbúcsúztunk.

Útközben élménybeszámoló Klárral, majd töle is búcsú. Otthon tovább olvastam *Mikes törökországi leveleit*, de hamar elálmosodtam tőle. Jó éjt! Szép álmokat!

Csütörtökön Klárral együtt mentem beiratkozásra, majd a városházára, s onnan haza, délután pedig Júliához – órára. Onnan moziba mentünk: a *Méltóságos asszony* ment Szeleczy Zitával. A férfi főszereplő talán Nagy Iván, új

színész, vagy csak eddig nem figyeltem föl rá? Meghatóan szép darab. Klári két napra hazamegy, hiányozni fog nekem.

Pénteken érkezett Kicsi (Bartha Aranka, osztálytárs). Nem tudom, hová készül még a vakációban? Titok leng körülötte... Bementem Derzsi üzletébe, vásároltam „Waczulik”-ot (könyvek és kötelező anyagok rövidített kivonata). Otthon leírtam belőle a *Csongor és Tünde* tartalmát, mert nem volt kedvem elolvasni a teljes anyagot. Befejeztem *Mikes leveleit*, majd elolvastam a *Ludas Matyit*. Aztán rendezgettem a bélyegalbumomat. Féltizenegyre jár az idő, lefekszem. Meghültem. Milyen jó, hogy nem jelentkeztem a Bunci-féle kirándulásra. Úgyse tudtam volna elmenni. – Pocsék a hangulatom.

Azon elmélkedtem, hogy hiába voltak olyan vidámak a szüreti napok, mert nekem a kellemetlen dolgok jutnak most eszembe, egyes kiszólások. Talán engem nem is szeretnek? Miért? Olyan jó lehet annak, aki szép, mert azt mindenki szereti, mert azzal könnyebb mások tetszését hamar megnyeri. Istenem, add, hogy engem is szeressenek. Olyan szép volna, talán legszebb: az igazi, kölcsönös szeretet... Vagy talán ilyen nem is létezik?

Szombaton órák után anyukám jött elém, sokáig sétáltunk együtt a Bulewardon szép őszi délutáni napsütésben. A fasorok közt a lehullott színes faleveleket szellő rezegtette... ahogy a sápadt, de még kellemesen langyos napsugár besütött a lombok közt, fénycsíkokat húzott elénk... Elmerengve néztem séta közben.

Délben levél jött Feritől. Megint valamilyen muriról írt. De én nem szeretem azt a sok mulatságot! *Csak nem vagyok féltékeny?* Meg is írhatnám neki. De miért? Miért ne tegye, ha kedve van hozzá? – Teheti, nem a vőlegényem!

Vasárnap délután elhatároztuk Pityuval, kísétálunk Somostőre Kucussal és Zsozsóval. Nem sikerült, mert sok minden jött közbe, amit el kell intéznem, ezért aztán rövid ideig csak a városban sétálgattunk.

Zsozsó mondott valamit, ami nagyon bántott. Nem is közvetlenül ő mondta, hanem visszamondott olyat, amit én nem tennék, mert nekem rosszul esett. Iskolai pletyka, Bunci kirándulásával kapcsolatos. Igaz, ami igaz, soha nem szerettem úgy, mint például Madárkát vagy Ferikét. Buncival is kijöttem, mert hát csak a tanárnőm és jól is állok nála érdemjegyeim tekintetében, de semmi több. Csak ebben az a rossz, hogy az ember háta mögött mondanak valamit, s nem akkor, amikor meg tudná védeni magát. Szomorú vagyok. Miért ilyenek az emberek? Miért jó ez valakinek? Miért kell másokat megbántani?

1943. november 1. hétfő

Már november, nemsokára vége az évnek. A hosszú szünet alatt elszoktunk a tanulástól, de **holnapután kezdődik az iskola!** Mindenképpen nehéz lesz újra beleszokni a rendes kerékvágásba.

Nusi újságolta, hogy Klári és Juci hazaérkezett a konferenciáról, ill. Kláriéktól. Vajon hogy telt nekik az idő? Jól érezték-e magukat? Kissé féltékenyen gondoltam rá, hogy talán nem is hiányoztam nekik, mert egész nap felém se néztek. Mellőznek? Az ösztönöm azt súgta, hogy valamit elhallgatnak előlem. Nem fér a fejembe az sem, hogy eltitkolták azt, hogy tervük elmenni Kláriékhoz. Ezt miért kellett nekik titkolni? Miért nem lehetett erről velem beszélni? Elvégre egy református összejegyzetelre készültek, nem várhattam, hogy katolikus voltom ellenére velük menjek...

Szép álmot láttam november 17-re virradólag. Kedvenc színészeim: Szeleczy Zita meg Szilassy László jelentek meg álmomban, ami egész napra jókedvre derített.

Karácsony

Marosvásárhely, 1943. december 24.

EGÉSZ DECEMBER hónap rengeteg tanulással telt. Mivel ez a tanév jóval később kezdődött, nagyon hajtanak bennünket a tanáraink. Mindenki minden tudást belénk akar gyömöszölni. Alig győzzük, egymás után íratják velünk a dolgozatokat, és sorra feleltetnek mindnyájunkat. Észre se vettem, itt a karácsony!

Istenem, megint itt van *Karácsony este*, a legszebb ünnep! Apukám kivételével mindnyájan együtt vagyunk. Arra számítottunk, hogy hazajöhet, de valami közbe jött neki. Elnéztem sorban, mindnyájunk arcát: mindenki jót akart, de valamit senki sem mondott ki... Azt hiszem, mindnyájan a jövőre gondoltunk, mert érezzük, félünk attól, hogy mi lesz ezután? Mi lesz jövő karácsonykor? Valahogyan rossz érzés erre gondolni... nem jó...

Milyen elégedetlenek vagyunk, pedig az asztalunk finom falatoktól roskadozik, kalács és sütemények, ajándékok a karácsonyfa alatt... és mégis... Lehet, hogy mindezért még fizetnünk kell? Talán lesz olyan is, hogy csak gondolunk majd a jólétre, a nyugalomra... Mi ez? Miért gondolok én most ilyenekre, Kisjézus születése napján? Nem tudom...

Úgy látszik, nekem mindig ilyen gondolatok fordulnak meg a fejemben, sokszor társaságban is, hogy szabad-e örülni? Talán jobb volna, ha ki tudnám verni ezeket a gondolatokat a fejemből. Elszorul a szívem, ha a karácsonyfára tekintek. Miért nem tudok felszabadult lenni, miért nem vagyok vidám? Apámra és kedves tanárnőimre, és távollévő szeretteinkre gondolok... Vajon ők gondolnak-e most ránk?

Itt az Új év: 1944! – hogy vártam! Vajon mit tartogat számomra? A Szilvesztert Szentháromságon, Marcsiéknál töltöttük. Igazán jól mulattunk. Misu elárulta féltve őrzött titkát... nekem. Kellemesen telik a vakáció. Losiék is rendeztek egy

murit, a két fiútestvéremmel voltunk hivatalosak hozzájuk, és jól éreztük magunkat.

Marosvásárhely, 1944. január 5. szerda

Ismét új évszámot kell tanulnunk. Ma nálunk fél ötkor kezdődött egy összejövetel. A legkedvesebb barátnőimet és a társasághoz tartozó fiúkat hívtam meg. A táncot Misuval kezdtük. Remekül táncol, én pedig azokkal szeretek táncolni, akik jól vezetnek, nem szeretem a botlábúakat, vagy akik szorosan magukhoz húzva akarnak táncolni. Táncra akadt bőven alkalom, mert gyakran felkértek. Persze, amikor berobogott Juci, szokás szerint megkezdte a fiúk ostromát. Szegény fiúk... Brr... aztán a „Nutria” szerelmet vallott nekem. Juj! Én pedig haragszom rá. Tartózkodom tőle. Pedig, ha jól megnézem, nem is olyan csúnya fiú. Természetesen ezután jobban kerültem, nehogy még egyszer felkérjen táncolni!

Losiék későn érkeztek. Velük jött Bicsek – nem tudom miért, – engem táncoltat folyton. Alaposan megforgatott a foxtrotban is. Mit akart ezzel elérni, holott úgy tudom, hogy talán már a menyasszonya Éva!?

Úgy érzem, jól sikerült az összejövetel, mindenki jól érezhette magát nálunk, ami örömmel töltött el.

1944. január 7. péntek

Reggel kilenc órakor az iskolában Márta azt kérdezte: – Nem csuklottál tegnap este? – Mondom neki, hogy nem. – Ugyanis ők Bicsekkel engem emlegettek, mert neki unokatestvére, náluk lakik. Elmondta, hogy szerdán nálunk volt, s hogy én ilyen és olyan helyes, aranyos kislány vagyok... Húha! Most meg ettől egészen oda vagyok!

Vasárnap Losiék rendeznek murit (már megint muri?), bennünket is meghívtak. Nincs nagy kedvem hozzá, de megígértem, hát menni kell. Kuciék lejöttek elénk, együtt mentünk: Pityu és Misu, meg Pista kíséretében. Az összejövetel monoton hangulatban kezdődött.

Losi mamája kártyát vetett nekem:

– Valami bánat lappang benned, amit még magadnak se akarsz bevallani. Vágyakozol egy ideál után, *de hát hol van az olyan, amelyet én elképzelek*, – gondoltam. Utána még kijött a kártyában, hogy az ideálomat rövidesen megkelelem. *Igazán?* És végül: boldog, szép tavasz vár rám. *Ez viszont nem rossz!* Bár nem hiszek a kártyában, de ezzel is telt az idő.

Közben figyeltem Misut. Olyan vágyakozón nézte Kucit, majd megette a szemével. Kuci meg fütyül rá! Inkább Pistivel törődik. Pedig Misu jobban megérdemelné, olyan helyes, igyekvő fiú. De – igaz, ami igaz, – Pisti egy talpig úri gyerek, de: még gyerek a szó szoros értelmében!

Juci meg úgy szeretné Misut meghódítani! Ő persze mindig azon töri a fejét, hogy lehet más elől valakit elhalászni. Olyan szemekkel néz a fiúkra, hogy azok, szegények menten megolvadnak. Esetenként nekem is adja a jó tanácsokat, hogyan kell hálóba keríteni a mit sem sejtő szegény fiúkat. De én ilyenben nem fogok vele versenyezni, ilyen alapon nekem nem kell senki. Le is játszott egy jelenetet, hogyan kell hódítani?

– Tudod, gondolj a külsődre!

– Húzd ki magad, kicsit mozgasd meg a csípődet.

– Aztán vedd elő legédesebb mosolyodat, és úgy nézz mélyen a szemébe, hogy rögn elolvadjon!

Nos, ez az ő viselkedésére tökéletesen ráillik, de köszönöm, én ebből nem kérek, a jövőben sem fogadom meg a tanácsait. Azt hiszem, nála se jön be ez a viselkedés minden esetben, ez a mesterséges pózolás. Szerintem egyenesen nevetséges.

Hétfő. Még most sem érzem magam egészen jól, valamit éreztem már tegnap este is. Nem mentem iskolába. Itthon letisztáztam a könyvvitel dolgozatot, most gyönyörű... Megérdemli mindezt az undok T. Gyuri?

Azután meg elrontottam a rádiót... pakk! – és két lámpája *kaput!*

Kedd. Az iskolában nagy izgalommal javítottunk gyorsírásból. Az enyém kitűnő: 1/a!¹¹ De akkor is irtó undok fehérnép ez a Bunci...

Délben mozi-engedélyt kértem, de Ferike azt mondta, rosszul nézek ki, inkább pihenjek otthon. Igazán kedves hozzámm, én inkább szívesen néztem volna a filmet. Mégis szót fogadtam neki, mert szeretem őt.

Klárival délután elmentünk Losi nénihez. Nem volt villany, így gyertyafénynél vetette nekünk a kártyát. Az én lapom nagyon zavaros volt. Azt mondta: – Ajándék, ajándék a házhoz. Kató, mostanában társaságban csetepatéra számíthatsz. *Ez nem jó!* Barna fiú gondol rád.

Mire én: – Tetszik tudni, ez igaz.

Majd folytatja – Szőke fiú házassággal áll a házhoz – jegygyűrű!

Én pedig azt gondolom: ki tudja, *melyik lehet a sok közül?*

– Hivatalos ügyben egyenruhás férfi látogatása várható. Ez meg ki lehet? *Találgatom: talán Apu, Gyugyi, vagy ki tudja?* Aztán rám néz, és úgy folytatja – Bosszúság érhet és szomorú vagy, valami bánt.

Lehetséges, mert valóban szomorú vagyok. Azzal vigasztalom magam, hogy mindez butaság, amit hallottam, de jól szórakoztunk.

Marosvásárhely, 1944. február 20. vasárnap

Kicsit megviselt már a nagy hajtás az iskolában. Hetek óta nem jutott időm a naplóírásra. Talán mégsem válik hasznunkra az, hogy ősszel annyira későn kezdtük az évet. Néha már olyan fáradt vagyok, csak vonszolom magam. Most azonban megfogadtam magamnak, ha keveset is, de mindig írok a naplómba – legalább valamennyit.

Lassan telnek a napok, ennek a hónapnak is végefelé tartunk. Az iskolában nagyon szigorúan vesznek mindent. Miért

---

¹¹ Akkor az 1-es, a legjobb osztályzat volt, az 1/a még azt is felülmúlta.

sietnek? Olyan furcsa gyorstempóban halad minden, mintha kergetnének. Lehet, hogy valóban kergetnek?

Mandika, Fricike meg J.-mama olyan aranyosak. Én úgy tudom őket szeretni. És igazságosak. Azért, mert tanárok, ők is emberek. Nem értem a lányokat. Ők a tanárokat csak rémnek tekintik, diákkínzót látnak bennük. De igaz, ami igaz: T. Gyuri, na meg „kedves” román tanárunk, ők valóban azok!

1944. március 23. csütörtök

Ez már igazi háborús nap. *Lelkigyakorlatot tartanak az iskolában.* Ez kicsit megnyugtató lelkemet, mégis más, mint a tanulás.

Majdnem minden este „zavaró repülést” vagy riadót jelez a rádió. Elég idegesítő hallgatni.

Trrr... csengetnek! Távírat jött. Gyugyiék megtartották az eljegyzést. Tudtuk, mit jelent, bátyám a frontra megy, nem várhatnak húsvétig az eljegyzéssel. És mégis bekövetkezett! Pedig hogy készültünk rá, mi is boldogan, hogy nálunk ünnepeljük majd ezt a nevezetes családi eseményt...

Visszagondolok arra az időre, amikor még itthon volt a bátyám szabadságon. Annyira tetszett az extra-ruhája, és olyan jól nézett ki benne. Én is átöltöztem katonaruhába, úgy, hogy senki ne vegye észre, miben töröm a fejem. A hajamat összefogva, fejemre húztam a sapkát, egy elegáns hosszú cigarettát vettem ki a készletből, rágyújtottam, és cigarettával a kezem-

ben vonultam le a lépcsőn, ki az udvarra, ott szórakozott az

egész család és több ismerősünk. Tapsvihar fogadott, és lefényképeztek, máig őrzöm emlékeim között a képeket.

Este sziréna hangja törte meg a csendet... Riadó! Repülőzúgás! Gyorsan, le a pincébe. Nem mentem le a lépcsőkön, hanem a legfelső lépcsőn ülve bámultam a csillagos eget, azon gondolkodtam: milyen borzasztó a háborúra várni. Mit hozhat nekünk a jövő? Nemsokára megint a sziréna vészes hangja hasít a levegőbe! Vége a riadónak! Semmi komoly dolog nem történt. Hála legyen érte az Istennek!

A konyhában tartózkodtam, a kiscica úgy nézett rám, hívogatott a fürdőszobába, mintha mondani akarna valamit. Finom érzékük van az állatoknak. Olyan édesen-beszédesen nézett rám, valamit mondani akart, – de mit?

Csengetnek! Táviratot kézbesített a postás. Mi van ma? Zaboláról érkezett. Már sejtettük, mit jelent. *Aniska néni, a nagynéném meghalt.* Szegény, mennyit szenvedett. Isten adjon neki nyugalmat. Így kezdődik a háború, hogy mi még a temetésére se mehettünk el. Őrületes a forgalom mindenfelé, a vasútvonalakon, a hadi szállítások miatt.

Hajnalban még egyszer megszólalt a riadó!

Vége a tanévnek!

Marosvásárhely, 1944. március 31. péntek

BETELJESEDETT, amit sejtettünk, amire mindnyájan félve gondoltunk; most értettem meg igazán, miért kellett annyira hajtaniuk az iskolában, szinte rohamléptekben átvenni az egész évi anyagot. Íme a naplóm ezzel kapcsolatos része:

Minden osztályban kihirdették igazgató úr közleményét. Igen. Vége a tanévnek, de ez számunkra nem öröm. Ennek a vakációnak nem lehet örülni. Máskor mindig annyira vártuk a nyári iskolai szünetet! Most minden lány arcára valami különös borongás és félelem ült ki. Mindnyájunkat *a háború jege* se keze fojtogatta...

Másnap délután négyre még be kellett mennünk az iskolába, de az osztályterem már üres... szinte kong... Olyan furcsa valami facsarja a szívemet. Rossz a szokásos zsongás után látni a kiürített termeket, pedig nemes célra adják át az épületet, *kórházat rendeznek be iskola helyett!* Megborzongtam a gondolatra: ezután nem diákok tanulnak majd itt, hanem háborús sebesülteket ápolnak benne, akik a hazáért áldozzák életüket...

Szombat. – Szomorú, bánatos napsugár kandikál be az ablakomon. Az égen sötét, nyomasztó fellegek gyülekeznek, mintha ők is háborúba indulnának...

Milyen furcsa.

Nekünk még ma iskolába kell mennünk?

Igen! Ma, utoljára!

Útközben velem szemben – zenekari kísérettel közeleg egy végeláthatatlan hosszú csapat. Asszonyok, gyermekek sírnak, kapaszkodnak a családfő, testvér, szerető férj vagy feleség karjába. De hová mennek? Ki tudná megmondani?

Utoljára vagyunk az iskolában, a diri körbejárja az osztályokat és különböző rendeleteket ad ki a tanároknak-tanulóknak. Ferike behív a gépiróterembe, mindenféle jó tanáccsal lát el bennünket, mint egy szerető jó anya. Aztán leosztályozza a társaságot.

De megint mi ez?

Sziréna... rohanás, le a pincébe!

Ott adtuk át Ferikének, „Édesnéninek” és Kucikának a kis rózsafüzért. Úgy örültek neki!

Sokáig bent maradtunk az iskolában. – Többen, köztük Klári is készülődik, az utolsó vonattal utazik haza.

Iskolából hazajövet láttuk, hogy az úton még mindig mennek, csak mennek a katonák, az autók, szekerek, – asszonyosírás zaja vegyül a zűrzavarba. Olyan zavart a máskor gyönyörű, vidám és csendes város, mint egy méhkas. Ilyennek még sohasem láttam. Mennek, mennek... de hova? Védni a hazát, minket védeni? Szent kötelesség! Így tanították nekünk.

Ne sírjatok, asszonyok, anyák! Szeretteitek hősök, akár élnek, akár halnak!

1944. április 3. hétfő

Anyukával Mici nénihez mentünk. Útközben feladtuk a postára az idei tandíj V.-VI. részletét¹².

Micsoda emlék. Nem is tudom, hogy maradt meg a háborús viharok közt. Idézem a csekk szövegét:

„Elismervény 12 P, azaz Tizenkét pengőről, mely összeget befizették a 162820 sz. csekkszámlára. A csekkszámla tulajdonosa és neve: Áll. Keresk. Középiskola tandíj letéti Számla, Marosvásárhely.

Dátum: Marosvásárhely, 1944. április 3. – 10 óra.

A postaalkalmazott aláírása s. k. és P. H.

Anyukámmal az iskola előtt elhaladva, Ferike meglátott bennünket a gépíró ablakából, behívott. Azt mondta, beszélnie kell velem, de hiába keresett, nem talált. Aztán elárulta, miért: jó állást tartogat számomra. Ismerőset, dr. Erdey Józsefet keressen az Iparkamarában, tudni fogja, miért. Már említette neki, hogy engem küld hozzá, akiért kezességet vállal minden tekintetben. *Hízott a májam! – a szavak hallatán.* Hiába, Fricike az iskolán kívül is szeret engem. Milyen jó osztályfőnök! *De igaz, ami igaz, akit nem kedvel, ahhoz ő is utálatos tud lenni.*

Hosszú vakáció

Váratlanul és gyorsan fejezték be az iskolaévet. Hosszú vakáció vár ránk. Akkor is meglepetéssel fogadtuk, amikor közölték velünk. Azt is sejtettük, hogy ennek komoly oka lehet. Azt sem tudom, mivel fogom eltölteni az előttem álló hónapokat. Még jó, hogy Ferike ilyen figyelmes és gondos, hogy állásba ajánlott. Azonban ez nem ment simán. Erről beszél a naplóm.

---

¹² Kezemben tartom az elismervényt.

Marosvásárhely, 1944. április 4. kedd

Az *Iparkamarába* készülődtek anyukával. Bár a mai napra mást terveztem: főzni akartam, – ezért nem nagy kedvvel indultam útnak. Az irodák a városháza épületében találhatók, Erdeyt kerestük. Ott tájékoztattak róla, hogy ő a főnök. Bekopogtunk az irodájába, udvariasan fogadott, bemutatkozott, én is megmondtam, ki vagyok és ki küldött hozzá. Nagyon meglepett, mivel fiatal, csinos úr és ráadásul rokonszenves is! De nagyon fiatal. Majdnem kezet csókolt nekem. Amikor közöltem vele, hogy üzemi gyakorlatra jelentkezem Ferike tanárnő javaslatára, láthatóan örömmel fogadta. Úgy éreztem, szívesen venné, ha idejönnék. Azonban még nincs minden eldöntve. Holnap is el kell mennem, hogy „kipróbáljanak”, – na meg természetesen meg kell egyeznünk a részletekben is. Lám, milyen sok kisasszony dolgozik itt, ahogy hirtelen körülpillantottam...

Szerda. – Egész éjjel nem aludtam. Úgy látszik, meghűltem, enyhe lázam volt. Ilyenkor, ha hosszabb ideig süt a nap, nem ügyelek magamra, pedig hamar megfázom, és érzékeny bőrrel áldott meg az Ég. Csalóka ilyenkor az időjárás, csak rövid ideig lehetek napon. És ezt nem tartottam szem előtt, kicsit megfáztam.

Rossz közérzetem ellenére felkészültem és ismét elindultam az *Iparkamarába*. Dr. Erdey ma is kedvesen fogadott. Bevezetett az irodájába, leültetett. Kicsit várnom kellett. Zavarba jöttem, mivel mindenki engem figyelt. Egyszer csak belép Ica. *Azt hiszem, így hívják, egy zsúron találkoztam vele, ha jól emlékszem, Öcsinek rokona. Dereng valami bennem, hogy azon a zsúron Bandi, a testvérem csapta neki a szelet.* Kedvesen jött hozzám, s látszott rajta, hogy felismert, mivel emlékezett a nevemre is.

A próba következett; átvezettek egy másik irodába, bemutatottak a titkárnak. Pfuj! Milyen unszimpatikus alak! Egy szöveget diktált gyorsírásba. Közben észrevettem, hogy Erdey

valamit súg a titkárnak, velem kapcsolatban. Persze úgy tettem, mintha nem vettem volna észre.

Megkérdezte, milyen igényeim vannak? Ferike tanácsára nem mondtam nagy összeget, csak 150 pengőt említettem, mivel félnapos lenne a munkaidő. Úgy láttam, sokallja. Nem baj, kettőn áll a vásár. Én csak a gyakorlatért mennék, különben legszívesebben otthon maradnék. De hosszú lesz a vakáció, közben felejlhetnek, ezért ilyen célból jó lenne az állás, gyakorlatot szerezni.

Fölírták a laccímem, aztán végre kikerültem az irodából. Ica ismét hozzám csatlakozott, a kisasszonyok pedig érdeklődtek, mi a helyzet. Azt mondták, szeretnék, ha engem alkalmaznának a nyári gyakorlatra.

Rokonunk, Kovács Laci ötvös-aranyműves, üzlete a Főtéren található. Egyik délután meglátogattam, Pityu ott ült nála, kezében apró arannyal bíbelődött. Laci arra kért, gépeljek le egy iratot. Egy nyugalmazott tanítónak kell, aki Háromszék megyében lakik, neki jó ismerőse, és apuka kollégája volt, jelenleg paprika-nagykereskedő. 10 pengőt kaptam egy délutáni munkáért, pedig szívességből is leírtam volna.

Pityu bátyám máskor is megfordul Laci üzletében, aki sosem készült tanítónak, csak a sors hozta úgy, hogy végül nemsokára megkapja a képesítőjét a tanítóképzőben. Amikor megismertük Lacit, mint rokont, Pityu bement hozzá a műhelybe, megnézte, miből áll ez a szakma, de én inkább művészetnek nevezném. Bátyám megcsodálta, amit látott, aztán Laci bejelentette őt az illetékes iparhatóságnál tanulóként, ő pedig tanulmányai mellett – szórakozásból – szeretné elsajátítani a mesterséget.

Nemrég' kaptam telefonüzenetet Kláritól, ami mostanáig foglalkoztat. Sok időt töltöttem ezzel, mert a postán legalább három órát kellett várnom a kapcsolásra. Arra kért, találkozzunk Szászrégenben, mert fontos mondanivalója volna szá-

momra. Kíváncsivá tett, mi lehet az, amiért neki is, nekem is olyan hosszú utat kell megtennem. Pedig alaposan lefoglalnak az ünnepi előkészületek, egy csomó húsvéti lapra kaptam megrendelést, azt gyártom most tucatszámra.

A levelezőlapokra vízfestékekkel szép mintákat, kispipiket, barikákat festek. Ezeket küldöm ismerőseimnek, rokonoknak. Kevesebb időt kell eltöltenem, ha Bartha fényképész pici névjegykártyákra, vagy levelezőlapokra a kisalakú fényképet ráhelyezi, és az üdvözlő szöveget is ráírja. Most azonban festett képeket várnak tőlem. Tehát sok a munkám, de ha Klári hív, el kell mennem. Telefonon megbeszéltük a találkozás idejét, talán addig elkészülök a húsvéti üdvözlőlapokkal.

Marosvásárhely, 1944. április 7. péntek

Örülök, mivel nem kell egyedül utaznom, délután Pityu és Ansu is elkísér Szászrégenbe, hogy Klárral találkozzam. Háromtól fél hatig kellett várnunk a Görgényi kisvonatra. Rengeteg német katona utazik, csak úgy vigyorognak ránk. Egy kölyökképű láthatóan azért ment ki a fürkéből, hogy mellettem elhaladva, szembenézzen velem.

Végre, megérkeztek Kláriék, az a vonat is késett. Elmondta, hogy a tőlem kapott levél miatt két nyaklevest kapott a papájától. Én is kaptam valamit – mondtam neki, de nem nyaklevest, hanem levelet – megmutattam neki.

Kláriék vonatja hamar indult vissza, így csak kevés idő maradt beszélgetésre. Nekünk három órán keresztül kellett várakozni, amíg rengeteg utassal telezsúfolva megérkezett a vonatunk. A folyosó ablakánál álltunk, amikor észrevették a katonák, hogy nincs helyünk, azonnal felajánlották, és átadták sajátjukat. A фуlke többi utasa – idősebb civilek – német katonákkal beszélgettek. Egy idősebb úr, aki elég gyengén, éppen csak törte a németet – amikor megakadt – tőlem igényelt segítséget. Szavaiból arra következtettem, hogy tanító lehet, mert hallotta tőlem, hogy apám körzeti tanulmányi-felügyelő, érdeklődni kezdett iránta. Kulturált emberek benyomását

keltették mind, egyikük öt nyelven beszélt. Olyan jól eltelt az idő beszélgetés közben, hogy végül megemlégtették, meglátogatnának bennünket, ha úgy gondolom, és megadom a címünket. Vasárnap délutánban állapodtunk meg.

Marosvásárhely, 1944. április 9.

Húsvét vasárnapra ébredtünk. – Azt hittem, a hosszú iskolai szünidő alatt nem lesz elfoglaltságom. Most pedig úgy érzem, hogy rohannak a napok, és itt a húsvét. Hiába tudjuk, hogy körülöttünk dúl a háború, mi ebből egyelőre csupán annyit érzünk, hogy lerövidült a tanév, nem kell naponta előszedni a könyveket, nem kell iskolába indulnunk reggelenként, s katonának mentek testvéreink-apáink. Lássuk, mivel telnek a napjaink!

Mint rendesen, mise után a korzón Kucival találkoztam. Megbeszéltük, hogy Madárkának szerzünk csokornak való virágot, nagypapája kertjéből kérünk gyöngyvirágot.

Nem tudom, mi lehet Kucival, kicsit furcsán viselkedik mostanában. Talán megbántottam valamivel? De inkább az lehet az oka, hogy szerelmes, és ilyenkor mindenki türelmetlen.

Nem jöttek el a német útitársaim, ahogy megbeszéltük. Talán elértették a címünket, vagy valami közbejöhötött nekik?

A városban alig lehet „keristát” látni, valószínű, hogy mindenki dolgozik valahol. Talán nemsokára én is járhatok az irodába.

Húsvéthétfő. Ami tegnap elmaradt, megtörtént ma. De mindent sorjában: rengeteg vizet locsoltak rám, pardon, kölnit! Sokan jöttek hozzánk öntözködni. Likőrrel, szendviccsel és süteményekkel kínáltuk őket. Rendíthetetlen jókedvünkben Ötvössel csak „zöldeskedtünk”. Délelőtt érkeztek a vendégeink, a két „öreg” útitársunk; bemutattam őket anyukának. Német tudásunkat azzal toldottuk meg, hogy időnként kézzel-lábbal is magyarázkodni kellett! Szeretettel emlegették a

családjukat. Azt hiszem, ők is szívesebben taposnák saját hazájuk földjét.

Délután Pityuval Ildiékhez látogattunk *teadélutánra*, ahol összekaptam egy nagyképű egyetemistával. Nem szeretem, ha ilyen éretlenek akarják eldönteni a világ sorsát.

Különben jól éreztük magunkat, jól mulattunk, sokat táncoltam. Ott volt a hosszú Minya, meg Kuka is. Utóbbival a muri vége felé sokszor táncoltam. Remekül vezet táncban. Így élvezhető sport a tánc. Hazáig kísértek.

Kedden ismerőseinkkel a moziban a „*Machita*” c. kém-filmet láttuk Karádyval, aki igen jól alakította a főszerepet. Vendégeink kérdezték közben, mert természetesen nem érthettek meg mindent. Ahogy lehetett, megmagyaráztam nekik. Zuhogó esőben meneteltünk hazáig.

Szerdán én voltam soros-ügyeletes az igazgatói irodában. Egy elsős kislányt osztottak be mellém. A „diri” nagyon kedvesen, még olvasnivalóról is gondoskodott számunkra. Sok tanár megfordult közben, ott lábatlankodott Irmí, a Katáng-kóró. Ő és a diri is megdicsért. Újvárosi Zoli több társával együtt napszámban az osztályokat üríti ki.

Délután benéztem az Iparkamarába, ahol azt mondták, hogy hétfőn kapok biztos választ. Nem tudom, mit vacakolnak annyit? Nem szeretem a bizonytalanságot. Döntsék el végre: vagy így – vagy úgy!

Ilonkával elsétáltunk a Vármegyeházához, hogy lássuk a kakas pattogtatását. Erdélyben a pattogatott kukoricát hívják így.

Egy helyes kis katona robogott motorbiciklivel mellettünk, jól megnézett bennünket, mosolygott, integetett, amíg el nem tűnt a fordulónál. Mi továbbsétáltunk, ropogtatva a kukoricát. Megint elhaladt mellettünk a kis betyár és visszanezett. Nagyon görbén haladt, már azt hittük, nekimegy valaminek, aztán még egyszer megfordult és felénk tartott. Nocsak! Ennek fele se’ tréfa. Megfordultam: – Ilon fiam, én megyek, nem

fogok utcán ismerkedni! De a „Kicsi” – hívjuk így, – nagyon komoly képet vágott, amíg odaért hozzánk. Megállt a járda mellett. Én menni akartam, de Ilon húzott visszafelé. – Mire „Kicsi” – látva, hogy nem akarok szóba elegyedni vele, bocsánatot kért és *egy utcanév iránt kezdett érdeklődni – németül*. Lehet, hogy részéről csak egy kifogás, de ebben nincs semmi kivetnivaló, tehát eligazítottam őt, mert Ilon nem értette, mit kérdez. Kisült, hogy románul is tud néhány szót, mi se sokkal többet. Aztán húztam magam után Ilont, hogy menjünk. Kicsi udvariasan megköszönte a felvilágosítást, majd elrobogott, ahogy jött.

Délután fél hatkor megnéztük a „*Viharbrigád*” c. filmet. Jól szórakoztunk. Juca is ott ült mellettünk Leventével. Mozi után hozzánk akart csatlakozni, de kitaláltuk, hogy egy ismerőshöz kell mennünk, nem hazafelé tartunk. Erre ő: – messzire mentek?

– Igen, messze, a Sándor János utcába, ami a város túlsó felén van.

– Ne haragudjatok, akkor én Erzsikével megyek. *Mintha ezért megharagudnánk!*

– Ó, dehogy haragszunk. Pedig épp’ ezt akartuk elérni, azért jelöltünk meg neki egy jó messzire fekvő utcanévet, nehogy kedve szottyanjon velünk tartani. Megkerültük a városházát és sétáló tempóban értünk haza.

1944. április 13. csütörtök

Ebéd után Kucika nézett be hozzánk. Tegnap csak levelet kapott tőlem, nem örült neki. Kért, menjek vele én is futni a sportpályára. Nincs kedvem hozzá, mert nem ismerem ott a lányokat. Elkísértem egy darabig, majd Ilonkával sétáltunk még egy ideig. Útközben benéztünk Lacihoz, ott volt Ötvös és Pityu is. Megint séta... Az iskolánk előtt megálltunk gyönyörködni, olyan szép az utca. Bokrok, fák, tele virággal. Csodaszép ez a város, ilyen helyen eddig még nem laktam. Rendezett és tiszta utcák, tele fákkal, virágokkal.

Jenő bácsival találkoztunk. Felhívta figyelmünket arra, hogy most itt az alkalom a nyelvtanulásra. Mondtam, én tanulok. Erre ő: – Csak szorgalmasan, mert ennek hiányában akadnak gondok az érettségim.

Nagy kerülőt téve, elsétáltunk a Piarista gimnázium előtt, majd a Bulewardon jöttünk lefelé, amikor Ilonka megállít:

– Ni!, ott a Kicsi, – meg a két öreg. Valóban. Elindultunk feléjük, de ők is észrevettek bennünket, felénk tartottak. Egy idegen is van velük. Megállítottak, az öreg bemutatta az ismeretlent. A kis pimasz pedig odasúgta az öregnek, hogy őt is mutassa be nekünk. Mellesleg észrevettem, hogy Ilon odavan érte, de nemsokára eldőlt, kit akart megismerni.

Szimpatikus az új ismerősünk. Hazakísértek, s amikor apukám kinyitotta a kaput, behívta a társaságot. Beszélgetés közben kisült, hogy Kicsi 30 éves, nős férfi. Talán azért látszik fiatalabbnak, mert az egész arcberendezése, a szeme örökké mosolyog. Fényképeket mutatott nekünk. Felesége Irene helyes szőke asszony, bár Kicsinél idősebbnek látszik. Négy éves, aranyos, szőke, göndörhajú kisfiacskájuk fényképét is megnéztük. Azt mondta, amikor meglátott engem, megdöbbsent, mert a megszólalásig hasonlítok Irenere. Az arcom, hajam színe, termetem és mozdulataim mind rá emlékeztetik.

Zavarba jöttem, ahogy beszélt, és ahogyan közben rám nézett, ő meg láthatóan élvezte a zavaromat. Nevetve mondta: – „Katchen–Kind”. Anyukám elővette a fényképeimet, Irene fotói mellé téve bizonyítanunk kellett, hogy valóban nagy a hasonlóság köztünk. Aztán azt mondta rám tekintve, hogy Kuzine. Tessék, már unokatestvérek lettünk! Kérte, hogy más-kor is eljöhessen hozzánk, legalább tanulhat kicsit magyarul, én meg tőle németül. *Nos, ez Macuka tanítása után rám is férne!* Megadta a címüket, közösen írtunk képeslapot Stuttgartba, Irene-nek. Ígérte, hogy szombaton eljön a barátjával, aki most apukával beszélget. Az idősebb úr pedig anyukámat

szórakoztatta. Holnap a parancsnokuk születésnapja lesz, ünnepelnek, így „nicht spaziren!”

Péntek délután a vasútállomáshoz mentünk, rengeteg menekült, és mennyi fogoly a szerelvényen! Élelmet gyűjtöttünk, kivittük és széosztottuk. Úgy köszönték. Anyukám még lány korában a szolgálólánytól megtanult szlovákul beszélni, így jól érti a nyelvüket.

Másnap reggel szól a csengő, éppen fésülködtem. Lyvia tanárnő küldte el László Pistát, menjek be az iskolába, segítsék neki. Üzenet szerint a diri adta ki, hogy érettségi nyomtatványokat kell az én „gyöngybetűimmal” kitölteni.¹³ Ott robotoltam sokáig, amíg mások moziba mentek. Estefelé járt az idő, amikor a kitöltött lapokat Ilonkával föl vittük a tanáriba, s átadtuk Lyviának.

Hazafelé jövet Juca az ablakból kinézve mondta, hogy „egy kis német” *kereste az Emke utcát*. Siettünk haza és valóban ő, Kicsi volt nálunk. Most egyedül jött, barátai nélkül. Beszélgetve töltöttük az estét, együtt vacsoráztunk.

Vasárnap, korán reggel motorzúgást hallok, majd csengettek. Heinz, vagyis Kicsi az! Mint mondta, éppen erre járt, ezért benézett. Nem tudom, mit akart, de távozóban még a sarokról is visszaintegetett. Én éppen templomba készülődtem, Katóval a Ferences atyák templomába mentünk. Hazafelé melegen sütött a nap, ezért napoztam ebéd előtt. Piskótatekercset sütöttem. Ansu és Ilon csak ebédre érkezett haza.

Ebéd, zuhanyozás, öltözés, – majd ahogy ígérték, jött Henry két kamerádjával. Együtt indultunk sétálni, én Herryvel elől, aztán Ansu és Ilonka Fricivel, Anyukám meg hátul Ignáccal. Fényképeztünk. Útközben találkoztunk Kántor Bandi mamájával, hozzánk csatlakozott. Ő perfekt beszél németül.

---

¹³ Ahogy visszagondolok erre, eszembe jut, hogy az akkor a negyedik, utolsó osztályba járok érettségi okmányain – a háborús helyzet miatt – az én díszítőírásom látható. Érdekes lenne egy ilyennel találkoznom!

Heinz mindenképpen magyarul akar tanulni, persze legelőbb is azt a szót, hogy szeretlek. Ezt aztán *legalább öt nyelven elismételte nekem!* Nevettem rajta, mert olyan furcsán ejti ki a „gy” betűt. Nem értette, miért nevetek.

Kicsit kezdek félni, mert amikor engem néz, ragyog a szeme. Csak nem? Persze, elhessegettem a gondolatot, nem lehet! Nagyon udvarias, séta közben mindig a part mellett haladt, engem nem engedett a Maros mellé. Ragyogó szép az idő, köröskörül zöld minden. Hazaérve elbúcsúztunk, de vacsora után megint visszajött, hozta a harmonikáját és játszott rajta. Egy dalt tanultam tőle.

Egyszer csak megszólaltak a szirénák. Rohanunk le, a pincébe, elhelyezkedtünk, és folytattuk a zenélést, ahogy láttam, Berta néni nem nagy örömére. Hermannak kellemes hangja van. Fél tízkor búcsúzott el. Kikísértük Ansuval és Ilonnal a kapuig. Bár ne tettem volna.

Sötét volt, és ezt kihasználva megfogott, meg akart csókolni. Nem, nem! Kiszabadultam és rohanva mentem vissza, Ansuék nem tudták elképzelni, miért? Ők is elbúcsúztak tőle, aztán lejöttek a pincébe. Milyen furcsa, másoknak ilyesmi nem okoz gondot. Nálam ez nem így megy, mert ahhoz nekem irtó nagy szerelem kellene.

1944. április 17. hétfő

Április, április, bolond április, olyan, mint a tegnap este! Nem tudom, mit gondoljak róla. Délelőtt az Iparkamarába kellett mennem. A főnököt nem találtam ott, ajánlották, hogy írjak egy beadványt, amelyre majd megkapom a választ. – Na, ugyan erre várhatnak, engem többé nem látnak! Talán soknak találták az általam megemlített 150 pengő fizetést? Pedig ez nem túlzott igény, hiszen a poloskairtó inasa naponta 10 pengőt kap ablakragasztgatásért. Nem azért tanulok, s ha ennyit nem érdelek meg, inkább nyaralni fogok, járok vöröskeresztes tanfolyamra, és ha akad majd valami más megoldás, Ferike

tanárnő gondoskodik alkalmi gépelésekről, hogy ne felejtsem el az eddig tanultakat.

Ebéd után lustálkodtam kicsit, aztán motorzúgásra lettem figyelmes, s nemsokára csengett a kapujelző. Ez Hermann Arnold lesz. Nem tudtam rá haragudni. Ignác óráját hozta el. Arra kért, vigyük el ismerős óráshoz javításra. Láttam, hogy bántja, ami történt. Bocsánatot kért tőlem.

Délután Ilonkával megnéztük az „*Egy nap a világ*”-ot, utána sétáltunk egy darabig.

Keddre virradólag olyan álmot láttam, ami semmi jót nem jelenthet. Bár nem vagyok babonás, de papot látni, nem szerencsés – tartja az álomfejtő. Nos, én az iskolában a tiszinket (hitoktatónk) láttam, ahogyan jön lefelé az iskola lépcsőin és az osztályunk előtt haladt el.

Délelőtt Klári ügyében jártam a rendőrségen és a körzeti irodán. Zongoraóra után Vilmával beszélgettem. Érdekes, hogy szeretik Klárit, mégis mindig szidják valamiért. Olyan jó volt, hogy ebben az iskolaévben már nálunk lakott. Jövőre sem engedem máshová. Kis pihenés után délután elindultam a fényképekért, később pedig kiállítottam apukámnak negyven nyomtatványt.

Ilon arra kért, menjek vele a nagypostára. Utána a városházáig sétáltunk. Útközben Haraszty Vilivel találkoztunk, aki hozzánk csatlakozott. Beszélgetés közben arra lettem figyelmes, hogy nem ott járnak a gondolataim, ahol vagyok, azt se tudtam, miről folyik a társalgás. Gondolataim messzire kalandoztak. Mondhatnám úgy is, hogy ábrándoztam... Nemsokára *beköltözöm egy kolostorba*, csak előbb leérettségizem. Ott aztán nyugalmam lesz. Tudom, érzem, én nem vagyok olyan, mint a körülöttem élők. Biztos, nagy hibám, hogy sok mindent kifogásolok, kritizálok, ami másnak természetes. Miért? Nem tudom, de leszokni sem tudok róla. Azt is érzem, nem született olyan férfi erre a világra, akit igazán meg tudnék szeretni. Magamban egy eszményképet hordozok, amilyen talán nincs is

a földkerekségen! Ezért aztán talán földi értelemben soha nem lehetek boldog. *Pedig ha meggondolom: igazán szeretnék boldog lenni!*

1944. április 19. szerda

Herryt láttam álmomban, de nem olyan szituációban, ami jót jelentene. Pedig most nem is gondoltam rá. Ma nagyon jól ment a zongorázás, megdicsért Kató. Azt mondta, bár mindig így játszanék.

Megint a moziba tartottam, a „*Majális*” ment. Egyedül indultam otthonról, de a mozi előtt összefutottam Soppel Jancsival, együtt váltottuk meg a jegyeket. Bájos, üde filmet láttunk. Korán hazaérkeztem, megöntöztem a kertet. Ansuék robogtak be, és jelezték, hogy találkoztak Herryékkal, hozzánk tartanak. Nem is tudom, milyen érzés fogott el. Félek. Ennek ellenére „színészi könnyed-komoly mosollyal” fogadtam őket. Áadtam nekik az előhívott képeket. Nagyon tetszett nekik. Kérték, hogy mindegyikből másoltassak nekik is.

Vacsora után elindultunk sétálni. De hogyan? Ansunak a lába fáj, Ilon megint rigolyás. Ő nem is tartott velünk. Megkerültük a Szent-György teret, a Zrínyi-téren keresztül az állomásig mentünk, onnan pedig hazafelé vettük az irányt.

Kértem Heinzet, beszéljen a hazájáról, Bécsről, és az otthonukról. Azt mondta, hogy sok városban járt, de neki legjobban Budapest tetszik. Beszéd közben mindig eltért a tárgytól, folyton udvarolni kezdett. Én erre azt válaszoltam, nem értem, mit beszél... Könnyű volt ezt mondani, de már mindketten tudtuk, hogy nem ez az igazság.

Csütörtökön gyönyörű tavaszi reggelre ébredtem. Amikor kinyílt a szemem, huncut napsugár kandikált be az ablakon. Elmentem a fényképekért, útközben Kucival találkoztam. Megint arra kért, menjek vele a sportpályára. Megígértem, ha nem jön közbe semmi, elmegyek.

Estefelé a virágaimat öntöztem, rendeztem az udvart. Csengettek. Seprűvel a kezemben nyitottam kaput. Herry és Ignác

állt ott. Bementünk a verandára, átadtam nekik a fényképeket. Megint úgy csillogott Herry szeme, – én már kezdek tőle félni...

Herry arra kért, ne haragudjak rá a múltkori eset miatt. Azt válaszoltam neki, hogy haragszom. Rajtunk kívül senki sem tartózkodott a szobában, Apu és Ignác a konyhában volt. Nagyon komolyan beszélt, de én kinevettem őt. Láttam, rosszul esik neki. Nem akartam megbántani, ezért igyekeztem komolyan viselkedni. Azt mondta, ne haragudjak érte, de ő engem nagyon szeret, és ne tagadjak meg tőle egy csókot. Itt félbeszakadt a beszélgetésünk, mert vacsorához hívtak. Jó erős erdélyi tokányt készített anyuka, ami mindenkinek nagyon ízlett. Náci beleizzadt, azért másodszor is kért belőle. Heinz-nek is ízlett, azt mondta, hogy ő hamar megszokná ezt az országot, mert kedvesek az emberek, a nők pedig szépek, kedvesek és jól főznek! A magyar nyelvet is megkedvelte, szívesen tanulja. Közben engem nézett, le nem vette rólam a tekintetét. Nem tudom, a hozzátartozók észrevették-e?, de nekem égett az arcom tőle.

Náci búcsúzóul édes álmokat kívánt. Heinz meg annyira szorongatta a kezemet, hogy majdnem fájt, és kétszer is megcsókolta, pedig – tudom, – ez náluk nem szokás.

1944. április 21. péntek

Éjjel két órakor kellemes melódiára ébredtem. Először azt hittem, csak álmodom. Aztán eszembe jutott, hogy a képzősök este tartották búcsúvacsorájukat. Most pedig hallom az éjjeli-zenét: „*Rózsalevél, felkap a szél*”, majd „*Akácós út*”, utána: „*Rózsa-fa virít az ablakom alatt*”, utána még több is következett.

Előrelátásból már este odakészítettem a gyufát az éjjeli-szekrényemre. Tőlem átmentek az udvarba és Ansuék ablaka előtt is daloltak. – Én magamra húztam a paplanomat, de nem tudtam elaludni. Kínzó gondolatok gyötörtek. Mitévő legyek? Az, hogy szeret valaki, nem lehet bűn. Szeret-e egyáltalában,

vagy csak el akar csábítani? Sokkal becsületesebbnek ismer-tem meg, nem, ezt nem tételezem fel róla! Legjobb lenne, ha többé nem találkoznánk. De ezt sem tehetem. Ha erre kérném, biztosan soha többé nem jönne, de mit szólnának hozzá a szüleim, hogy egyszerre miért marad el? Most pedig itt ülök az asztalnál, már délelőtt 11 óra, és *nem tudom én, mi van velem...* (mint a dalban.)

Furcsán érzem magam. *Levelet kaptam Dunántúlról.* László írta, fényképet is küldött. És miket ír? Biztosan eljön meg-látogatni! Mi lesz itt? Benne vagyok a pácban, – nyakig!

Délután kicsit lehiggadva, zongoraóra-ra igyekeztem.

Utána otthon motorzúgást hallok. Annyit mondott Kicsi, hogy este eljön, most csak benézett, és ment tovább.

Később a sportpályán Kucival lefutottam 1200 métert és úgy jöttem haza. Otthon találtam Ősz Lajost. Juj, de nem bírom elviselni! Mit akar tőlem? Mindig itt lóg nálunk. Pedig én eléggé rideg vagyok hozzá, de hiába, nem akarja észre venni.

Közben Herry érkezett, s én szerettem volna elfutni... Mi lesz, ha én is beleszeretek? Nem, nem, vigyáznom kell, ezt nem szabad! Úgy érzem, hogy „úgy érzem!”

1944. április 22. szombat

Megint itt van Lajos! Nagyon unom! Az udvaron ültünk Ilonnal, kézimunkáztunk. Estefelé sétálni mentünk a Maros-partra. Mikor visszaértünk, már itt találtuk Nácit. Azt mondta, hogy Heinz beteg, szegényt nagyon sajnálom. Miért nem ver ki engem a fejéből? Neki is rossz lehet, felesége és kicsi gyer-meke várja otthon.

Vasárnap reggel motorral robogott be Kicsi. Csak annyit mondott: délután korán jönnek és nagyot fogunk sétálni.

A kilences misére indultam Katóval, a Barátok templomába. Olyan megható volt számomra, mellettem ült egy *sárga-csillagos* néni. Végig sírt mise alatt. Szomorú volt nagyon. Imádkoztam érte, és arra kértem a Jóistent, segítse meg őt a

bajában és jöjjön az én segítségemre, mert nem tudom, mitévő legyek a jelenlegi helyzetemben...

Délután előbb Lajos érkezett, majd utána Heinz a barátjával. Nagyon kellemesen telt a délután. Gyönyörű helyeken jártunk. Minden üde zöld, a fák, a fű, rengeteg virág. Ibolyaszőnyegen jártunk, meg félig a Mennyben! Ez már nem is április, hanem *május*! Azért az ördög nem alszik! Engem eléggé bekerítettek, ezért észnél kellett lennem. Pedig én is szerelmes voltam: *a tavaszba, a májusba, az egész szép világba*! Így talán nem is lett volna olyan nagy bűn, egy ártatlan csók. Labdáztunk, futottunk, virágot szedtünk. Herry minden szál ibolyával hozzám jött. Lehet, hogy ő is szerelmes, de nem az egész világba, hanem most csak belém!

Hazaérve, Ansuék szobájába mentünk táncolni. Herrynek nagyon jó a ritmusérzéke, jól táncol, jól vezet, és remekül keringőzik, – ez az én kedvenc táncom, meg a csárdás, – jó partnerrel. Olyan jó érzés volt két karja közé simulva táncolni... Később játszott még a harmonikáján, aztán elmentek, a „Spitzbube” is. Nagyon huncut, – hiába!

Hétfőn megint levelet kaptam Dunántúlról. Most aztán nyakig benne vagyok a pácban: olyan kedvesek László levelei. Jó lenne, ha Heinz már itt se volna. Pedig nem tudok rá haragudni. Igazán nem szemtelen, inkább olyan szeretnivaló! Azt hiszem, meg tudom oldani a dolgot. Nem várom meg az ősz, hanem az idén korábban utazom Pávára. De azt sem tehetem, mert apukám is jönni akar velünk. Hát akkor majd egyedül megyek, s ők jönnek utánam!

Moziban voltunk „*Andante: A szerelem muzsikája*” svéd filmet adták. Nagyon tetszett. A zenéje andalítóan gyönyörű.

Később megjelent Lajos, nemsokára Henryék is megérkeztek. Nagyon undok ez a Lajos. Már eléggé kimutattam előtte, hogy nem örülök a jelenlétének, de nem lehet levakarni, ezért előttem igazán értelmetlen a viselkedése.

Kedden megint levelet kaptam Dunántúlról. Nagyon rokon-szenves, ahogyan ír. Határozottan kijelentette, hogy a körülmé-nyek ellenére, nem lehetetlen az ideutazása. Válaszoltam neki. Megírtam, hogy ne áltassuk egymást csupa jó tulajdonságaink-kal, mert majd mindketten angyalnak gondoljuk a másikat és a vége: csalódás lehet. Hosszú levelet írtam és rákérdeztem a válására.

Este megjelent Lajos, virággal lepette meg. Igazán nem tu-dom hová tenni őt! Szó szerint megvárja, amíg kidobja valaki?

Szerdán már szinte üres volt a ház, anyukám elutazott Pává-ra. Főzéssel telt a délelőttöm. Délután Pityuval a „7 szilvafa” c. filmet néztük meg, Turay Ida és Szilassy László főszerepé-ben.

Nemsokára Herry jött, Ansu is benézett, együtt beszélget-tünk. Náci nagyon komolyan mondta, hogy Heinz nagyon elkeseredett. Az ő nevében kért, ne értsem félre, mert szeret engem, és (le se merem írni), el akar válni a feleségétől. Azt mondja, hogy eddig sem értették meg egymást, engem akar a feleségének. Ez igazán borzasztó. Mit tegyek? Olyan egyedül vagyok a gondjaimmal. Én nem tehetek róla, én ezt nem akar-tam! De hát ő hibás-e? Azért, mert szeret? És a felesége, aki otthon várja... Milyen az élet? Miért kellett megismerked-nünk? De olyan tiszta a szeme. Nem hazudhat. Érzem, hogy talán már én is...

Csütörtökön folyton csak a tegnapi beszélgetés járt az eszemben. Miért ilyen az élet? Amikor itt van, majd' megesz a szemével. És azért olyan szomorú és mégis vidám a mosolya... Miért nem szereti őt a felesége? Érdekes, miért mindig utólag sül ki, hogy két ember nem egymásnak való, s mindez olyan szomorú... Két jó ember, és együtt mégsem boldogok. Annyi a szerencsétlen házasság.

Ilonnal voltunk itthon, vacsorát főztünk. Közben megszólalt a csengő. Herry érkezett. Amíg elkészültünk, a rádiót hallgatta. Persze, megint befutott Lajos.

Egyszer csak, mint a forgószél, berobban Székely Klári. Nem maradt sokáig, azt mondta, később visszajön. Bemutattam neki Heinzet, – már írtam neki róla. Rögtön tudta, hogy ő az. Ahogy jött, úgy elszárgult. Utána fényképeket nézegettünk. *Heinz a fényképeimet egyenként mindig megcsókolta.* Később érkezett Náci. Sokáig beszélgettünk, majd érzékeny búcsút vettünk egymástól.

Este visszajött Klári, nálunk aludt. Elmondtam neki, milyen helyzetbe kerültem. Vigasztalt. Azt mondta, nem csodálja, hogy beleszerettem, annyira helyes fiú. Én ezt még magamnak se mertem bevallani. Késő éjszakáig fenn voltunk, elmondtuk egymásnak azt a rengeteg dolgot, ami az utóbbi időben történt, mióta nem találkoztunk.

1944. április 28. péntek

Anyukám váratlanul érkezett. Kibontottuk a csomagokat, sok ajándékot kaptam. Nagyon szép a kék szőttes anyag. Milyen gyönyörű lesz belőle készen a szőttes ruhám! Nagyanyámék egész nyárra várnak engem. De azt nem tehetem, legfeljebb egy hónapig maradhatok távol. Rosszak a közlekedési viszonyok, nem szívesen engednek el itthonról, hátha ottrekedek a bizonytalan viszonyok miatt? Pedig az megoldaná a jelenlegi gondjaimat.

Este Ansuval, Ilonnnal sétálni indultunk. Firushoz is benézünk. Hazafelé rengeteget nevettünk, mindenben! A kapuban Ansuval egyszerre ejtettük ki azt a szót, hogy sétáltok. Kiszármoltuk. „H” betű jött ki! Én erre berohantam. Biztos voltam benne, hogy rám gondol. Este nekem is csak ő járt az eszemben... Ez a dal vigasztal: „Es geht alles vorüber, es geht alles vorbei” „*Minden elmúlik egyszer, minden végéhez ér...*”

Szombaton megkaptam a behívót **honvédelmi munkára**. Hétfőn kell jelentkeznem a „Korzó” katonai parancsnokságon. Már vártam az értesítést. A mai nap különben csendesen telt. Este jött Lajos, de Herry nem jelentkezett. Miért nem jött, úgy vártam! Hiányzik nekem.

1944. április 30. vasárnap

Búsul az idő, de én is szomorú vagyok. Megint vasárnap van, készülődöm a templomba, Katóékkal megyek. Már éppen indulni akartam, amikor motorzúgást hallok. Heinz most tűnt föl a sarkon. Csak azt akarta mondani, hogy délután meglátogat. Integetve távozott.

Mise után, 11 órától Ilonkával „Egy szív megáll” c. filmet néztük meg, Karády szerepelt benne. Ebéd után pihentem, olvastam. Szüleim Hatházyékhoz mentek, Pityu és Bandi a konyhában foglalta el magát. Ilonka Marosszentgyörgyre készül, most ment jegyet váltani. Nemsokára megérkezett H. Az idő olyan szomorú, esik az eső. Ilon visszajött, ő is velünk társalgott, sokat nevettünk. Látszik, hogy Herry nem felejtette el, amit mondtam neki. Jó az emlékezőtehetsége, mondhatom. De ez szerencse. Es tut mir veh mein Herz.

Pirkótól levelet kaptam (gyermekkori barátnőm). Nem is tudom, irigyeljem-e, hogy olyan nyugodt körülmények között él falun. Persze, mindennek megvan a maga előnye, de a hátránya is. Milyen jó lenne vele hosszasan elbeszélgetni. Ki tudja, mikor találkozunk ismét?

1944. május 1. hétfő

Itt a szép május! Gyönyörű hónap! Szerelmes, édes, illatos tavasz! Reggel zenés ébresztőre ébredtem. Nyolc órára mentem a parancsnokságra, beosztottak *honvédelmi munkára*. Több diák érkezett rajtam kívül, letették az esküt. Délután csak 3-6-ig kell dolgoznom. Könnyű munkát kaptam, a kartonvezetést bízták rám.

Itthon Gabi várt, a szöttes blúzomat kérte kölcsön, Jenő bácsival mennek kirándulni. Nemsokára hazaérkezett Ansu is, Zsozsóval. Lajos megint itt van. Otthagytuk őt, mert Zsozsót akartuk elkísérni.

Hazajövet, egy ideig Ansuék szobájában szórakoztunk, jó kedvünk támadt, mindenben nevettünk.

Este eszembe jutott, hogy már rég' nem kaptam levelet Dunántúlról. Vajon mi lehet az oka? Két malomkö közt őrlődöm.

A *keddi* csendes napomat hívatlan vendég zavarta meg: Lajos. Ki lehetne más, ha nem ő, aki azonnal rossz hangulatot teremt maga körül.

Este német-magyar kívánsághangversenyre mentünk. Útközben megláttam Herryt, de annyira siettünk, hogy még a köszönését is alig tudtam fogadni. Az iskolánk cserkészcsapata is szerepelt. Szép hangversenyt hallgattunk végig. Szünetben, az öltözőben találkoztam Zsozsóval, tagja a táncsoportnak. Legjobban az ő táncszámuk tetszett nekem, háromszor tapsolták ki őket. Gyönyörű volt a rádióénekes dala, de az is tetszett, hogy csinos férfi az illető, akinek eddig csak a hangját hallottam a rádióban.

Szerdán este Herry meglátogatott, de sajnós Lajos is, aki nagyon idegesített. Nem tudom miért, de nem bírom elviselni a modorát, pedig nagyon igyekszik. Már Herry is észrevette, azt mondta nekem: nem valami helyes gyerek a Ludvig. De legalább azt ne mondaná nekem Heinz a kedves, szerelmes tekintetével, hogy *Katchin*...

Riadó-szolgálatosnak osztottak be éjszakára. Épp' most ütötte el az óra az éjfél. A rádióban elhangzott a Himnusz. Könny szökött a szemembe, amikor hallgattam. Kinéztem az ablakon, olyan gyönyörű az éjszaka. Az égen ragyogtak a csillagok. Miért csillognak olyan szépen? Miért olyan mámorító a levegő? Tele illattal... Rádióban halkan szól a zene... én kinézek a tavaszi éjszakába... és ábrándozom... Vajon érzi-e „valaki”, hogy „valaki” gondol rá, hogy „valaki” nagyon szereti. Ki az? Ki lesz az „IGAZI”? Honnan fogom megtudni?

Csütörtök délután Zsozsóval érkeztem haza. Már ott találtuk Lajost, és itt voltak Vilma néniék, Anyukával a másik szobában beszélgettek. Én a konyhába mentem, kivasalni a kézimunkákat, a csipkéket. Úgy szeretem ezeket a szép darabokat.

Mennyit dolgoztunk rajtuk anyukámmal. Olyan barátságossá teszik a lakásunkat. Persze, Lajos körülöttem settenkedett. Pedig már hányszor kiadtam az útját, de úgy látszik, nem érti meg. Miért nem hagy békében, már százszor elmondtam neki, hogy mást szeretek. Mindhiába. Nem fűródik be az agyába!

Este Ansuék szobájában beszélgettünk. Később anyuka elmondta nekem, hogy amíg mi lent voltunk Nusinál, visszajött Lajos és tőle vizet kért. Csak nem lett rosszul? Kicsit furdalt a lelkiismeretem, mert meg sem hallgattam. Ennyire a szívére vette volna? De ha egyszer nem bírom elviselni!

Pénteken a parancsnokságon rengeteg jelzőszalagot írtam díszítőírással. Nagyon tetszett a hadnagy bácsinak. A nevét elfelejtettem, de ő ismeri apukámat. Rendkívül figyelmes velem szemben. Jól érzem magam itt, csupa úriemberrel körülvéve.

Szombaton már nem kellett bemennem a parancsnokságra, átadták a névsort, és itthon írom a köszönőleveleket, amelyeket mi fogunk megkapni a munkánk elismeréseként.

Egyszer csak csengetnek. Herry jött. A verandán dolgoztam, ott beszélgettem vele. Anyu apuval a pékhez ment, így egyedül maradtam vele. Csak nézett rám, aztán megfogta a kezem mindkét remegő kezével... De igazán úriemberként viselkedett, nem használta ki az alkalmat, pedig biztosan tudta már, hogy én is hasonlóan érzek iránta.

Most itt ülök az ablak mellett. Gyönyörű az est. Mindenütt csend, tiszta levegő, és langyos esti szellő fűjdogál. A holdvilág – mintha csak rám ragyogna. Május és szerelem... De szép és boldog lehetne az élet!, főleg ha nem zavarná annyi gát mindenfelől. *Mindig arra gondolok, vajon megtalálom-e az „igazit”? Mégsem. Úgy érzem, hogy egyszer elhatározom magam, és zárdába vonulok, ahol mindig csend és nyugalom van, s nem volnék kiteve annyi veszélynek. Ott az élet nem olyan viharos, mint amilyen most a szívemben dúl...*

1944. május 7. vasárnap

A Ferencrendi Barátok templomába mentem misére. Gyón-
tam és áldoztam. Megnyugodott háborgó lelkem, megvigaszt-
alt az atya beszéde. Eszembe jutott Ady verse:

*„Mikor elhagytak, mikor a lelkem roskadozva vittem
Csöndesen és váratlanul átölelt az Isten!”*

Délután a *Kadét-iskola* pályáján megnéztük a német-magyar
labdarúgó mérkőzést. Hazafelé Lacival sétálgattunk, elkísértük
Ilonkát egészen Marosszentgyörgy elejéig. Hazafelé Ignáccal
találkoztam, nagyon kért, hallgassam meg Herryt. Ki tudja,
meg kellene-e tennem, mi lenne a jobb?

Hazaérve finom „Vogel-Milch”-et ettünk uzsonnára.

1944. május 8. hétfő

Befejeztük a honvédelmi szolgálatot, nagyon szépen meg-
köszönték a munkánkat. Engem arra kértek, amikor időm
engedi, még egyszer menjek el az irodába, és írjak meg néhány
lapot. Nagyon tetszett nekik a díszítő írásom.

Itthon levél várt. Már nem is érdekelt, ki írta. Ebéd után le-
pihentem, anyuka hozta nekem a borítékot, amelyet keszthelyi
postabélyegzővel láttak el. De milyen levél...

Igazán nem tudom, mitévő tegyek? Hiszen csak játékból
indult az egész. László nem gyerek már. Szimpatikus, rendes
embernek ismertem meg. Nem lehet kaland a részéről. Most jó
lenne a jövőbe látni, mi lesz a vége? Nekem minden olyan
megoldhatatlannak tűnik.

Kedden kezdődött dr. Bedő Júliánál az *üzemi gyakorlatom*.
Örülök ennek a lehetőségnek, érdekesnek tartom az ügyvédi
munkát, s mivel jogot is tanulunk, így már nem idegen előttem
ez a szakma. Ráadásul nőügyvédnél szívesebben veszek részt a
munkában. Már jártam vele bírósági tárgyalásokra is. És tege-
ződünk! Nagyon kedves hozzám, nem néz gyereknek, inkább
kollégájának tekint. Sok a munka, így délelőtt és délután is
dolgozom nála.

Itthon meglepetés várt! Herry olyan furcsa volt, *szomorú arccal érkezett*. Mi történt? Elmennek... és lám, nem hat, csak egy hónapig tartózkodtak a városban. Közös levelet írtunk a feleségének. Láttam rajta, mennyire fáj neki az elválás, csak nem akarta mutatni. Örökké mosolygós arca most bánatos, élénken vidám szeme könnyes, mintha a lelke is zokogna. Engem is mélyen lesújtott a hír.

Milyen érdekes a sors! Tegnap még mindent bonyolultnak láttam, és milyen gyorsan megoldódott minden... Nagyon rossz érzés, hiszen olyan kellemes, szép napokat töltöttünk együtt, kedvesek, barátságosak voltak, sohasem tolakodók. Mégis... talán jobb így.

Búcsúzásnál könny szökött a szemébe... Kétszer csókolt kezét, könnyei a kezemre hullottak. Legszívesebben megcsókoltam volna, most már nem kell semmitől félnem, mégsem tettem.

1944. május 10. szerda

Délután már nem kell az irodába mennem. A cicával játszottam, amikor „Nixnáci” megérkezett, levelet hozott Heinz-től. Megerősítette, hogy valóban elmennek, csomagolnak, már hozzánk sem jöhetnek többé. Egy magyaros dísz tárgyat adtam neki ajándékba, s Heinznek is becsomagoltam egyet – emlékül. Válaszoltam a levélre. Náci is meghatódott. Látszott rajta, hogy ők is kedveltek bennünket. Odasúgta nekem, hogy Herrynek nagyon fáj a búcsú, és el van keseredve. Nagyvárad mellé mennek, mindketten szabadságot kapnak. Arra gondoltam, legalább hamarabb elfelejt engem családi körében. Imádkozom értük, hogy a háború után ők és mindenki hazatérhessen, és keblére ölelhesse szeretteit.

Csütörtökre virradóan megint megszólaltak a szirénák.

Reggel táviratot kaptunk Nagyváradról, Ili írta, Guszti bátyám menyasszonya. Holnap érkezik hozzánk. Alig várom! Közölte, hogy Gyugyitól tábori lapot kapott, ő már kinn van a fronton. Istenem! Mikor látom viszont?

1944. május 20. szombat

Levelet kaptam Heinztól. – Remegve nyitottam ki a borítékot. Azt írja, a frontra vezényelték őket. Tehát nem szabadságra mennek, mint Ignác említette, hanem a frontra, s ki tudja, talán a halálba... Nagyon sokat gondol rám, nem tud elfelejteni! Dehogynem! Majd az idő... Sorait olvasva kicsit fáj a szívem. Tudom, én sem felejttem el őt soha, és sokszor eszembe fog jutni kedvessége, bánatos mosolya. Mici néni kérésére válaszoltam a levelére. Soha többé nem hallottam róla...

Pünkösdhétfő, 1944. május 29.

Boldog nyitottam ki a két levelet, amit Dunántúlról kaptam. Azt írta: jön látogatóba! Valami közbejöhett neki, mégsem sikerült. Annyira szomorú voltam, amikor hazafelé jöttem az állomásról. Hiába vártam, nem jött.

Valami kellemetlen is történt ekkor. Pont most, amikor ilyen hangulatban vagyok. Amikor vártam, ahogyan leszállnak az utasok a vonatról, észre vettem, hogy valaki – egy teljesen ismeretlen ember – feltűnően figyelt engem. Szemtelen alak. Már kezdtem zavarba jönni. Mit akar? Ahogy hazafelé mentem, mindenütt a sarkamban járkált... *Mellesleg, jóvágású ember.*

Egy ideig otthon maradtam, utána anyukámmal indultunk levelet feladni a postára. Hogy, hogy nem, megint előtűnik a szoknyavadász. *Hát mind ilyenek a férfiak?* – kérdeztem magamtól. Eddig mindig azon csodálkoztam, amikor a lányok ilyesmiről beszéltek, s azt hittem, dicsekszenek, s most velem is megtörténik, pedig én igazán nem adtam rá okot.

Délután egyedül ültem otthon. Azon tanakodtam, miért nem jött László? Valami fontos dolog akadályozta őt ebben, netán egy másik nő? Ki tudhatja? Aztán leültem, és írtam neki egy elkeseredett hangú levelet. Biztosan megijed majd, ha olvassa.

Elmentem sétálni, cél nélkül csatangoltam... Benéztem Zsozsóhoz, nem találtam otthon. Elindultam a Sportpálya felé,

hétkor táncpróba lesz. Egyszerre látom, hogy a hídon megint ugyanaz az illető tűnik föl. Rohanni kezdtem, de már nem térhettem ki a másik utca felé, szembe kellett vele mennem, de igyekeztem rá se nézni. Mégis éreztem, hogy csak néz, szinte bámul rám. Mit akar tőlem? Aztán közelíteni kezdett felém, de én a lépteim meggyorsítva, elvágattam mellette.

Még a Sportpályán is olyan izgatott voltam, hogy Madárka megkérdezte, mi bajom van? – Semmi, semmi... szabadkoztam.

Szorgalmasan járunk a táncpróbákra, mivel rohamléptekben közeleg a nagy nap! Elfoglalt bennünket a készülődés, amíg máshol, vérengző háborúk és kegyetlenségek történnek, s ártatlan emberek szenvednek és pusztulnak el. Értelmetlen öldöklés és pusztítás, mert ahol a csapatok végigvonulnak, ott a csatatéren holtak ezrei hevernek, otthonokat dúlnak szét, az emberek otthonait lebombázzák, vagy fölégetik, néhol kő kövön nem marad.

Egy nap kissé érthetetlen, szigorú üzenetet kapott mindenki, akik az állomás felé vezető utcákban laktak, hogy az ablakokat be kell függönyözni, s kiadták, hogy senki se próbáljon kinézegetni.

Én azonban bizony kilestem hajnalban egy kicsi résen, mert kíváncsi voltam arra, mi lehet az a nagy titok. Szomorú látványnak lettem tanúja: fáradt, elgyötört emberek – mellükön sárga csillaggal – vegyesen férfiak, asszonyok, vállukon csomaggal – többen kisgyermekkel karjukon vagy kézen fogva, hosszú sorokban vánszorogtak végig az Emke-utcában, s a sarkon befordultak a kisállomás felé.

Másnap tudtuk meg, hogy a gettóban fogva tartott zsidókat terelték, s vagonokba zsúfolva őket, szállították el, mi akkor nem tudtuk, hová, s érdeklődésünkre azt mondták, hogy munkatáborba mennek. Ki gondolta volna azt, hogy ezzel csupán el akarták tussolni az igazi tervüket. Ki sejtette volna, hogy

milyen borzalmas események történhetnek ártatlan emberekkel...¹⁴

1944. június 2.

Ma ismét találkoztam azzal a *nemtudomkivel*... Ahogy kijövök a templomból, a korzón, egy társaság közt sétálva közeledett felém. Azonnal kivált a csoportból, és követni kezdett... Gyorsan besurrantam a nagypostára, hátha elveszíti a nyomomat? Kis idő múlva, amikor kijöttem onnan, már nem láttam. Ajival találkoztam, felültem melléje az ülésre, és körülkocsikáztuk a Fő-tért. Kerülővel vitt haza.

Sportbemutató

Marosvásárhely, 1944. június 4. vasárnap

IZGALOMMAL VÁRTUK a napot. És eljött, amelyre sokáig készülődtünk és edzettünk a sportpályán, táncpróbákra jártunk, készítettük a ruháinkat. De végre az is elkészült. Gyönyörű lett az enyém, anyagát kedves nagyanyám küldte. Itt varrták meg. A kötény hímzését tegnap fejeztem be. Azt hiszem, senkié nincs olyan szép, mint az enyém, mert az egy virágos rét...

Délelőtt a városháza előtt ünnepséggel kezdődött a nap. Kucival, Zsozsóval és Gabival voltam együtt. – Délután kezdődött a sportbemutató.

Távugrásból érmet nyertem.

Kucika remek súlydobó. Ki hitte volna eddig?

Fricike is velünk együtt izgul.

Szüleim a tribünről nézik a bemutatót.

Legszebb szám a mi táncunk. Óriási körben, mind székelyszóttas ruhában táncolunk, 50 pár! Olyan, mint egy hatalmas virágcsokor a színes lánycsapat. Zsozsó a párom. Nem volt

---

¹⁴ „1944. nyarán Magyarországról négyszázezer – már előzőleg elkülönített zsidó érkezik a lágerbe, ahol a zsúfoltság miatt a ‘különleges kezelésük’ temérdek gondot okozott.” (Robert Merle: Mesterségem a halál.)

hiábavaló a sok próba, remekül sikerült. Mennyit bajlódtam a kicsikkel, de megérte. Olyan aranyosak. Kifelé jövet végig bennünket tapsoltak, elállták az utunkat is. Legnagyobb sikert ez a szám hozta. (A képen balról: Hatházi Kati, Bartha Aran-ka, én és Zsozsó.)

Otthon nagy öröm várt, levelet kaptam Lászlótól. Azt írja, nagyon megijedt, mivel a két levél közül, előbb „azt” a bizonyos levelemet olvasta el. Nagyon kedvesen ír. Nem tudott eljönni, amikor készült, de mihelyt lehet, útra kel. Már én is nagyon várom, hogy találkozzam vele. Addig nem megyek sehová, csak tőle várom a leveleket. Úgy érzem, ő lesz az Igazi! Megtaláltam...

Ötven pár táncol színes, székely-szöttes ruhában.

Életem legszebb nyara

AZT HISZEM, nyugodtan mondhatom, ez volt 17 éves korom gyönyörű nyara, eddigi *életem legszebb nyara!* Igaz, itt-ott már a háború szele megérintett, nyugtalanított. Guszti bátyám írogat a frontról, minden lapja ajándékot jelent a családnak.

Ismét beálltam Júliához titkárnőnek, délelőtt kilenc órától délután egyig dolgozom nála. Nem válik káromra az ott eltöltött idő, gyakorolhattam a gép- és gyorsírást, azon túl sok jogi problémába bekukkanthattam. Együtt járunk bírósági tárgyalásokra, munka közben többször átváltunk a német nyelvet gyakorolni. Ki tudja, talán majd még hasznát vehetem?

Időnként levelek jönnek Dunántúlról. Ezek felüdítenek, s vágyat oltottak belém egy szebb, boldogabb élet után. László mindig komolyan, megfontoltan ír, ami leánykérésnek is beillik.

A délutánokat vagy a sportpályán, vagy a Maroson töltöm. Szeretek evezni, egyedül vagy mással, húzni az evezőlapátokat, közben nézni a gyönyörű vidéket, a folyó nyugodt vizét vagy a felkavart hullámokat...Kétoldalt a part, a kis rejtkehekkel, nádasokkal... Kellemes a sziget virágaiban gyönyörködni. Kucival, Pap Ildivel járok ki, természetesen a megszokott társasággal. Nem először fordult elő, hogy Marosszentannáig megtettük az utat a vízen, s volt, amikor viharban eveztünk végig a folyóban.

Egy alkalommal Ildivel ketten ültünk egypárevezős csónakban. Alig értünk át a híd alatt, látjuk, hogy a gátnál, a parttól nagy nevetések közt, felénk úsznak holmi „egyenfűrdőruhás”, jóképű fickók. A fele sem tréfa, ketten felénk tartanak. Mi meg nem tudtunk gyorsabban evezni, mert nem volt a csónakunknak kormányja. Odaértek hozzánk... Megszólalnak... németül. Ildivel egymásra néztünk, s mivel jókedvünk volt, elneveltük magunkat. De egy szót sem szóltunk, tovább eveztünk. Máskor is előfordult velünk hasonló eset.

Gyakran kijártam a sportpályára Kucival és Gabival, kézilabdázni. Bevettek a csapatba. A sepsiszentgyörgyiektől meg a

békéscsabaiaktól vereséget szenvedtünk. A bajnoki mérkőzést Csíkszeredán viszont mi nyertük meg. Ott ünnepséget is rendeztek tiszteletünkre, ahol az 50 pár székelyruhában előadta a táncát, amivel nagy sikert arattunk.

Mindig kellemesek voltak a sportdélutánok. Legtöbbször Haraszty Vilivel mentem haza, aki kosarazni és futni járt ki.

Nagyanyámék jelezték, hogy már nagyon várnak, azonban addig nem akarok menni, amíg László nem jön el meglátogatni, ahogyan ígérte.

László érkezik

Mondhatom, izgatottan vártam arra a napra, amikor végre levélben értesített az érkezéséről. Eléje mentem az állomásra. Azonnal megismertük egymást, ami csoda, hiszen rég' nem találkoztunk, csak levélben tartottuk a kapcsolatot egymással. Micsoda idők! Hány nap pergett le, mióta nem láttuk egymást... Most csak hazakísért, s ígérte, hogy másnap eljön hozzánk.

Baráti társaságunk egy része – a Maros-partján.
Lányok a képen: Kiss Juci, én, és Székely Klári,
a fiúk: László, Kiss Zoli, Ósz Lajos és Kántor Bandi

Tíz nap szabadságra jött, közben Parajdon és Szovátán is meglátogatja rokonait, de a további nyolc napot itt fogja eltölteni – velem. Valóban majdnem mindig nálunk volt, dél-előtt, délután. Anyukán többször meghívta ebédre. Kellemes napokat töltöttünk együtt, ketten jártunk fürödni a Marosra, persze, nem voltunk egyedül, többször találkoztunk az iskolába induló csapatunkkal, mint a képen is látható.

Elég idő maradt beszélgetésre. A szobában egymás mellett ülve, szó esett mindenféléről, beszélt a családjáról, elmondta, hogy a keszthelyi agráregyetemre járt, Nagyilonda mellett a katonaiidejét töltötte, amikor ott találkoztunk.

Hamar letelt a szabadsága, el kellett búcsúznunk egymástól.¹⁵ Kár, hogy ami szép, hamar elszáll... Elkísértem az állomásra, addig integettünk, amíg láttuk egymást. Elutazott. Messze vitte őt tőlem az a csúf, fekete vonat...

1944. július közepe lehetett.

Most már semmi akadály, hogy Pávára utazzam. Szabadságot kaptam Júliától, és csomagoltam. A vonaton „hódításom” akadt. Egy jóképű kisdiák (még szinte gyerek) bámult folyton, majd’ kiesett a szeme.

Páván, mint máskor is, jól éreztem magam, szeretettel fogadtak és vettek körül, kedvemet keresték. Belülről kicsit átalakították a lakást, nagyon tetszik nekem. Most is a belső szobában szállásoltak el, a megszokott helyen.

Mindig azzal álltak elő, hogy sovány vagyok, s ezért nagymamám folyton etetne.

Igyekszem sokat aludni, a nyitott ablakon tiszta, fenyőillatú levegő árad a szobámba. Nappal a kertben, nyugszéken pihe-nek, sokat olvasok. A gyümölcsfák gyakran arra csábítanak, hogy megkóstoljam finom termésüket. Ha becsukom a könyvem, a szemem is lehunyom, és hallgatom a csendet, a madarak dalát, a bogarak zizzenését.

---

¹⁵ Akkor nem gondoltunk arra, hogy örökre.

Ilus nénivel többször átmentünk Zabolára, segítettem neki a Községházán az irodai munkában. Emmáék gyakran meghívtak, velük mentem többször kirándulni a közeli erdőkbe.

Kellemesen, nyugalomban teltek a napjaim. Mikor lesz legközelebb ilyenben részem? Olyan érzésem támadt, hogy használjam ki ezt a nyarat, ki tudja, mikor lesz alkalmam hasonló jóban dúskálni.

Gyurkának aranyos kislánya van (Vajna Gyurka, unokabátyám, Aniska néni idősebb fia). Iluka, a kicsi, mindnyájunk szemefénye. Sokszor kocsikáztattam őt.

Ottlétem alatt oda is megérkeztek a németek. Sokan féltek tőlük, én nem értettem, miért. Nekünk eddig nem voltak rossz tapasztalataink velük szemben. Udvarias, kellemes emberekkel találkoztunk eddig. Sajnos, a szép nyárnak hamar vége lett.

Vége a nyárnak

Páva, 1944. augusztus 23.

PÁVÁN, NAGYMAMÁNÁL, rokonokkal töltöttem a nyár további részét. Nem sokáig élvezhettem, a történelem mindenbe beleszólt.

Jön a front! – Ebben az időben is részletes naplót vezettem, abból idézek.

Távirat érkezett otthonról:

„Kata azonnal induljon haza!”

Mi történt otthon? Elsírtam magam.

Gyors csomagolás, másnap reggel elbúcsúztam a rokonoktól. Szegény nagymama! Azt mondta nekem: Katakám!, utoljára látlak. Nagyon szomorú búcsúzkodás volt számomra. Sajnos már nem tudtam felkeresni ismerőseimet, barátnőimet sem, hogy elköszönjek tőlük. Valóban úgy éreztük mindnyájan, hogy veszélyes, komoly idők közelednek.

Ilus néni kocsival kísért ki az állomásra. Ott tudtuk meg, hogy Romániában éjjel árulás történt, Yassinál a románok

visszavonultak és átálltak a szovjet csapatokhoz. Ilus néném nagyon aggódott azért, hogy fogok hazaérkezni? Mi lesz, ha utazás közben a vasútvonal valamelyik szakasza átkerül a frontvonalra? Akkor aztán se itt, se otthon nem leszek. Ellátott jó tanácsokkal, ha valami nem várt esemény történne, nyugodtan menjek be bármelyik katolikus plébániára, és ott kérjek segítséget.

Marosvásárhely, 1944. augusztus 24.

Ezeket a sorokat már itthon rovom a naplómbe. Útközben a vonaton az utasok olyan furcsán viselkedtek. Hirtelen minden megváltozott. Mindenki a politikai helyzettel foglalkozott. A körülöttem ülők valamennyien telefon- vagy távirati értesítésre igyekeztek haza. Egy kedves tanárnő ült mellettem, Szeged közelében lakik. Székelyföldön, Kézdivásárhelyen járt, katona férjét látogatni. Egy fiatal tanító velem szemben ült, ő Kolozsváron lakik. Nagyon foglalatostkodott körülöttem.

Otthon izgalommal várták érkezésem. Féltek, hogy mégsem indulok azonnal. Nem történt semmi baj, fontos, hogy itthon vagyok.

Távollétemben nagy sokára, de végre megkaptuk a nagyobb lakást, amit apukám már régebben igényelt: Huszár utca 4., közel a nagy, vasúti állomáshoz. Ez is szép, kertes, különálló ház, de tágasabb, mint a korábbi.

Tetszik az épület előtti nagy ovális, fedett veranda, ahonnan két bejárat nyílik, külön-külön kis előszobákkal. Egyik a szobákba vezet, másik a konyhába és mellékhelyiségekbe, ahonnan szintén meg lehet közelíteni a nagy, ovális hallt és a szobákat. Idekerült a 3-4 üléses kanapé, és két kényelmes fotel. Az ablakokra könnyű, áttetsző csipkefüggönyöket szereltünk föl. Az ebédlőt már berendezték. A szép, fekete ebédlőbútor, a nagyméretű székek-fotelek itt érvényesülnek igazán. A régi lakásban kicsit zsúfoltnak hatottak méretük miatt. Már csak a délkeleti fekvésű, hatméteres, teljes falat borító utcai ablakokról hiányoznak a függönyök; óvatosságból még nincsenek

helyén a nagyobb szőnyegek sem. Ezzel várnunk kell még, ki tudja, nem kell-e hirtelen menekülnünk, akkor jobb, ha becsomagolva maradnak.

Szépek a hálósobák. Ezek kisebb méretűek, de jó, hogy külön szoba jut mindnyájunknak. Egyik, a legkisebb az enyém, a szülőké a legnagyobb és a fiúké a közepes, hiszen ők nem tartózkodnak állandóan itthon.

Az én szobámba még bezsúfoltak néhány bútort. Nagyon szép és tágas a fürdőszoba. Aranyos a két kis előszoba. A konyha kicsit sötétebb az előzőnél, a kamra szokványos.

Mindjárt kezdtem kombinálni, tervezgetni. A nyitott veranda oszlopaira rózsaszín rózsát szeretnék felfuttatni. A most elhanyagoltnak tűnő udvar, a kert virágokkal lesz beültetve. A korábbi udvarból átmenekítem ide az ibolyabokrokat. A középben éppen most nyílik egy piros bokorrózsa. Az ezüstfenő mellett a kerítést körben bokrokkal, virágokkal ültetjük be és befuttatjuk, ami kicsit elzár a kíváncsi szemek elől. Jól lehet napozni majd ott nyugágyakon.

Velünk költözött át Hófehérke és tiszta fekete Krampusz-cicánk is. Remélem, megszokják az új otthont, és szeretni fogják. Ők különben ott is a szomszédok és ismerősök kedvencei voltak.

Egy alkalommal (még az Emke utcában), velük együtt nézgettem ki az ablakon, mikor lelassult, majd megállt előttünk egy elegáns hintó. Csinos, jól öltözött hölgy szállt ki belőle, és odajött hozzám az ablakhoz, arra kért, engedjem megsimogatni a cicákat. Azt mondta, már többször járt erre és nagyon tetszett neki a furcsa fehér-fekete cicapáros. Szelídek, barátságosak, hagyták magukat simogatni. Egy kis idő múlva megkérdezte tőlem a hölgy, hogy eladnám-e neki a cicákat? Micsoda kérdés! Furcsán nézhettem rá, mert elnézést kért, majd kedvesen elbúcsúzott. A hintóról eléje ugró kocsis grófnőnek szólította.

Ha akkor tudom, hogy hirtelen kell majd elhagynunk otthonunkat: szeretett állatkáinkat bizony jobb lett volna odaajándékozni a kedves látogatónak. De akkor erre még nem gondoltunk, s a cicáink is jól érzik magukat, sőt, közben szaporodott a macska-családunk. Sok állat lett gazdátlan, mert ezen a környéken is – mint máshol a városban – elhurcolták a zsidó családokat. A közelben árván maradt három cirmos cicánálunk lelt otthonra.

Légiriadó

Marosvásárhelyen 1944. szeptember elején már egyre gyakrabban megszólalt a sziréna, éjjel-nappal, néha ötször-hatszor is, s engem nyugtalansággal töltenek el a sorozatos légiriadó-jelzések. Alig lehet kimozdulni a lakásból. Ennek ellenére, innen is rendszeresen járok zongoraórákra, ami bizony jó messzire esik új lakhelyüinktől, legalább három kilométer gyalogutat kell megtennem, amíg odaérek. Igaz, egy része autóbusszal is lerövidíthető, de általában nem várokozom buszra, inkább gyalogolok.

Útközben általában sikerül kifognom egy-egy légiriadót. Ennek köszönhetően már eddig megismertem a város több óvóhelyét. Egy alkalommal Say alezredeshez siettem a katonai parancsnokságra. Felesége, Erzsike néni már elutazott Sopronba. Ugyanis elesett, a lába eltört és ki tudja, ha netán gyors tempóban el kellene hagynia a várost, a bepólyált lábával gondot jelentene számára az utazás. Say egy gyönyörű nagy őszirózsacsokorral kedveskedett nekem.

Ekkor történt, hogy nagy csokorral a kezemben, ábrándozva, lassan sétálva ballagtam hazafelé, közben nézdegéltem, gondolkoztam a túlzottan nagy forgalomban, alig vettem észre az ismerőseimet, sokszor rámköszöntek, néhányan meg is szólítottak.

Az úttesten rengeteg, romániai szász menekültekből álló oszlop haladt, már legalább két órája mennek, csak mennek

szekerekkel és gyalog, batyukkal a hátukon, kisgyermeket vonszolva, vagy a szekereken lévő holmik tetejére ültetve, csak mennek és mennek, végeláthatatlan, tömött sorokban. Szegényeknek el kellett hagyniuk otthonaikat, értékeik java-résztét, talán mindenüket, egész életük munkájával, verejté-kével megszerzett javaikat hátrahagyva, és kevés holmijukkal mennek, menekülnek – de hová? – a bizonytalanság felé.

Miért? Ez a politika! Ez a háború! Az ártatlan embereket sújtó, kegyetlen háború! Az értelmetlen, ártatlanokat földoldozó, borzalmas, embertelen állapot, amit mégis emberek talál-nak ki, emberek kezdeményeznek. De miért? Milyen emberek ezek?

Ilyen gondolatokba mélyedve jutottam el a Főtér forgatagán túlra, a városházát is megkerülve, rátérhettem a hazafelé veze-tő, de mégis hosszú, egyenes útra. Egyszer csak repülőgépek zajára lettem figyelmes. Ez már nem újdonság, megszoktuk, hogy állandóan a fejünk fölött keringenek, hol szövetséges, hol ellenséges repülőrajok. Én is megálltam, már túl, a Poklos patak hídján kezdtem számolni, hány gép van fenn a levegő-ben: 1, 2, 3... 13! Talán ez mégsem szerencsés szám? Nem vagyok babonás, de a 13-as számot sohasem kedveltem. Mások is megállnak, nézik, számolják a gépeket.

Kisdiákok az úttest közepén körbeállva mutogatnak fölfelé, ahol német, tehát nem ellenséges felségjelzésű Stukákat véltünk fölfedezni. Érhetetlen! Hogy lehet ez?

– Nézd csak, milyen szép „V” alakba fejlődnek!

– Mi ez? Repülőgép bemutató?

A gyerekek megint kiabálnak: – Ni!, az első hogy előresiet!
– Aha! Valamit dob a gépből...

Máris egy hangos, BUMM-zaj rázza meg levegőt. Ez bizony nem bemutató, hanem bombázás! Mindenki, – én is – roha-nunk óvóhelyet keresni. Hü, hogy ropogott... mert alacsonyan szállva géppuskáztak a gépekből.

Az óvóhelyre érve eszembe jutott, hogy családunk minden tagja szanaszét, máshol van. Bandi öcsém a Maroson, a gátnál fürdik... Pista bátyám dolgozik Lacinál, csak anyukám maradt otthon, ő meg miattunk lehet izgatott. Aztán szegény szász menekültek az utakon haladva hová tudnak elbújni? Sehová! Most érhetek ki a városból, a Marosnál, a Szászrégen felé vezető országúton érheti őket a bombázás...

Később megtudtuk, hogy valóban, őket, a szerencsétlen földönfutókat bombázták és géppuskázták a nyílt terepen. Rengeteg halott... ember és állat lett eme „nagyszerű” cselekedet „eredménye”.

Családunkban is történt egy majdnem tragikus eset. Mint említettem, Bandi öcsém a Maroson fürdött. A szász menekültek épp’ akkor haladtak el a folyó közelében, az országúton, amikor a bombázás történt. Ki tudja, hogy akarva vagy véletlenül, de oda is jutott egy-két bomba, és Bandi szeme a nagy légnyomás miatt megsérült. Azonnal kórházba került, megoperálták, de egyik szeme, a látása maradandóan károsodott. Ezért nem nagyon vigasztalt az a tény, hogy Maros-szentgyörgy fölött leszedtek négy ellenséges gépet. A vasút mellett is maradt jó néhány bombatölcser.

Mi akkor már a város messzebbre eső területén laktunk, ennél többet nem tudtunk meg, csak sejtettük, hogy a bombázás emberáldozatokat követelt, de napok múlva mi is menekülni készültünk, akkor, tovább nem érdeklődtünk utána.

Sok évtized is eltelt azóta, mióta ezek a rettenetes dolgok történtek. Kicsi a világ! 2010. január 19-ikén levél jött e-mail-címemre. Feladó egy erdélyi származású, Németh Miklós nevezetű férfi, aki erről az eseményről többet tudott, mivel ők akkor, a helyszín közelében laktak, szintén Marosvásárhelyen. S mivel ezzel a légítamadással kapcsolatos, amit akkor leírtam

a naplómbe, ezért a levél tartalmát szeretném szó szerint megörökíteni.¹⁶

„1944 ősze. Anyám kukorica-darából készített finom „süteményt” – cukorporral meghintve, de csak úgy... halványan, és ezt majszolom házunk kertjében, amikor megbődültek azok az utálatos hangú szirénák, és én máris szaladtam az óvóhely felé, mint minden jól nevelt gyerek Marosvásárhelyen. Igen, ez légiriadó. A lejáratí lépcsőkhöz érvén, a hirtelen sötétség miatt – ami ott uralkodott – eltévesztettem egy lépcsőfokot, és bukfenekkel értem le az óvóhelyre, de még akkor, ott is szorongattam Anyám „süteményét” kis markomban, – de már jól összetörve. Anyám és nővérem mellé bújva továbbmajszoltam a világháború által összezúzott süteményt, míg valahonnan kintről robbanások és sűrű fegyverropogások hallatszottak.

Már majdnem elszenderedtem Anyám mellett a kis heverőn, amikor újra hallottuk a szirénákat, ez már a riadó végét jelezte... elő lehet jönni! Kint a kertben valami furcsa kesernyészagot éreztem, amikor egy szomszéd jött, és arra kérte szüleimet, hogy ők is menjenek a többi szomszédval együtt valakiket – menteni. Mivel egyedül nem maradhattam, hát Apám beleegyezett, hogy én is velük menjek. Nem messze tőlünk, a Szászrégen felé vezető országút felé mentünk, ahol kegyetlen szörnyűségnek voltunk tanúi. Ameddig csak láttam, az országúton végig, szekerek, lovas-fogatok, bútorok füstölögtek összezúzva. Egyik-másik szekér tele volt dunyhákkal, meg bútor-darabokkal megrakva, de a dunyhák közül dőlt a vér... emberi vér, gyerekek-öregék vére. Az állatok olyan furcsa módon heverték a szekerekhez erősített láncokon-szíjakon.

Az árokban amott egy tehén, mely végső haláltusájában még mozgatta hátsó lábait, és rajta egy, valakitől származó letépett emberi kar. Szüleim és a többi felnőtt engem, meg a hozzám

---

¹⁶ „Marosvásárhely története után kutattam a neten, mikor örömmel bukkantam írásodra, a Szászrégen felé vezető úton történt aljas bombázásra, mit mai napig nem tudok elfelejteni. Most elküldöm neked azt a történetet, amit én éltem át, és azzal kapcsolatos, amit téled olvastam a Világhálón, mivel az teljes mértékben fedi a valóságot.”

hasonló gyerekeket egy, az úttól távolabb eső bokros helyre parancsoltak, amíg ők sebtében összeeszkábált hordágyakon a sebesülteket szedték össze. Bár a szekérsor lehetett úgy egy kilométernyi, elég kevés lábon álló, mozgó embert láttunk a segítő embereken kívül. Láttam, amint itt-ott az árok szélén egy-egy ember bénán és némán ül, a semmibe bámulva. Az asszonyok valami addig nem hallott, halk, de átható és szívet facsaró, nyögésszerű hangokat adtak, egyikük-másikuk meg valami véres rongycsfatokat szorongatva, némelyek a véres dunyhák között kutatva.

Szüleim jól ismerték a német nyelvet, próbáltak velük szót váltani, nyugtatni őket, hiszen menekülő száz családok voltak, akiket megrémítettek a beözönlő orosz csapatok kegyetlenségeiről szóló történetek, és otthagyták virágzó gazdaságaikat, a német csapatok előtt próbáltak elmenekülni otthonukból. Apám később elmondta, hogy több túlélőt megkérdezett, milyen felségjelzések voltak a repülőkön, amiből őket bombázták és gépfegyverezték, de válaszuk egyöntetűen **német-felségjelzésű** gépeket azonosítottak. Talán ez az egyik igen furcsa és ellentmondásos történet a háborúban előfordult a sok szomorú és kegyetlen események között, amit a történelem eddig tudtommal még nem tisztázott.

Délutánra hajlott már az idő, amikor mi, gyerekek figyelmesebb lettünk egy nagyon magasan szálló repülőgépre, mely felettünk nagy köröket írt le. Lehet, hogy megint támad? Vagy csak az „eredményt” vette szemügyre?

Minden ember az országútról a közeli Maros folyó bokros partjai felé szaladt, hogy elbújjon, de szerencsére, a magasan szálló repülőgép hamar eltávozott. Talán életem végéig kísért az ott látott halál és a vérszag. Szüleimet ezután sokáig nem láttam mosolyogni.” (Az idézetek Németh Miklós leveléből valók.)

Utolsó vacsora

A zavaros helyzet ellenére, még az utolsó pillanatban is – talán a csodában reménykedve – rendezgettük új otthonunkat, gondolván: talán mégis maradhatunk, nem kell itthagyni mindenünket. Sajnos, mindez hiú reménynek bizonyult.

Marosvásárhely, 1944. szeptember 8. péntek

Napról-napra nagyobb a felfordulás a városban. Tegnap a városházára kellett mennem polgári személylapot kérni. Az épület előtti parkban láttam a magyar zászlót, közepén címerrel, közelében ott „díszelgett” a horogkeresztes német lobogó is.

Marosvásárhely, Városháza előtt horogkeresztes zászló, 1944

Keresem a 46-os szobát, – zárva! – olvastam a feliratot. Érdeklődtem a szomszédos szobában, azt mondták. „*Kérem, tessék Szombathelyen keresni!*” – Köszönöm, – mondom, és azt gondolom magamban, ha már a hivatalokat költöztetik, nagy baj lehet. Apukám otthon megvigasztalt, ő tudja, mikor kell félni, – jók az összeköttetései. Én nyugodt is voltam – egyelőre, de nem sokáig.

Délután Ötvös érkezett Pityuval, megkapták a tanítói képesítőt a képzőben. Meghívtak, hogy este menjek velük flekken vacsorára, megünnepelni a nevezetes napot. Jó, én minden jóban benne vagyok. Mezei Manyikát hívták még rajtam kívül a lányok közül, meg öt fiú került a társágba, mind Pityu osztálytársa.

A Ritz pincébe mentünk. Flekken ugyan nem volt, helyette Tordai-pecsenyét vacsoráztunk. Utána finom, féledes pezsgőt ittunk, amittől megjött a kedvünk. Dalolgattunk és táncoltunk. A fiúk óriási piros szegfűcsokorral (50-50 szál!) kedveskedtek nekünk. Jól éreztük magunkat, szép emlékként őrzöm ezt az estét. A gondolataim azonban messze kalandoztak, azokhoz, akik távol vannak ugyan tőlem, de szívemben hordozom őket.

Tizenegy óra után mentünk haza. Szép estét töltöttünk együtt a kellemes diáktársasággal, az utolsót, amit szépnek nevezhetünk. Csodálatos, hogy nem jeleztek légiriadót a megszokott időben. Talán azért, hogy az esténk zavartalan maradjon...

1944. szeptember 9. szombat

Alig aludtunk valamit, állandóan erősebb lesz a zaj, már közelről hallatszik az ágyúdörgés, a front egyre közeledő, félelmetes moraja. Állandóan zúgnak fölöttünk a repülőrajok. Borzasztó a felfordulás, kavarodás mindenütt!

Az utcákon egymáshoz szorosan közel, állandóan mennek és mennek a gépkocsik, különféle járművek, civil- és hadifelszerelésekkel. Katonák járműveken és gyalog: magyarok... németek... Költöztetik a kórházakat.

A Nagyállomás felé, ahol most lakunk, még az eddigieknél is nagyobb a forgalom, az utakon nem lehet átjutni a másik oldalra.

Holnap mi is útra kelünk, nem várhatunk tovább. Már szinte üresek az utcák, a mienkben is csak az egyik ház előtt pakolnak egy kiskocsira. Say ezredes szólt apukámnak, hogy eljött az idő: gyalog vagy biciklin, ha szerencsénk van és fölférünk,

– vonattal, de induljunk. Ez az utolsó perc, menekülni kell a front elől, na meg a románok elől, mert ki tudja, mi lesz Erdély sorsa a front elvonulása, a háború befejezése után?

Tehát eldőlt a sorsunk. Olyan közelebről hallatszik már a front félelmetes dübörgése, el kell dönten, itt várjuk meg az elkerülhetetlent, vagy visszatérünk a csonka hazába. Apám döntött úgy, hogy nem várjuk be a frontot, nem bízott a románokban, nyilvánvaló, hogy ismét idegen kézre kerül Erdélynek ez a része.

Megkezdtek a csomagolást, amit lehet, összepakoltunk. Apu ismét, és Pityu még pénteken kiképzés nélküli katonai behívót kapott. Mi hárman fogunk utazni: Anyukám, Bandi és én. Személyenként egy, tehát három hatalmas személypoggyászt lehet feladni a vonatra, ezen túl mindegyikünk vihet magával egy kisebb bőröndöt, amibe néhány napra való személyes holmija befér.¹⁷

Pityu azon gondolkodott, hogy itt már nem vonul be, majd döntött, hogy csak ott fog jelentkezni, ahol sátrat verünk.

Menekülés

Marosvásárhely, 1944. szeptember 10. vasárnap

UTOLSÓ NAP, utolsó vasárnap Marosvásárhelyen, a legszebb nyár végén, ahol életem legemlékezetesebb időszakát, a diákéveimet töltöttem. Éjszaka egyikünk se aludt. Mindenkinek az járt a fejében, mi lesz ezután? Hová kerülünk? Hová tűnnek szép reményeink? Hová vezet utunk ebben a vérzivataros időben? Megkegyelmez-e a háború az életünknek?

Istenem! Miért? Miért mindez? Olyan jól indult itt, Marosvásárhelyen családunk sorsa, mégis el kell szakadnunk meleg családi otthonunktól, itt élő kedves rokonainktól.

---

¹⁷ Meg sem fordult a fejünkben, hogy az utazás mennyi időt vesz igénybe, de az sem, hogy a teherszállítmányt időközben lekapcsolják a szerelvényünkről, s azt soha többé nem látjuk.

Láthatjuk-e még a szép várost, ahol mindnyájan együtt lehetettünk, ahol olyan jól éreztük magunkat? Élvezhetjük-e szép lakásunk kényelmét, ahol meg se melegezhettünk? Vagy most már örökre búcsút kell vennünk mindentől? Miért kell ismét elszakadnunk a nagyszülőktől, rokonainktól? Mindig csak a miért? De választ nem kapunk rá!

Apám és Pityu behívót kapott, ezért minden hiába, nem maradhatunk tovább. Délelőtt csak Mici néniék álltak kint az utcán, mert mindenki az állomás felé tart!

A vonat ebéd után indul, az is kérdés, hogy utolsó pillanatban fölférünk-e a szerelvényre a nagy kavarodásban?

Leültünk elfogyasztani az utolsó ebédünket kedves otthonunkban. Senki se szólt, de tudtuk, mindenki egyre gondol, arra, – mikor fogunk megint újra mindnyájan terített asztalnál együtt ebédelni? Egyikünknek se esett jól az étel.

Ansu közben megérkezett a nővérével. Ő is összekapta a holmiját. A földbirtokosék családjával mennek haza. Szegénykém, mikor, hol és milyen körülmények között láthatjuk egymást? Vagy talán soha? A napokban kérte tőlem, cseréljünk táskát egy napra, s nem maradt idő visszakapni tőle a szép bordó, borjúbőr retikülőmet.

Szegény Róza néni úgy sírt, mikor megtudta, hogy elmegyünk. Mindig olyan jól megvoltunk vele. Hűséges, dolgos asszony, ő segített anyukának a háztartásban, teljes ellátást, fizetést kapott nálunk. Mikor fogunk megint együtt takarítani a szép lakásban? Többé sosem mondanám neki, hogy nem szépen törölte le a port, főleg azért, mert nem lesz rá alkalmam! Mi lesz vele? Egy darabig még biztosan ügyel a házra, az ittmaradt holmira. De ki tudja, meddig teheti? Nem fogják-e vandálok szétdúlni mindenünket, őt meg kirakják valahová. Mi lesz az árván maradt öt kiscicámmal, őket nem vihetjük magunkkal. Lelkére kötöttem Róza néninek, hogy gondoskodják róluk.

Még egyszer körbejártam a szobákat, tekintetemmel végigsimogatva a megszokott tárgyakat. Látom-e még ezeket, vagy csak most, utoljára? Az ebédlőszoba nagy kandallóján ott piroslott az óriási szegfűcsokor, a péntek esti emlék... Ez is itt hervad el, nélkülem. – Úgy elszorult a szívem... Mindent itthagyni és menni a bizonytalanságba...

Ebéd után végső búcsúcsút vettünk kedves otthonunktól. Kis bőröndömben fényképezőgéppel, fotóimmal, naplóimmal, imakönyvvel, emlékeimmel, és váltás ruhával szomorúan ballagtam az állomás felé. Éreztem: vége a gondtalan szép diákéveknek. *Életem talán legszomorúbb napja 1944. szeptember 10. – amikor vonatra szálltam. Ekkor lettem igazán nagykorú.*

Apu is kijött, pedig még nem tudja, mikor kell indulnia a fiúkkal. Tartalékos tisztként egy leventekorú csoportot fog kimenekíteni Nyugatra.

Szomorú őszi nap, az eső zuhog, mintha bennünket siratna. Piszok, sár, mindenütt. Rengeteg ember... a szerelvény már bent állt, de csak apuka közbenjárásával lehetett korábban beszállnunk egy háromszemélyes tisztí fülkébe. Lassan teltek a kocsik. Micsoda zsúfoltság! Ember-ember hátán mindenütt. Nemsokára mi is kilencen szorongtunk a három személyre szabott kis fülkében. Se állni, se leülni nem lehetett.

Indulás előtt egy órával: hangos VÚÚÚ... Megszólalt a légiriadót jelző sziréna... Az emberek, mint az örültek, úgy ugráltak ki a vonatból. Kicsi az állomás óvóhelye, kevesen fértek be. Futás, fel a dombra! Az eső még mindig zuhog, piszok, sár, mindenütt. – Nemsokára megjelentek a repülőgépek, de nem bombáztak. Lefújták a riadót, mindenki ment vissza a vonatba. Elhelyezkedtünk. Alig telt el fél óra, megint riadó! Zűrzavar mindenütt. Ennek ellenére elindították a szerelvényt. Közben szóba elegyedtem egy kameráddal. Azt mondta, hogy Bécsbe mennek, rongált autókat visznek a gyárba. A mi vonatunk végén levő tehervagonokba pakolták a

sérült autókat, ahol a mi személypoggyászuk volt. Hívott, menjek velük, kivisznek Németországba. Na, még csak az hiányozna nekem!

A riadó nem tartott sokáig, végre mégis elindították a szerelvényt, de amíg a kisállomáshoz közeledtünk, a Gázgyárnál megint megszólaltak a szirénák.

A vonat ablakából elmerengve néztem a várost, a Maros folyót, a víkendtelepet, ahol diáktársaimmal oly sok kellemes órát töltöttünk, boldogan fürödtük, csónakáztunk, most ott is kihalt és sivár a táj, mint az én lelkem... Most senki nincs arrafelé, mindenki mással van elfoglalva. Mindenki rohan, csomagol. De hová? A nagyvilágba!

Így végződött a szép nyár, a hosszú vakáció, kedves diákevéim... Elvesztettük meleg családi otthonunkat; szeretett városunkat, a legutolsó civileket szállító szerelvényre szálltunk föl, hogy elvigyen bennünket a bizonytalan jövőbe...

Utazás Nagyváradra

Útrakeltünk, de még mindig élt bennünk a reménynek egy szikrája, hátha nem kell örökre búcsúzni, s egy kis kitérő után visszatérhetünk Marosvásárhelyre, igazi otthonunkba, s talán Nagyvárad csupán egy rövid kirándulás lesz számunkra. Ezért szüleim a személypoggyászokat is oda irányították. Leendő rokonainkat értesítettük érkezésünkről, hogy keressenek számunkra ideiglenes szálláshelyet, amíg ott tartózkodunk.

1944. szeptember 11. 12.

Útban, valahol Marosvásárhely és Nagyvárad között. – Alig hagytuk el a várost, ahol átutaztunk, nyomot hagytak a bombázások, szörnyű pusztítást okozva. Ezt a majd' háromnapos utat igazán nem lehet luxusutazásnak nevezni. Vonatfüst, zsúfoltság, ember ember hátán, még a vonat tetején is emberek nyüzsögtek. Négy nap kellett hozzá, hogy Nagyváradra érjünk.

Igaz, Debrecen is érintenünk kellett, mert nem volt közvetlen csatlakozás.

Debrecenben szörnyű pusztulás képe tárult elénk. Az állomásépület nagy része szinte romhalmaz, a vonat- és villamos-sínek sok helyen felszaggatva, felfelé meredeztek az ég felé. Mire jó az emberek nehéz munkájával teremtett világunkat romba dönteni? Istenem! Te tudod, miért van mindez!?

Nagyvárad, 1944. szeptember 13. szerda

Vonatunk hajnali négykor érkezett a városba. Szerencsére megkapták a táviratunkat, így Tiszike várt bennünket.¹⁸ Olyan, amilyennek elképzeltük Ilike és Gusztai elmondása alapján. Kedvesen fogadott, mint rokonait. A Püspöki palotában pazar lakosztályt jelöltek ki számunkra. A háromnapos fárasztó és zűrös utazás mocskát igazán jól esett lemosni magunkról a fürdőszobában, utána a fehér, puha ágyban kialudni fáradtságunkat. Mindennel elláttak bennünket, mindenről gondoskodtak.

Nagyváradon, szeptember 14-23.

Kényelmes szállásunkon semmiben nem szenvedtünk hiányt. Még az ételünket is felszolgálták. A nagy ebédlőben rendelkezésre állt a zongora, gyakorolhattam, Bandi is élt a lehetőséggel. Gyönyörködhattunk a falon függő, Erzsébet királynét ábrázoló festményben, Mária Terézia képében és Ferenc József fehér márványszobrában, amely egy kis állványon állt. A hatalmas ablakok a patakra nyíltak, ahol csodás nagy fák zúgtak, meséltek, mintha éreznék, hogy ismét piros vérrrel festett történelmi idők következnek.

Nyugalmunkat néha Ősz Lajos furcsa modorával zavarta meg, aki még itt is felbukkant, Pityuval találkozott a városban, tőle tudta meg, hol találkozhat velünk.

Tiszi végig igyekezett elfeledtetni bajainkat, földönfutó sorsunk valóságát. Gyugyiról hír érkezett, apukától is kaptunk

---

¹⁸ Gusztai bátyám menyasszonyának nagybácsija, aki magas rangú papi tisztséget tölt be a Nagyvárad Püspökségén.

egy lapot. Csak a légiriadók ne lettek volna... reggel... dél... után... Az esték különösen félelmetesnek bizonyultak: idehallatszott a nem is olyan közeli Szatmárnémeti bombázása, amitől szinte még itt is rengett a föld, fények cikáztak az elsötétített város sötét éjszakájában.

A püspökségi épület alatti hatalmas pince szolgált óvóhelyül. Oda futottunk le minden alkalommal. Nagyon sokan jöttek a környéken lakók közül is, mindig megtelt a hatalmas térség. Az emberek vérmérsékletük szerint reagáltak a légiriadók okozta félelemre. Némelyikük imádkozott, mások siránkoztak, vagy riadt szemmel néztek a semmibe. A riadók után gyakran megnéztük, milyen pusztítást végeztek a bombák a városban. Békeidőben nehéz elképzelni, milyen szörnyű rombolással járt egy-egy bombatámadás. A püspökségi épület mögötti részen szőnyegbombázás pusztított. Az ott haladó villamos sínek magasán feltekeredtek, úgy meredeztek az ég felé, mintha csupán dróthuzalból lettek volna. Utcák tűntek el, azt se lehetett megkülönböztetni, hol álltak a házak. Egy helyen olyan bombatölcser tátongott, hogy belefért volna egy lakóépület.

Már megszoktuk, hogy minden reggel fél nyolckor átme gyünk Tiszihez, és ott várjuk a szirénát, ami mindig pontosan riasztott.

Postára adtam egy levelet Keszthelyre. Arról tájékoztattam Lászlót, hogy elhagytuk Marosvásárhelyt. Vajon megkapja-e soraimat? A postára nem lehetett panaszunk, mivel a rettenetes háborús zűrzavar ellenére, esetleg időnként kissé késve, de a küldemények mindig rendben megérkeztek. Azonban erre a levelemre választ mégsem várhatok. Igazán nem is sejtem, hová visz bennünket a Végzet?

Kimentünk Biharszentandrásra, hogy kialudjuk magunkat – ott talán csend van. – Sajnos, csak három napig maradhattunk, mert a helyzet súlyosbodott. Szegény Ilike, mennyit aggódott.

Biharszentandrás, 1944. szeptember 24. vasárnap

Tiszit vártuk kint a szőlőben. Úgy beszéltük meg vele, hogy velünk ebédel, és estig marad. Amint megérkezett, már a komor arcán gondok gyülekeztek. Visszament Váradra, s ígérte, újabb rossz hírek hallatán azonnal értünk jön. Nem kellett sokáig várnunk, hamarosan megérkezett.

Mi közben becsomagoltunk. Már besötétedett, amikor beértünk a városba, de minden összeesküdött ellenünk: Össiben a villamosra fél óráig várakozni kellett, vissza kellett mennünk, ismét a szőlőben éjszakáztunk. Éreztük, hogy itt is egyre bizonytalanabb a helyzet, ezért ki se csomagoltunk, nem mertünk messzire menni, pedig milyen kellemesen éreztük magunkat a néhány délutánon, amit ott kinn töltöttünk a szabadban Ilke és Tiszi társaságában. Finom őszibarack és egyéb gyümölcs terem ott a szőlőben.

Rossz hírekkel jött Tiszi. Nincs visszaút, mennünk kell. Már besötétedett, amikor Váradra érkeztünk.

Nagyváradon, még 1944. szeptember 25-én történt

Sajnos, a helyzet nem fordult jobbra. Már nem gondolhatunk arra, hogy Marosvásárhelyre visszatérjünk, itt is folyamatosan hallatszik az ágyúdörgés, a megállás nélkül, irgalmatlanul közelgő front ijesztő moraja. A leventéknek innen is hátizsákkal felpakolva kellett indulniuk. Úgy néz ki, a két fiú nem maradhat velünk tovább, csak mi anyukával várhatnánk még valamennyi ideig. Igen ám, de ők kikötötték, hogy nélkülünk nem hajlandók továbbmenni. Apuka lelkükre kötötte, hogy mindenképpen együtt kell maradnunk! Alaposan végig gondoltuk a helyzetet, s eldöntöttük, hogy mind a négyen együtt megyünk tovább szülőföldem felé, s – ahogyan anyukával megegyeztünk, – a háború befejeztével ott fogunk találkozni.

Kevéske holminkat összepakolva indultunk az állomásra. Anyuka ismét érdeklődött az otthon földolt poggyászaink iránt. Sajnos, a nagy zűrzavarban még pontos fölvilágosítást

sem tudtak adni. Lehetségesnek tartják, hogy a szerelvényről, amellyel érkezünk, valahol lekapcsolták a teherszállítmányt; mert most az emberek mentése a legfontosabb. A szolgálatban levő tisztviselőnek otthagytuk leendő címünket azzal a kéréssel, ha megtalálják, irányítsák utánunk a hatalmas csomagokat. Szomorúan vettük tudomásul újabb veszteségünket, nem sok reményünk maradt arra, hogy valaha is viszontlátjuk értékeinket. Most már az összes vagyonunk egy-egy kézipoggyász, váltás fehérneművel és néhány aprósággal.

Ilit hívtuk, tartson velünk, de nem jött, neki Józsikára kell vigyáznia. Mennyit sírtunk búcsúzás előtt. Zuhogott az eső, a repülőktől és bombázástól égen-földön amerre elláttunk, minden villogott körülöttünk... Az ágyúzás már ide is nagyon közelről hallatszott. Istenem! Vajon kiérünk-e ismét ebből a pokolból? Ide is szinte percről-percre egyre közeledik a front. Megint abba a helyzetbe kerültünk, mint Marosvásárhelyen, hogy azt sem tudtuk, kiérünk-e a vonattal előbb, mint ahogy az ellenség beszabadul a városba? Este kilenc óra tájban vettünk búcsút szeretteinktől. Józsi bácsi megígérte, hogy élete árán is megvédelmezi Ilit.

Még éjfélkor is ott állt a szerelvény Nagyvárad állomásán.¹⁹

Vagonlakás

Nagyvárad, 1944. szeptember 26. kedd

Talán két óra lehetett éjfél után, amikor végre elindult a szerelvény. Micsoda „Luxusutazás” – vagonokban! Ugyanis marhaszállító vagon a lakosztályunk.

Borzasztó hideg, kellemetlen az idő, amelyen talán máskor szeptemberben ritkaság. A vagon oldalain-tetején helyenként

---

¹⁹ Nem olyan régen kerestem meg az Internetről ismerősöm, aki egy irodalmi honlapon novellámban olvasott róla, és közölte velem, hogy édesanyjával, mint kisgyerek, ugyanannak a szerelvénynek a tetején menekült ki Nagyváradról, amelyre ott mi fölszálltunk.

beesett az eső. Legmelegebb ruhadarabom a szép világos, homokszínű tavaszikabátom, abban dideregtem egész éjjel. Mindnyájan nagyon fáztunk.

Berettyóújfaluban sebesült katonák szálltak be hozzánk, akik szintén Váradról indultak. Úgy eresztették el őket, menjen, ki merre lát! Mindenki didergett a hidegben. Többen igyekeztek új helyet keresni maguknak. Mi is átköltöztünk a postakocsiba, amely tele volt újságokkal. Abból készítettünk fekhelyet, azon aludtunk. A katonák takarókkal, köpenyeikkel takargattak bennünket.

Elemőzsiánk sem bizonyult elegendőnek, mivel Váradon az utolsó nap nem sütöttek kenyeret. Előre mi sem tudtuk, mikor kell újból indulnunk. Így aztán az útitársakkal szalonnáért cseréltünk kenyeret.

Sokszor kellett vesztegelni az állomásokon. Aggódni kezdtünk, hogy nem lesz elég az útravalónk. Sötétedéskor megágyaztunk és lefeküdtünk. Megállapítottuk, hogy a legpuhább derékalj a „Vasárnapi újság” és a „Függetlenség”, ezért én azokon helyezkedtem el.

Karcag, 1944. szeptember 27. szerda

Éjjel indult a vonatunk és idáig jutottunk. Az állomáson levő kútnál mosakodtunk meg langyos artézi vízben. A helybeliek nem tudták elképzelni, honnan, talán a Marsról cseppentünk ide? Itt is sokáig állt a szerelvény. Megtudtuk, hogy még hosszú ideig kell vesztegelnünk, ezért jónak láttuk élelem után járni a környéken.

Később hallottuk, hogy Váradról a csendőrök is erre a szerelvényre szálltak föl, dr. Körössy Zoltán százados vezetésével. Fölkerestük, bemutatkoztunk: anyukám, mint egy főhadnagy felesége elmondta neki, mióta utazunk, hogyan állunk élelmiszer szempontjából. Tőle vásárolt kenyeret és szalonnát, 5 pengőért, a forma kedvéért, ahogy megjegyezte a százados. Én nem sokat törődtem az üzletkötéssel.

Utunk további része hasonlóan lassan, nehezen telt. Előfordult, hogy néhol 2-3 napig vesztegelt a szerelvény, mivel többször mellékvágányra tolták, például Fegyverneken.

Megint másik vagonba költöztünk, ahol postások laktak. Egy helyes fiatal párral kerültünk „társbérletbe”. Másik úitársunk, Magdus, szörnyen ideges volt. Ki volt festve mindig, mint egy bohóc. Ahol megállt a vonat, legtöbbször Elemérrel, Vica férjével – beszerző körútra indultunk. Aztán lassan már mindennel elláttuk magunkat, a férfiak még kis kályhát is szereztek, a kályhacsövet konzervdobozokból táktolták össze. Fegyverneken Elemérék elmentek egy német szekérrel.

Szajolnál fényképeket készítettünk, egyet a vonat végén, egyet a másik szerelvényen.

1944. október 2.

Napokig vonatoztunk, de csak lassan haladtunk, különösebb események nélkül. Zoltán, a százados megbeszélésre hívott... engem! Csodálkoztam, miért? Azzal kezdte: szeretné, ha „atjai” gondviselő szárnyai alá kerülnénk. Felajánlotta, hogy költözzünk át a szállítmányába. Gyorsabban haladunk, mert katonai szerelvénynek számít. Átrendezkedtünk a felajánlott fülkébe. Négyen tartottak még velünk: két tanítónő és két postás. Kicsit jobb társaságba kerültünk az eddiginél. A „lakás” is jobb, melegebb, tisztább a levegő. Nem fáztam már éjjel sem, mert Zoltántól kaptunk egy meleg takarót; később tudtam meg, hogy sajátját adta kölcsön.

Tehát Zoltán felügyelete alá új „lakásba” kerültünk. Minden délután hosszasan sétálgattunk a sínek mellett, még sötétedéskor is beszélgettünk. Kellemes társalgónak bizonyult, mindenféléről szó esett köztünk. Egyszer azzal állt elő, hogy én benne egy emléket idézek fel. Valakit ő tanított meg magyarul beszélni, arra hasonlítok. *Ki lehetett az – kíváncsiskodtam, de csak gondolatban.*

Nekem meg Kicsi jutott eszembe, aki ugyanúgy sorolta, mennyire hasonlítok a feleségére: – „*A mozdulatait, az arca, a*

haja, a mosolya, a beszédmódora pontosan olyan.” – Közben jót kuncogtam – ugyancsak gondolatban!

– Én különben mindig jobban szerettem azokat a lányokat, akikben idegen vér kering. – fordult hozzám hirtelen: – Maga színmagyar?

Mondhatom, nagyon meglepődtem. *Csak nem arra kíváncsi, hogy zsidó vér csordogál-e bennem?* – Miért kérdi? Igaz, hogy anyai nagyapám idegen származású, Németországból származott el valaha régen, a Felvidékre, de keresztény volt.

– Hát ezért tetszik nekem! Éreztem, tudtam! De bevallom, fájt nekem, hogy eddig nem törődött velem, rám se nézett. Még a köszönésemet is csak épp’ hogy fogadta. Miért?

Ezen aztán még jobban meglepődtem, miközben eszembe jutott az „egyengombok” esete. – Tisztelet a ritka kivételnek, – válaszoltam – a katonatiszteket sohasem bírtam léhaságuk, beképzeltségük miatt. Nekem eddig csak ilyen tapasztalataim voltak.

Rögtön észrevettem az arcán, hogy megsértődött, számára erősnek hangzott az őszinteségem. Aztán még sok érdekes dologról mesélt. Én is elmondtam, milyen pályára készülök érettségi után. Még az is előfordulhat, hogy zárdába vonulok, és ott folytatom majd tovább a tanulmányaimat.

Nem helyeselte elképzeléseimet, egyenesen tiltakozott még a gondolat ellen is. – Ne fossza meg a társadalmat magától! – hangsúlyozta.

– Miért? Ott is megállhatnám a helyemet.

– Sok lány mit nem adna érte, ha olyan alakja lenne, mint magának. A férfiak egyszerűen megbolondulnak, ha ilyen női alakot látnak.

Na ebből elég, – gondoltam. Micsoda roham! – Sose tudtam, hogy ilyen hatással lennék a férfiakra – feleltem neki. A beszélgetés részletei később még sokáig fülembre csengtek, mielőtt álom jött volna a szememre.

Tiszaföldvár, 1944. október 4. szerda

Tegnap keltünk át a Tisza-hídon Szentes és Csongárd között. De csak sorjában: Tiszaföldvárról átmentünk Homokra, szőlőt vásárolni. Kedves kis falu, szinte a szőlőskertek közé ékelve. Két szatyor szőlőt vásároltam. Milyen finom. Egész úton zuhogott az eső, bőrig áztunk. Még szerencse, hogy nadrágba bújtam, a fejemre papírcsákót raktam. Hintón érkeztem vissza. Körössy (a százados) pálcával a kezében, szigorú atyai arccal fogadott. Megkérdezte, hogy merészeltem engedélye nélkül elindulni? – Ugyanis ő is velünk jött volna...

– Amíg én távol voltam, anyukámtól kialkudott egy csókot – s azt mondta – úgy, hogy azt én adjam át neki, hálából azért, mert én „Fehér századossal” küldtem neki egy szarkalábcsokrot.

„Fehér százados” a ő legénye, és azért nevezi így, mert csak minden századik szava igaz! Nos, az a bizonyos szarka-

lábcsokor az út folyamán még többször cserél gazdát. A csokorral fénykép is készült.

Ezután már igazán rámenősen kezdett udvarolni nekem. Ezek a férfiak mind egyformák! – szögeztem le magamban a kérdést.

Tiszta, hideg idő, derült kék ég, ragyogó napsütésben kattogott a kis fényképezőgépem. Elbolondoztunk az úton, nevettünk. Talán jobb volt így, túltenni magunkat szomorú helyzetünkön,

mert ha az ember ilyenkor a sorsára gondol, s eszébe jut, hogy hol az otthona?... akkor nem jó semmi... és minden csak fáj!

Dél előtt Szentésre mentünk élelmet szerezni, megint esőben. Szép, rendezett kisváros, tele gondozott virággal. Egy szatyor édes-piros almát, meg vastaghúsú paradicsompaprikát vásároltam.

Ajándékot kaptam a századostól, egy csörgőt! Visszafelé megint sokat bolondoztunk. Azzal ijesztgetett: biztosan elment már a vonatunk! Na, csak ez hiányozna nekem!... Azt mondta, hogy ő nem bánna, inkább a kedvére volna!

Monor, 1944. október 5. csütörtök

Ahogy visszagondolok az előző napra, eszembe jut: hiába minden, ha menekülünk is, azért szép a természet, most is süt a nap, a fák levelei szép őszi színekben pompáznak, mi pedig sétálni indulunk a szerelvény körül. Először végigmentünk a vonat elején, egy lépcsőn megpihentünk, majd átmásztunk a túlsó oldalra. Innen is szép a kilátás a falura. Most végre csend van, már rég' nem halljuk a háború zaját, mintha nem is laktának a közelben emberek. Nem messze egy erdő tarkállik gyönyörű színes falevelekkel. Mi meg békésen sétálgatunk, mintha minden a világon a legnagyobb rendben volna...

Vonatunk mostanában elég jól halad. Bár nappal sokat álldogálunk, de éjszakánként rendes ütemben megyünk előre, közeledünk célunk felé.

Séta közben sokáig beszélgettünk Zoltánnal. Anyukámnak azt mondta, hogy így, ahogy vagyok, olyan szívesen magával vinne. *Hü, de kapós lettem egyszerre!*, és kár, hogy ilyen rövid volt az út, amit együtt tölthettünk. *Még hogy rövid! Lassan egy hónapja, hogy Marosvásárhelyről elindultunk!* Délután is ott állt a vonatunk. Anyukával együtt meghívott uzsonnára. Utána megkínált Tokaji borral – finom volt, mondhatom – bár csak egy likőröspohárral ittam belőle. Később rádiót hallgattunk, majd hármasban elmentünk egy vendéglőbe, és kirúgtunk a hámból, vagyis ittunk egy-egy hosszúlépést, – igaz, én és

anyukám alig kóstoltunk belőle. Visszafelé menet egy bódében hatalmas fasírozottakat sütöttek a szabadban, vettünk belőle vacsorára. Olyan jól esett a sok száraz étel után, hogy még most is érzem finom ízeit. Zoltán megígérte, hogy vacsora után átjön értem és sétálunk egyet. Mivel már besötétedett, változott a program, inkább a „szobánkban” beszélgett a társaság egy ideig, utána *a vagon ajtajában bús magyar-nótákat énekel*tünk (lásd a fényképen), és sokáig társalogtunk.

Az „ifjúság” a tanítónőkkal kártyázott.

Úgy tájékoztattak, hogy még az éjjel beérünk Budapestre. Ezért csak úgy, ruhástól feküdtünk le, mert már mindent összecsomagoltunk.

Zárszó

Diáksapkában - korabeli fénykép

ÓH, PEST! – hogy látlak viszont! Szomorú gyászünnepre virradtunk, – igazán borúsra. Reggel a Nyugatiban ébredtünk. Készülődni kezdtünk, és útitársainktól a viszontlátás reményében búcsúzkodtunk – bár ebben egyikünk se bízott. Hordárra vártunk, majd taxin mentünk át a Keletibe. A csomagokat beraktároztuk, majd elindultunk körülnézni Pesten. Mivel a pénzünk fogytán volt, anyukám arra gondolt, megpróbálja fölvenni apuka esedékes illetményét. De sajnos, nem sikerült.

Mindenütt – hol udvarias formában, hol kimérten – visszautasították. Közölték, hogy csak ott lehet szó róla, ahol majd letelepszünk.

Testvéreim kihasználták az alkalmat, elmentek fürödni, s megborotválkozva úgy felfrissültek, alig ismertünk rájuk, amikor visszatértek. Tisztálkodásra nekem már csak a Keleti pályaudvaron nyílt alkalmam. De az is jölesett.

Sokan jöttek át Erdélyből. Átmentünk Budára, közben több marosvásárhelyi ismerőssel találkoztunk. Leveleket írtam rokonoknak, barátoknak, Lászlónak is itt adtam postára, abban a reményben, hogy hamarabb megkapja. Pityuval moziba mentünk; egy könnyű olasz film ment: „Maga lesz a férjem”,

felüdültünk, amíg néztük. A Rákóczi úton benéztünk egy eszpresszóba. Olyan furcsa Pest, este, így elsötétítve.

Éjjel légiriadó volt, szerencsére nem bombáztak. Vonatunk csak reggel indul tovább, ezért még ma is *vagonlakókként*, vonatban aludtunk.

Utunk – némi megszakítással Nagyváradon – majd’ egy hónapig tartott, mert a vonatszerelvényt gyakran a hadiszállítások miatt, mellékvágányra irányították. A háború, a front félelmetes moraja utazásunk alatt majdnem végig kísért(ett) bennünket.

Budapest, 1944. október 6. péntek

Szomorú gyászünnepeünk hajnalán, október hatodikán érkezünk Budapestre. Ezt a napot életem folyamán addig, és a későbbi időkben is, leginkább csak magamban sohasem mulasztottam el megünnepelni. De a mostani, többszörösen is gyászünnepe számomra: ***Hősi halottaink mellett most félig lerombolt Csonka hazánkat, elsötétített, romos Fővárosunkat és Erdély ismételt elvesztését gyászolom...***”

☞ Eddig tart a 2. kötet ☞

A 3. fejezet következik, címe:

Újra szülőföldemen